

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 2.

Tisdagen den 6 augusti f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse nr 12, om förordnande av en statsrådsledamot att utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående utgifter å tilläggsstat *Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.*

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Det är beklagligt att hans excellens utrikesministern på grund av sjukdom inte har tillfälle att vara närvarande i dag. Detta kommer naturligtvis att leda till att de utrikespolitiska ärendena inte få det utrymme i denna debatt som man kanske hade önskat. Med anledning därav kommer kanske också snart att anordnas en särskild diskussion i kamrarna om det utrikespolitiska läget. Trots detta kan det väl inte undvikas att man redan i dag berör dessa problem och händelser, åtminstone till en viss grad.

Det fanns en tid då det kunde sägas av ledande män i vårt land, att den bästa utrikespolitiken var att inte ha någon utrikespolitik alls. Detta var i idyllens tidevarv, men det var redan då en olycklig tvångsföreställning. I dag står det klart för varje man och varje kvinna, att ingen stat kan vara sig själv nog, att vi alla höra samman, att ingen kan bryta sig ut ur det stora sammanhanget, hur mycket en liten stat än skulle önska att kunna göra det. Utvecklingen av de politiska och ekonomiska förhållandena i världen bestämmer också i hög grad våra egna förhållanden och vårt eget öde.

När Sverige på sin tid anslöt sig till Nationernas förbund, var det ett uttryck för att vårt folk redan då kände sin samhörighet med och sitt beroende av världssamhället. Sverige har kanske fattat sina förpliktelser i det avseendet klarare och riktigare än de flesta andra folk. Det ligger i sakens natur att den svenska politiken inom Nationernas förbund i främsta rummet måste ta sikte på att tillvarataga Sveriges intressen och Nordens intressen. Men vi sågo icke dessa våra intressen såsom något isolerat. Ett syfte som vi alltid klart höllo fast vid var just att söka samordna dessa våra intressen med andra folks, inte bara med *ett* folks eller med *några* folks, utan med *alla* folks intressen. Sverige hade ju en framskjuten och ledande position inom Oslogruppen, vilken hade till syfte, inte bara att arbeta för småstaternas intresse, utan också att verka utjämnande, att nivellera motsättningarna och förbereda den universalitet inom folkförbundet, utan vilken förbundet skulle te sig som en självmotsägelse.

I dag ligger Nationernas förbund slaget till marken, främst kanske därför att dessa svenska intentioner inte voro allas. Förbundet var dömt att misslyckas. Det hade en ärftlig belastning: från Versaillesfreden, från stormaktspolitiken, som tärde på dess livsnerv och försvagade dess förmåga att fylla

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

sin stora uppgift. De krafter som ha burit förbundet till graven funnos i viss mån utanför detsamma, men de funnos främst i dess eget bröst. Att förbundet i dess nuvarande form och under nuvarande konjunktur är dömt att försvinna behöver inte närmare utvecklas. Begravningsceremonien får väl betecknas som en formalitet.

Men idéerna dö inte lika lätt som de former vari idéerna tid efter annan kläda sig. Idén om förbrödring och samverkan mellan folken kommer säkert alltid att leva. Den är inte heller någon molnbildning i det blå, utan har en mycket stark intressebetoning. Kriget föröder värden även när det föres med bara ekonomiska vapen. Genom fredlig samverkan och fritt och fredligt utbyte av tjänster och varor mellan folken skapas däremot endast nya värden och höjes folkens välstånd i alla länder. Dessa materiella intressen, för vilka idéerna äro uttryck, komma helt visst att bli utslagsgivande, inte bara i en dunkel framtid utan snart nog. Jag tror därför också att vi ha rätt att vara optimister för Sveriges vidkommande. Ingen kan ha någon verklig fördel av att vi bli fattigare, liksom vi inte heller ha någon fördel av att andra folk bli fattigare. De kunna inte ha någon nytta av att vi sänka vår levnadsstandard, och vi ha all anledning att önska, att de kunna höja sin. Bristande möjligheter för vårt folk att driva handel och annat umgänge med ett eller flera av världens folk betyder utan tvivel sämre livsmöjligheter överhuvud taget för vårt folk. Men det betyder också sänkta och försvårade möjligheter för alla andra folk. Det är en vidskepelse, som många gånger har blivit dokumenterad, att folken kunna leva på varandras arbete och på att utsuga varandra. Det tyska exemplet efter förra världskriget gav vittnesbörd nog om den sanningen. Segrarmakterna förpliktade Tyskland att betala ett krigsskadestånd av fantastiska proportioner, vars fullgörande skulle ha betytt fattigdom och ekonomiskt slaveri för det tyska folket under årtionden eller århundraden. Det visade sig rätt snart, att skadeståndet överhuvud taget inte kunde betalas. För att kunna likvidera det måste Tyskland exportera varor av sin egen produktion, och då detta skulle ha betytt förödelse av motsvarande produktion i de andra länderna, d. v. s. arbetslöshet, vägrade dessa andra länder att mottaga dessa varor. Skadeståndet måste avskrivas för att ett normalt ekonomiskt liv mellan folken skulle kunna upprättas. Det förefaller mig som om denna erfarenhet skulle vara värtalig nog. Vi få alla hoppas, att man ännu har den i minnet i de länder, som snart nog skola gå att besluta om de nya villkor för världens liv, som eventuellt kunna komma att utgå ur det nu pågående kriget. Det finns bara *ett* livsrum för alla folk, och det är *hela* den värld, som skänkts oss av en mild försyn.

Jag tror alltså på en lycklig framtid för det svenska folket. Det som skall bestämma vår framtid är livsviljan hos folket självt, dess företagsamhet, arbetsamhet och förmåga av samling kring de egna stora nationella uppgifterna. Det kunde tyckas som om de reflexioner jag här anställt rörande behovet av folkens samverkan närmast skulle peka mot tillskapandet av allt större statsenheter, helst av en världsstat, inom vilken all handel vore fri och där inga ekonomiska eller kulturella gränser skapade spärrar för friheten och välståndet. Det finns många även i vårt land som tro på att en sådan stat är i vardande och att den är möjlig. Man spår att tillvaron för småstaterna kommer att bli hårdare efter kriget. Flera av dem ha ju förresten redan fått släppa till skinnet och livet. Vi få se denna sak realistiskt. Den språkförbistring och den statspulvrising, som blev en följd av medeltidens folkvandringar, har utan tvivel varit och är en olycka för Europa. Det är den som har fött de flesta av dess krig, åtminstone alla under tiden under och efter

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

Napoleon. Strävan efter ett tillrättaläggande av denna förbistring och anarki är helt naturligt, liksom det är naturligt, att denna strävan tar sig uttryck i skapandet av större statsbildningar. Vi ha här i Norden orienterat oss åt samma håll genom en allt intimare samverkan mellan de nordiska folken, bakom vilken samverkan man ofta tyckt sig urskilja dragen av ett blivande Nordens förenta stater. Det gäller väl här som på andra områden, att för mycket och för litet skämmer allt. Det är ingalunda så, att den stora nationen representerar en högre typ av statlig enhet. Den har sina fördelar men också sina nackdelar. De små folken representera i många avseenden en högre och finare kultur, de ha gjort en ovanskelig insats i historien, och världen skulle bli fattigare, både ekonomiskt och kulturellt, om de uppslukades av en jättestat, inom vilken deras förmåga av en egen insats skulle förkvävas eller väsentligt försvagas. Man får inte heller bortse från att ett sådant uppslukande kunde vara förenat med stora faror för uppslukaren själv. När man studerar historien, konstaterar man med beundran och häpnad, att många sådana smånationer, som undertryckts av erövrarfolk, vilka bildat jättestater för längre eller kortare tid, hållit sin nationalitet och sitt statsmedvetande levande under århundraden, ja, årtusenden. Så var förhållandet bl. a. med Balkanfolken under turkväldet. Dessa folk ville inte dö, och därför kunde de inte dö. De blevo i längden ett svaghetsэлемент inom moderstaten, ett revolutionärt stoff, som bidrog till erövrarmaktens sönderfall eller undergång.

Sådana lagar äro inte upphävda. De gälla i vår tid, och de gälla i alla tider. Därför tror jag för min del på småstaternas fortsatta uppgift, på deras bestånd och nödvändighet. Vi gå utan tvivel mot en ny tid, präglad av nya former och nya villkor, men det som har en inre livskraft skall bestå, och till detta vill jag, och jag tror även vi alla i denna kammare, räkna vårt eget folk. Sverige kommer att med glädje och utan doktrinarism göra sin insats i den nya världens liv efter måttet av sina krafter. Vi svenskar ha aldrig varit anhängare av isolering. Vi ha i teorin bekämpat isoleringen och i praktiken gjort allt vad i vår förmåga stått för att rycka undan marken för densamma. Så komma vi också att göra i fortsättningen. Det finns bara ett villkor för denna vår medverkan, och det är, att vår nationella frihet lämnas oförkränkt. Om den attackerats, skall vem det vara månde finna oss som ovän.

Det är i den andan som jag tror att regeringen har fört Sveriges politik under de gångna månaderna. Denna politik har präglats av en klok avvägning men på samma gång av en bestämd vilja att till det yttersta tillvarata och värna nationens intressen. Denna politik har inte saknat sina be-lackare. Den har klandrats av de allt för ivriga, både på den ena sidan och på den andra. Det är inte min mening att höja regeringens ställningstaganden på sköldarna eller påstå, att det är vår underbara klokhet enbart, som räddat oss från många av de olycksöden, som drabbat så många andra folk under denna tid. Det finns ingen anledning till förhävelse. Lyckliga omständigheter ha givetvis också medverkat. Men jag undrar, om vi inte kunna vara överens om att det gäller om många av dessa klandrare — kanske de flesta — att om *de* fått råda under de gångna månaderna, skulle vårt lands läge i dag vara väsentligt sämre än det är nu. Mer behöver strängt taget inte sägas. Om de transiteringsmedgivanden, som regeringen lämnat Tyskland, har åtskilligt resonemang förekommit både i pressen och från talarstolarna. Man har även i svenska tidningar sökt framhålla dessa medgivanden som uttryck för en omanlig undfallenhet. Jag vill bara i detta sammanhang konstatera, att när riksdagen några dagar efter sin hemresa vid ett hemligt

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

sammanträde tog del av de förfoganden regeringen beslutat, vi praktiskt taget alla voro på det klara med att de ifrågavarande medgivandena inte finge tolkas på detta sätt. Det kan inte heller vara i överensstämmelse med Sveriges sanna intressen att de inför utlandet och vårt eget folk, framför allt de män, som ligga i neutralitetsvakten, utläggas så.

Att vårt ekonomiska läge ger anledning till bekymmer framhålles i den proposition nr 1, som riksdagen nu går att remittera. Det är problem av den mest vittutseende natur, som finansministern i denna proposition upptar till diskussion. Läget ter sig som en enda stor paradox. Motstridande och varandra motverkande krafter uppträda vid varandras sida inom det ekonomiska livet. Vi ha samtidigt att bekämpa depression och inflation, att lösa arbetsbristens och arbetsöverflödets problem. Ännu vid början av detta år såg det ut som om det allt överskuggande problemet skulle vara att frampressa de besparingar, som vore erforderliga för att uppbringa medel för de omfattande militära föranstaltningarna. I dag är detta inte nog. Det gäller nu också att finna sysselsättning för den i allt högre grad överflödiga arbetskraften, vilket betyder en överföring och en revolutionering av proportioner, som vårt folk inte på många år har fått underkasta sig. Hur denna avvägning mellan produktionsfaktorerna skall åvägabringas, inte bara på ett effektivt utan också rättvist sätt, får man ju inte veta i propositionen. Det bara antydes i allmänna ordalag. Det kommer dock enligt min mening att uppfattas som en hederssak för regering och riksdag, att denna urtima inte åtskiljes utan att med allvar och dådkraft ha gått dessa uppgifter in på livet.

Det stora försvarslånet har redan inbringat de 500 miljoner, som man räknade med att uppnå först i november. Det är helt visst en lysande propagandasuccé och vittnar på samma gång vältaligt om det svenska folkets alljämt bestående ekonomiska kraft och nationella livsvilja. Å andra sidan få vi inte bortse från att den penningpolitiska sidan av uppgiften inte är lika väl tillgodosedd. De femhundra miljonerna ha — det kunna vi väl vara på det klara med redan nu — huvudsakligast tagits av redan befintliga kapitaltillgångar, inte som man hoppats från besparingar, som vårt folk kunnat åvägbringa på sina löpande inkomster. Det är bankerna, som fått släppa till pengarna. En nationalekonom skrev häromdagen, att i verkligheten var det staten, som lånade av sig själv, eftersom affärsbankerna, när de åderlätas på sina kapital, återbelånade värdehandlingar i riksbanken. Om det strikt förhölle sig så, skulle rediskonteringen i riksbanken under denna låneperiod ha undergått en onormal ansvällning. I verkligheten har rediskonteringen emellertid under denna tid nedgått ganska anmärkningsvärt, och den är egentligen mindre i dag än bankernas egna tillgodohavanden i riksbanken. Om det är någon, som är intresserad för siffror, kan jag meddela, att affärsbankernas rediskontering i riksbanken i dag är bara 72 miljoner, under det att den i maj, när denna lånekampanj igångsattes, uppgick till 356 miljoner. Samtidigt som svenska folket har tecknat dessa 500 miljoner, ha bankerna alltså inte ökat sin rediskontering, utan tvärtom minskat den med nära 300 miljoner. Rediskonteringen utgör i dag således bara 72 miljoner, under det att bankernas tillgodohavanden i riksbanken uppgå till 137 miljoner. Inte heller har någon mera anmärkningsvärd belåning av dessa försvarsobligationer i riksbanken förekommit. Summan uppgår i dag till ungefär 2 1/2 miljoner. Av detta belopp representera 2 miljoner ett enda företag, ett försäkringsbolag. Den stora, breda allmänhetens belåning av försvarsobligationer i riksbanken är så gott som ingen. Det där kan ju förefalla som en paradox. Förklaringen ligger naturligtvis i att låneanspråken på affärsbankerna under

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

denna tid ha varit så onormalt små. På grund av den stora minskningen i importen ha affärsmännen minskat sina lager, och ny företagsamhet hör nu till sällsyntheterna. Pengarna till försvarsobligationerna ha alltså kunnat tagas från bankernas redan befintliga fonder och löpande inkomster. Detta vittnar givetvis om en viss återhämtning. Den tar sig också uttryck i siffrorna för insättningar och uttag i sparbankerna. Sparbankernas ställning var oerhört spänd i början av detta år, men om man ser på siffrorna av i dag, så finner man, att rent ekonomiskt en betydande återhämtning för deras del har inträtt. Under senare hälften av juli 1939 voro insättningarna i ett visst antal sparbanker, representerande större delen av desamma, 16,700,000 kronor, medan motsvarande siffra vid samma tid i år var 15,800,000 kronor. Uttagen voro under senare hälften av juli i fjol 15,500,000 kronor och samma tid i år 16,400,000 kronor. 1939 fanns det alltså under denna tid ett insättningsöverskott på 1,200,000 kronor och i år ett uttagsöverskott på 600,000 kronor. Det är ju en förskjutning, det måste man erkänna, men förändringen är ju ingalunda katastrofal, och om man jämför med siffrorna för förra delen av dessa år skall man se, att det har inträtt en förskjutning i en för sparbankerna gynnsam riktning. Någon sedeltryckning för att åstadkomma likvideringen av dessa försvarsobligationer har alltså inte blivit erforderlig. Det är ju i och för sig gott, att marknaden är lätt. Men medaljen har också en fränsida, och det är den man i dag har att fästa sig vid. Denna lätthet i penningmarknaden är ett uttryck för svaghet. Vi kunna konstatera, att vi redan befinna oss i en långt framskriden stagnation på vissa, ja, alltför många områden av det ekonomiska livet. Det är denna stagnation, som bevingar den arbetslöshet, vilken nu reser sig som ett hotande spöke och vars fördrivande måste bli en av huvuduppgifterna vid denna urtima riksdag.

Å andra sidan få vi väl också erkänna, att det sätt, på vilket försvarsobligationerna inbetalats, vittnar om att svenskarna inte äro allt för benägna att spara, d. v. s. att sänka sin levnadsstandard för att åstadkomma de medel, som staten är i absolut behov av. Hur detta sparande skall åstadkommas är en ytterst delikat fråga. Man kan nog vara överens med finansministern om att folket, d. v. s. bönder, arbetare och tjänstemän, nog inte äro så överdådigt patriotiska, att de frivilligt avstå från högre löner och högre jordbrukspriser som kompensation för de höjda levnadskostnaderna. Ett försök i den riktningen skulle väl stranda framför allt på att det inte är möjligt att åstadkomma en allmän anslutning till en sådan överenskommelse.

Finansministern måste emellertid ha pengar, han måste kanske framför allt ha just dessa pengar, och på det ena eller det andra sättet får man ju lov att skaffa dem. Jag är för övrigt livligt övertygad om att det inte skall vara omöjligt att klargöra de stora ekonomiska sammanhangen för människorna i detta land, fattiga och rika, arbetare och bönder. Det bör vara lätt att förstå, att i en tid, då så många av de kraftigaste armarna dragits bort från produktionen och då importen på så många för folkförsörjningen nödvändiga områden inskränkts till ett minimum, vi inte kunna äta så mycket som förut, inte kläda oss, bo eller roa oss på samma sätt som förut. Det är naturligtvis ett impopulärt tal, när det förutsättes, att människor — framför allt de som redan förut befinna sig i små omständigheter — skola inskränka sig. Jordbrukarna behöva säkert bättre betalning för sina varor, och om arbetarna få högre löner inom den blygsamma ram, som de själva begära, bli de säkert inte i tillfälle att leva i överflöd. Men vi få vara på det klara med att det ena kan inte ske utan att det andra sker, d. v. s. jordbrukarna kunna inte få högre priser för sina produkter utan att arbetarna få högre löner. Vad som skall klar-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

göras är, att ett samspel mellan dessa båda strävanden lätt nog kan få ödesdigra verkningar för vårt penningväsen, d. v. s. för parterna själva, så att det som ges med ena handen tages igen med den andra, att alltså ingen vinner på den förändring, som inträder.

Jag tror emellertid, att detta skall kunna klargöras för de allra flesta. Informationsstyrelsen har väl redan undanjort en hel del, men jag är livligt övertygad om att den skulle kunna åstadkomma en långt mera nyanserad upplysning just på detta område. Jag vill också förmoda, att den blivande valrörelsen, som vi gå fram emot med stora steg, skall med framgång kunna inriktas just åt detta håll. Jag känner mig emellertid benägen att uttala en önskan om att sparandet inte sättes som ett kategoriskt imperativ enbart för den enskilde, utan även för staten själv. Den kanske uppfattas som ett hädskt tal, men även beträffande försvarsutgifterna och neutralitetsvakten kan en betydande återhållsamhet nog vara möjlig. Vi äro säkert ense om att Sveriges läge alltjämt erfordrar en stark militär beredskap. Något eftergivande på den punkten är väl inte möjligt, även om alla i detta land med glädje anammade försvarsministerns meddelande i ett föredrag på söndagen, att större hempermittering än hittills skall kunna äga rum. Staten har rätt att av alla fordra den mest obönhörliga disciplin, inte bara i fråga om handhavandet av den yttrandefrihet, som vi sätta så högt värde på, utan även i fråga om ekonomiska prestationer. Men disciplinen på det sistnämnda området blir lättare att iakttaga, om det göres fullt klart för var och en i landet, att inte ett öre och inte en krona utbetalas utan att det är absolut nödvändigt, att den strängaste hushållning iakttages även i fråga om allt, som har med statens egna utgifter att göra.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få föreslå remiss av propositionen nr 1 till andra särskilda utskottet.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! All vår tanke och all vår strävan går ut på ett enda: att anspänna all andlig och all materiell kraft för att bevara Sveriges frihet och självständighet. Vi vilja att svenska folket skall leva vidare som en fri och oberoende nation, där varje enskild svensk och hela den svenska nationen få möjligheter att utvecklas vidare. Därigenom kan Sverige göra sin fortsatta insats i mänsklighetens liv såsom en kulturnation.

Om allt detta råder hos vårt folk en stor och glädjande enighet. Denna enighet om de djupare syftemålen är en styrka. Den är tillika ett bevis på att vi utgöra en fast timrad kultur nation, i besittning av de inre förutsättningarna att såsom en ström bana oss väg genom tidens upprörda hav.

Den utrikespolitiska riktlinje av väpnad neutralitet för att bevara frihet och oberoende som vårt land följt har hittills lyckats på ett sätt som ger oss anledning att vara tacksamma. I dagens situation är icke mycket mer att säga utöver en innerlig förhoppning, att våra fortsatta gemensamma strävanden efter samma riktlinjer även i fortsättningen skola lyckas att bevara vårt land. För det ändamålet är det utan tvekan nödvändigt att vi fortfarande i erforderlig grad hålla försvarsberedskapen uppe. Vi äro nu militärt så rustade som vi aldrig förut ha varit, och vi stå i en oavslutlig beredskapsställning, beredda att möta varje oväntad tilldragelse. Detta har varit och är den ofrånkomliga förutsättningen för vår utrikespolitik.

Om man skall uttrycka några önskingar om försvarskraftens ytterligare stärkande nu och på längre sikt, så vill jag främst understryka kravet på att de stora kontingenter som på grund av kategoriklyvningen stått utanför sna-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

rast möjligt erhålla erforderlig övning, samt desslikes att utbildning av befäl måtte ske i forcerad takt. Det är viktigt att ha tränat manskap, men det är också oundgängligt att ha kunnigt och väl utbildat befäl. Försvarsviljan får ej slappas, utan måste med all makt upprätthållas. De som till äventyrs äro tveksamma måste dock betänka vilken oerhörd fördel det är för vårt land, om vi kunna genomleva denna tid utan att få våra produktionsmedel och vår produktionsapparat skadade. I så fall kunna vi vid freden, som dock en gång måste komma, sätta in våra fredliga produktionskrafter för fullt, för att gagna vår och världens utveckling och samtidigt återvinna vad vi nu fått uppoffra. Till dem som kunna sig tveksamma inför försvarsberedskapens personliga och allmänna bördor bör också sägas, att en jämförelse mellan ställningen för Sverige och andra länder som fått lida under skador och uppoffringar sannnerligen icke för vår del ger anledning till missmod, utan snarare till förtröstan.

I denna kammare bör i dag givas ett oförbehållsamt erkännande åt den goda anda som rätt och råder inom försvarsberedskapens alla grenar, bland befäl och manskap, bland alla de hundratusentals unga och medelålders män, varav många familjeförsörjare, som fått fullgöra sin medborgerliga skyldighet med stora personliga uppoffringar. Denna goda anda är en omistlig del av nationens liv. Vi äro tacksamma därför.

Då vårt försvarsväsende, som under åratals hållits på en sträng förknappning, nu plötsligt satts till en utvidgning och ansvällning som i pengar räknat gäller miljarder, må det vara förklarligt om det här och var gnisslat i det ekonomiska maskineriet. Vad härom i olika detaljer kan vara att anföra skall jag icke nu beröra. Sedan försvarsarbetet nu kommit in i ett något lugnare tempo, må det dock vara tillåtet framhålla önskvärdheten av, att man jämsides med den militära effektivitetens fortsatta höjande med all kraft ägnar sig åt sakens ekonomiska sida och eftersträvar det bästa möjliga sättet för medeldispositionerna. Upphandlingarna för militärt ändamål torde bland annat vara ett område som måste ägnas särskild uppmärksamhet.

Jag vänder mig så till frågan om statsfinanserna. Att riksdagen icke nu längre kan vara förpuppad och sammankallas blott för kortvariga perioder för överläggning i särskilt viktiga frågor, utan måste sammanträda till en effektiv arbets-session, beror väl i huvudsak varken på de utrikespolitiska spörsmålerna eller på de egentliga försvarsberedskapsfrågorna, utan fastmera på att de finansiella grundvalarna för de nuvarande väldiga statsutgifterna och övriga med kriget sammanhängande omständigheter icke ännu äro klara. Den lagtima riksdagen avslutades utan att ha skapat de finansiella förutsättningarna för statens verksamhet. En verklig och slutgiltig riksstat för nu löpande budgetår blev under den lagtima riksdagen icke fullbordad. Riksstaten omfattar blott de så att säga ordinarie utgifterna, men hela den väldiga försvarsberedskapskostnaden och allt annat som därmed sammanhänger av krisbetonade åtgärder är blott provisoriskt reglerad genom utgiftsfullmakter, och nödig täckning är icke skaffad. En sammanfattande balans av statens finanser är icke skapad. Vår finansiella och ekonomiska beredskap är icke ens till sin ram given av den lagtima riksdagen. Utomordentligt stora inkomstbelopp måste ytterligare anskaffas.

De skattefrågor som stå framför oss äro av oangenämt slag, men de äro ofrånkomliga, och det är angeläget att de snarast möjligt bringas till sin lösning. Det är att beklaga att man icke tidigare i tillräcklig grad tänkt på anskaffandet av nödiga inkomster, utan i huvudsak sysslat med utgifterna. Även med allt beaktande av lägets utomordentliga svårigheter kan det icke undgå

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

att väcka kritik, att förslag om täckning av utgifterna ej tidigare kunnat föreläggas riksdagen. I alldeles särskild grad gäller detta om de erforderliga indirekta skatterna, ty ju förr sådana beslutas, dess förr strömma pengarna in till statskassan. Nu ha under ett halvt år miljoner av möjliga indirekta skatter strömmat statskassan förbi, vilka hade kunnat komma in och bidra till stärkandet av vår ansträngda finansiella ställning. Det har visserligen sedan gammalt funnits en stark motvilja mot indirekta skatter, men nuvarande läge *tvingar* till att överge denna inställning. Även indirekta skatter i betydande omfattning äro nu tyvärr nödvändiga, ty vårt finansiella läge är sådant att alla måste hjälpa till med finansieringen. Jag uttalar en förhoppning om att de förslag om nya indirekta skatter som äro att vänta, men som ännu icke ligga på riksdagens bord, måtte komma utan dröjsmål, däribland ej minst en så kallad lyxbeskattning. De direkta skatterna få ej springa upp till sådan höjd att de närma sig konfiskation. Ty om så sker, glider man in på en linje, som länder näringslivet till skada. Och om näringslivet skadas, betyder det att nationalinkomsten sjunker, och det är något som vi förvisso i dag icke ha råd att med egna åtgärder bidra till.

Det räcker emellertid ej med att skaffa nya inkomster. Det är nödvändigt att även allvarligt överväga att göra besparingar på budgeten. I det avseendet har finansministern ej givit tillräckligt övertygande bevis på att sådan intensiv vilja och kraft utvecklats som läget ovillkorligen fordrar. Jag erinrar om att nedbringandet av statsutgifterna upprepade gånger varit på tal. I viss mån var detta fallet redan under lagtima riksdagen 1939, och i hög grad under urtima riksdagen 1939, varvid dock endast små resultat uppnåddes. Därvid förutsattes att man vid lagtima riksdagen 1940 skulle kunna nå fram till kraftiga utgiftsbeskränningar i budgeten, men även detta blev i stort sett en fullständig besvikelse. Nu stå vi här i begynnelsen av ett nytt budgetår med en budget som alltjämt bygger statsfinanserna på en till de ordinarie delarna väsentligen oförändrad utgiftsstandard. Det är på tiden att vi äntligen komma från ord till handling. Jag tror att många med mig säga sig att vi här stå inför ett stort statsfinansiellt kardinalproblem som måste med verklig kraft angripas. Finansministern har vid flera tillfällen uttalat sin beredvillighet, men av krafttag har ännu intet syntts. Senast i slutet av lagtima riksdagen uttalades som svar på en interpellation att nu skulle åtgärder komma. Man har också i tidningarna sett att finansministern fått tillstånd att tillkalla sakkunniga för ändamålet, men man har däremot ännu efter en månads förlopp icke hört talas om att sådana sakkunniga utsetts. Här föreligger en försening av betänkligt slag, och jag hoppas att finansministern icke tar illa upp, att jag i detta sammanhang kommit att tänka på statsministerns lilla sommarvikariat i kommunikationsdepartementet, där han på ett välbehövt sätt gav en snabb impuls till rättandet av de betänkliga tåg-förseningar som förekommit på S. J. Jag vill inte vara elak, men man skulle önska något liknande även för finansdepartementets besparingsarbete. Den ena förseningen är icke bättre än den andra. I den mån möjlighet därtill förefinnes, måste vi begära att redan vid urtima riksdagen få förslag till nedskärningar av statens utgifter. Men under alla omständigheter måste höstens budgetarbete för 1941/42 års riksstat byggas på en mycket grundlig undersökning av möjligheten att bringa ned statens utgifter till en rimligare nivå, så att vi därigenom kunna få medel till det som nu är det främst nödvändiga, nämligen att trygga rikets säkerhet.

Frågan om möjligheter att täcka statens utgifter genom upplåning, som tydligen upptar ett stort utrymme i finansministerns tankegångar, måste i hög

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

grad påverkas av den sparsamhetsvilja som riksstyrelsen visar. Ty det är alldeles uppenbart, att om allmänheten får föreställningen att det brister i det avseendet, minskas villigheten att teckna på statslånet. Jag har i sommar hört icke så få uttalanden man och man emellan ute bland folket av just denna innebörd, och det är ju också ganska naturligt. Exempelvis hade åttamiljonanslaget till evakuering av barn utan någon behovsprövning och med fria resor för alla väckt mycken ovilja. Det genomdrevs i statsutskottet på ett par förmiddagstimmar, utan att man hade tillfälle att grundligare överväga konsekvenserna.

I den intressanta redogörelse som är lämnad i propositionen finner man — även om det icke är utsagt — att finansministerns tankar även kretsar kring ett eventuellt tvångslån. Om några avsikter i den vägen verkligen skulle finnas, måste jag bestämt avråda från en sådan ytterlighetsåtgärd. Det är icke tillrådligt att sätta sin lit till ett sådant maktspråk på det ekonomiska området, som ett tvångslån skulle innebära. Man bör i stället ge all den stimulans som tänkas kan till frivillig medverkan från allmänheten. Därtill hör bland annat att staten själv ådagalägger all tänkbar sparsamhet och även utnyttjar sådana indirekta skattekällor som kunna vara rimligt åtkomliga. Ett tvångslån är en osympatisk åtgärd och kan på lång sikt hindra den frivilliga medverkan från medborgarnas sida, som dock är det yppersta medlet i all samhällsekonomi.

Den yttersta grunden för all finanspolitik blir den folkets ekonomiska styrka som ligger i ett livskraftigt och växande näringsliv. Oerhörda svårigheter uppstå naturligtvis för vårt näringsliv, bland annat genom att exporten har blivit så starkt beskuren, men alla strävanden böra gå ut på att söka vidmakthålla vårt näringslivs styrka. När det gäller folkförsörjningen, som ju i trontalet och proposition nr 1 ägnas stor uppmärksamhet, när det gäller att motverka arbetslösheten, och när det gäller att trygga statsfinanserna, utgör städse näringslivet grundvalen. Det är också all socialpolitikens yppersta hjälpmedel. Av den intressanta exposé över den ekonomiska politikens uppgifter som lämnas i proposition nr 1 framgår att dessa synpunkter även äro finansministerns. Jag måste dock bekänna, att hur intressant än framställningen i denna proposition är, så synes den mig dock icke ge tillräckligt klar och tydlig anvisning om vart vägen egentligen bär. Framställningen hålles på något sätt på ett teoretiskt plan, och några konkreta förslag synas icke förekomma. Denna proposition nr 1, som motsvarar den lagtima riksdagens statsverksproposition, skulle väl närmast ge en finansplan för hur statens affärer skola fås att gå ihop. Detta innehåll har propositionen icke, utan den uppehåller sig vid de allmänna förutsättningarna i landets ekonomiska liv. Framställningen är emellertid, som redan sagts, i praktiskt avseende alltför litet preciserad och lämnar åtminstone mig i ovisshet om det verkliga syftemålet. Om nuvarande läge skulle tagas till förevändning för en näringspolitik, som för framtiden binder viktiga näringar i stela former, skulle en så beskaffad krispolitik bli till stor skada. Vad som åtgöres bör ta sikte på att för framtiden bevara full närings- och handlingsfrihet. Endast ett fritt näringsliv är ett starkt näringsliv. Därest finansministern med sina vaga uttalanden skulle avse att med utnyttjande av nuvarande läge göra framstötter i socialiserings-syfte, då kommer han att från den meningsriktning jag företräder möta ett bestämt motstånd. Jag har ansett det vara nödvändigt att här uttala detta, därför att finansministerns egna uttalanden äro så pass svävande.

Jämväl i fråga om det centralproblem, som heter inflationsfaran, synes mig finansministerns uttalanden i propositionen nr 1 icke vara tillräckligt klara

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

för att verka vägledande. Han erkänner den risk för inflation, som ligger i en kombination av stigande arbetslöner och stigande jordbrukspriser, och han redovisar de svårigheter, som detta problem innebär. Hans slutsats i denna del synes vara, att om man icke på frivillig väg kan bromsa skilda samhällsgruppers strävan efter ökade inkomster och kompensation för fördyringen, så få, som det heter på ett ställe i propositionen, »strävandena i stället inriktas på att få de av prisstegringen föranledda inkomstillskotten avsatta till sparande». Detta är något otydligt. Men i den mån det utgör anmälan om avsikten till ett tvångslån, hänvisar jag till vad jag redan förut anfört. Att icke stoppa inflationen utan låta den ha sin gång men försöka genom lån draga in de skenbara inflationsvinster, som göras på löner och jordbruksprodukter, synes mig icke vara en stark politik.

Jag saknar även en klart begriplig politisk linje i följande uttalande i propositionen: »Av praktisk vikt är dock även att man eftersträvar en sådan utformning av dyrtidskompensationen, att den beskattning, som kan komma att genomföras i syfte att neutralisera verkningarna av stigande köpkraft hos allmänheten, ej berövas sin verkan. Jag torde senare få anledning att återkomma till sistnämnda önskemål och dess konsekvenser för beräkningen av levnadskostnadsindices.»

Jag beklagar att finansministern vid detta tillfälle, enligt min mening, icke tillräckligt klart kunnat ange vilka vägar, som skola vandra för att möta inflationsfaran.

Angående de särskilda utgifter, som äro upptagna i propositionen nr 1 såsom tilläggsstat, vill det synas, som om dessa äro ofrånkomliga med hänsyn till de ändamål, för vilka de äro avsedda. Jag finner därför icke anledning att nu närmare ingå på dessa utgiftsspörsmål, förrän utskottet fått dem under närmare granskning. Jag kan dock icke alldeles underlåta att yppa en viss tveksamhet angående den största posten i tilläggsstaten, nämligen 50 miljoner kronor till statlig krigsförsäkring. För denna verksamhet, som ju egentligen skall vara självbärande utan tillskott av statsmedel, ha förut anslagits 50 miljoner kronor, och man befarar nu att dessa redan äro förlorade, vadan ytterligare 50 miljoner kronor böra anvisas. Utan att nu kunna bedöma detta vanskliga spörsmål och med allt beaktande av de i sanning utomordentliga förhållanden, som här råda, måste jag dock anmäla min tveksamhet.

Jag har, herr talman, här kommit med några randanmärkningar till proposition nr 1. De ekonomiska spörsmål inför vilka vi stå äro sannerligen av oerhörd storleksordning och svårighetsgrad. De kräva överväganden av många slag och belysning ur många olika synpunkter. Jag tror det är alldeles nödvändigt att jämväl riksdagens enskilda ledamöter söka var och en draga sitt strå till stacken.

Läget påkallar samarbete. Sådant samarbete skall också lämnas. Därvid må uttalas en förväntan, att de erinringar, som under detta samarbete göras, bli uppfattade så, att deras enda syfte är att gagna det hela. De äro ej tillkomna för kritikens skull utan allenast för att gagna. Med en sådan uppfattning av vår debatt uppfylles också vad vi i vår fria folkliga självstyrelse skatta så högt, nämligen rätten att fritt och självständigt ge sin mening till känna. Detta är en frihet, som nu förefaller oss än värdefullare att värna, när vi se på andra folk, som förlorat sin frihet både inåt och utåt.

Tillvaron av en samlingsregering får ej tolkas så, att synpunkter från olika grupper ej skola kunna fritt och otvunget framföras. De få ej betraktas som ett knot mot regeringen, utan min förhoppning är att tillvaron av en samlingsregering skall betyda, att regeringen ännu mer än under andra

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

politiska konstellationer är villig att till begrundan upptaga de önskemål, som från riksdagens skilda grupper framföras.

Herr talman! Jag har för dagen intet annat yrkande än om remiss till vederbörande utskott av propositionen nr 1.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! I trontalet vid riksdagens öppnande uttalade Konungen att oförminskad omsorg om vår yttre och inre beredskap är av nöden. Det är fortfarande samma frågor, bevarandet av vår frihet och vår självständighet, som i nuvarande läge äro de viktigaste för vårt folk. Omkring dessa föreligger en osedvanlig enighet och sammanhållning, och de uppoffringar, som krävts, ha villigt burits av folket. Denna enighet och sammanhållning och den anda, som därigenom skapats, är av så stort värde, att den ej får förödas. Skall denna enighet bibehållas, är det nödvändigt att de åtgärder, som av statsmakterna vidtagas, ha folkets fulla förtroende. De böra för den skull vara så beskaffade, att även allmänheten förstår innebörden i dem och den uppgift de äro avsedda att fylla. De böra även vara ekonomiskt planlagda och utförda så, att det icke onödigtvis slösas med både arbetskraft och pengar. Och de böra så långt möjligt vara så anordnade, att de skapa rättvisa enskilda och medborgargrupper emellan, och i övrigt i tillämpningen anordnas på ett smidigt och hänsynsfullt sätt. Ju längre tid kriget varar, och med den omfattning vår försvarsberedskap har, desto skarpere kommer kritikens synglas att inriktas på dessa förhållanden. Man fordrar större anpassning och mera smidighet i tillämpningen.

Jag skall inte här ingå på omfattningen av vår försvarsberedskap, ty denna måste i första hand prövas av den ansvariga försvarsledningen i förhållande till det militärpolitiska läget i varje situation. Vad jag vill framhålla är, att försvarsplanerna tillämpas på ett sådant sätt, att de skapa förtroende hos folket och att hänsyn i tillräcklig utsträckning tages till näringslivet och dess funktioner.

De långvariga inkallelserna kunna lätt, om de hos de inkallade själva ej befinnas motiverade, bidra till att undergräva den goda anda, som glädjande nog ännu är rådande. Kravet på en omprövning huruvida icke lättnader i vakthållningen kunna äga rum på sådana platser, där detta är möjligt, bör ej anses oberättigat, och permitteringar borde åtminstone i den utsträckning, som i gällande bestämmelser medgivas. Man får ofta höra påpekanden om att inkallade värnpliktiga, som av vederbörande kristidsnämnder hänförts till grupp A, alltså sådana som i första hand skola komma i åtnjutande av permittering för olika uppgifter, under lång tid fått vänta på sin ledighet. Det är önskvärt att man i detta avseende söker få fram en metod för en omprövning, som ger möjlighet att snabbt och smidigt tillämpa bestämmelserna.

Jordbrukets skördetid står nu inför sin viktigaste period. Många av de inkallade äro jordbrukare eller småbrukare, på vilkas närvaro vid gården skördarbetet i hög grad är beroende. Det är viktigt såväl för landets livsmedelsförsörjning som i stor utsträckning för dessa inkallade själva och deras familjer, att de under denna tid medgivas permittering i den utsträckning som det är möjligt.

I den del av trontalet, som jag tidigare berört, framhålles jämsides med omsorgen om den yttre försvarsberedskapen angelägenheten av att även den inre beredskapen utpräthålles. Folkförsörjningen intager därvid den ojämförligt viktigaste platsen. Sedan kriget kommit att omfatta även våra nordiska grannländer och vi därigenom blivit så gott som helt avskurna från

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

livsmedelstillförsel utifrån, är det vårt eget jordbruks produktion, som vårt folk nu måste lita till. Genom att importsvårigheterna även drabbat mycket betydande förnödenheter för jordbrukets produktion — oljekaksfoder m. m. — måste ansträngningarna för att hålla produktionen uppe ytterligare ökas. Därtill kommer att väderleksförhållandena för jordbrukets del varit ganska ogynnsamma under det senaste året. Höstsädesfälten, särskilt vetet, blevo i stora delar av landet ganska uttunnade under den stränga vintern och våren, och i många fall måste de plöjas upp. Skörderesultatet för vetet visade därför som medeltal för den senaste månaden enligt hushållningssällskapens månadsrapporter endast siffran 1.7 och för råg 2.5. För vetet är denna siffra icke mer än hälften av det normala — i flera län har för övrigt under de senare åren siffran 4.5 till och med förekommit. Den ihållande torka, som under innevarande sommar varit rådande i stora delar av landet, har ytterligare sänkt skörden så att den i många fall inte blir ens hälften av den normala.

Det är alltså i stort sett ganska ogynnsamma betingelser för en god skörd, som varit rådande under detta år. Att vi likväl i detta avseende kunna se med en viss tillförsikt mot framtiden beror icke minst på det målmedvetna arbete, som jordbrukets utövare under senare år bedrivit för att hålla jordbrukets produktion på en hög standard, och på den politik, som särskilt från vårt håll hävdats och som statsmakterna givit sin anslutning, nämligen stödjande av jordbruksnäringen och uppläggande av reservförråd av brödsäd, liksom även av andra livsmedel.

För att livsmedelsförsörjningen skall kunna tryggas är det nu mera angeläget än tidigare, att priset på jordbrukets produkter avvägas på ett sådant sätt, att de främja produktionen och täcka produktionskostnaderna. Brödsädersskörden blir i år till följd av den ogynnsamma väderleken under våren så nedsatt, att även ett ganska avsevärt högre pris än det nu gällande inlösningspriset i allmänhet icke täcker produktionskostnaderna, utan odlaren får själv till stor del bära den förlust som uppstår. Ytterligare skäl för att priset på brödsäden icke bör sättas för lågt är, att vi för tillgodoseende av folkets brödsädsförsörjning böra uppmuntra odlingen av brödsäd. Bristande tillgång på denna vara kunde få ganska obehagliga följder. Ett lågt pris kan även giva anledning till att brödsäd i större utsträckning kommer att användas till utfodring.

Vad sedan priset på jordbrukets utan gensägelse viktigaste produktionsgren — mjölkproduktionen — beträffar så har ju redan lagtima riksdagen godtagit och strukit under jordbruksministerns eget uttalande, att »om produktionskostnaderna skulle undergå påtaglig ökning är det önskvärt att inkomsterna av mjölkproduktionen ytterligare förbättras». Jordbruksutskottet, som återgivit departementschefens mening, ville därvid understryka vikten av att de ifrågasatta åtgärderna vidtagas under iakttagande av utvecklingen av produktionsbetingelserna. Till följd av torkan ha dessa sedan avsevärt försämrats. De skäl som statsrådet och även jordbruksutskottet anförde för prisförhöjning måste nu anses vara för handen.

I detta sammanhang vill jag även framhålla en annan för jordbruket viktig angelägenhet, nämligen behovet av brännolja och andra drivmedel för jordbrukets traktordrift. Kunna icke sådana anskaffas i tillräcklig mängd, så kommer det att ha till följd att den för höstsäd avsedda arealen minskas, då man icke kan anskaffa tillräcklig dragkraft för att bruka och beså fälten i rätt tid. Och även tröskningen torde vara svår att få verkställd, om man ej kan anskaffa motorbränsle för driften.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

Den ekonomiska situationen är nu sådan, att den kräver iakttagande av sparsamhet och anpassning. Den balanserade bristen vid budgetårets slut beräknades av statsutskottet till cirka 750 miljoner kronor. Med de kostnader, som vår försvarsberedskap nu kräver, ökas detta belopp för varje dag som går med nya miljoner. Därtill kommer att de rubbningar som uppstått inom näringslivet med åtföljande arbetslöshet med all sannolikhet kommer att kräva åtskilliga miljoner. Det är inte svårt att förstå att det för finansministern måste föreligga svårigheter att skaffa erforderliga belopp.

Den väg, som vi hittills gått, synes emellertid ha haft folkets förtroende. Teckningen på försvarslånet har gått kanske bättre än vad finansministern själv ens vågade hoppas. Man kan ju fortsätta på den vägen — man kan på den vägen tillämpa den princip, som finansministern i den nu avgivna propositionen nr 1 framhåller såsom vägledande, nämligen att försöka överföra de vinster, som inflyta till följd av kriget, till sådana utgifter, som blivit en direkt följd av kriget. Jag tror likväl att man bör tveka att gå fram tvångsvägen. Ordet tvång har dålig klang hos det svenska folket. Det vill inte veta av sådana band. Det är också svårt att på den vägen få fram rättvisa i tillämpningen. Men man får måhända inte fatta det uttalande, som i förbigående göres i propositionen av finansministern, på fullt allvar. Kanske man snarare kan fatta det som ett mildt och förtäckt hot från finansministerns sida för att få teckningen på försvarslånet att gå raskare. För övrigt påpekade ju redan den förste talaren i dagens debatt, att påfrestningen på penningmarknaden nu minskats. Det inträdde väl så småningom, även om det inte först var märkbart, i och med att vi efter den 9 april i år avstängdes från det väsentliga av vår import utifrån. De stora varuköp, som tidigare ägt rum, och de likvider, som tagit stora delar av våra valutatillgångar i anspråk, kommo ju slutligen att upphöra. Men om penningtillgången nu ökas och påfrestningen på penningmarknaden lättar, få vi icke förbise, att samtidigt därmed minskas naturligtvis våra reservlager av varor. Dessa båda faktorer måste stå i ett oupplösligt sammanhang med varandra. Emellertid är det väl sannolikt, att en bättre avvägning och en balans, som mera motsvarar förhållandena före kriget, numera inträtt mellan betalningsmedel och varutillgångar. Dessa senare ökades ju så snabbt, särskilt beträffande importvaror, under sista månaderna förra året liksom även de första månaderna under detta år, att det måste leda till upplagring av varor för framtida behov.

Slutligen vill jag säga, att tillståndet i världen nu är sådant, att vi få finna oss i de rubbningar i våra vanor, som det förändrade läget medför. Vi få underkasta oss de bördor, som uppehållandet av vår frihet och vårt nationella oberoende kräver. Detta är för oss dyrbarare än något annat. Jag vill i det avseendet uttala min anslutning till den politik, som av regeringen förts.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Då jag genomläst finansministerns anförande till statsrådsprotokollet i Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till denna urtima riksdag och särskilt den del därav, som behandlar den ekonomiska politikens uppgifter, har jag imponerats av den klarhet och reda och den uppriktighet, som utmärker denna framställning. Om jag såsom nationalekonomisk lekman skulle våga komma med någon erinran, så skulle den innebära att finansministerns exposé måhända förutsatt större nationalekonomiska insikter hos läsarna än dessa i allmänhet besitta och därför givit framställningen en förkortad och alltför akademisk form. När man hör herr finansministern tala — i riksdagen eller i radio — häpnar man över vilken utomordentlig förmåga

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

han äger att muntligen framställa även svåra ekonomiska problem i en populär och lättfattlig form. Det är att beklaga, att finansministerns skriftligen formulerade uttalanden till statsrådsprotokollet icke helt präglas av samma lättfattlighet. Särskilt i det läge, vari vårt land nu befinner sig, är det nämligen i högsta grad av nöden att de stora ekonomiska problemen icke komma att behandlas allenast av en liten grupp fackmän utan göras tillgängliga för alla dem, som ha ansvar för eller kunna påverka utvecklingen. Riksdagen ägnar alltid stor uppmärksamhet åt och omsorgsfull granskning av riksstatens utgiftsposter — en efter annan. Man prutar här och där och ökar på här och där. Men man fördjupar sig alltför ofta så mycket i detaljgranskningen, att man förlorar överblicken över riksstaten i dess helhet. Och när denna omsider vid en lagtida riksdags slut fastställs, äro de flesta riksdagsmän hemresta och, om de vore här, kunde de ändock intet utträtta, eftersom riksstatens slutbehandling intet annat är än en summering av en mängd delbeslut.

Vad som saknas och även under normala tider föranlett klagomål är en *generaldebatt* rörande statens finanser och budgeten, ett klarläggande av hela det ekonomiska läget och de olika faktorer, som skapat detsamma. Nu med de utomordentliga krav, som ställas på staten och med de risker, som föreligga för å ena sidan inflation, å andra sidan katastrofal arbetslöshet, är det mångdubbelt viktigare, ja oundgängligt, att riksdagen beredes tillfälle till en ingående debatt om statens ekonomiska problem och om de olika möjligheter, som förefinnas för att lotsa oss igenom svårigheterna. Den överläggningen kan omöjligen äga rum under remissdebatten. Tiden har varit för kort för att riksdagsmännen skulle hunnit mera noggrant studera de nu framlagda propositionerna. Och därtill kommer att remissdebatten även vid en urtima riksdag traditionsenligt ägnas åt de mest skilda frågor och åt framförande av synpunkter och önskemål i alla ting, med vilka riksdagsmännen under sin hemmavaro kommit i beröring.

Jag skulle vilja vädja till finansministern att något senare under denna riksdag, exempelvis då alla viktiga skattepropositioner framlagts, ställa sig till förfogande för en allmän ekonomisk debatt, inledd av finansministern med en klargörande redogörelse för hela sammanhanget och åtföljd av en överläggning rörande det ekonomiska läget.

Nu är jag icke beredd att säga mera om finansministerns uttalanden, än att de synas mig vara i stort sett riktiga. Finansministern har öppet påvisat de stora risker för vår ekonomi, som i olika avseenden framträtt allt mera hotande. Han har också antytt de vägar man har att beträda för att söka om icke undgå så ändock minska riskerna. Allt hänger nu på *det sätt*, på vilket det antydda förverkligas, och därom vet man ännu praktiskt taget ingenting.

Man kan dock knappast underlåta att i fråga om åtgärderna för att förhindra inflation ställa sig något undrande, när man erinrar sig ett exempel på vad som från statens sida gjorts i det avseendet. För snart ett år sedan ansåg finansministern det i sådant avseende synnerligen viktigt att hindra prisstegring på bränsle, kol och koks. Han begärde då och fick av riksdagen anvisade 20 miljoner kronor att användas för att hålla kolpriserna nere. Huru dessa miljoner använts känner jag icke närmare till. Det har emellertid sagts mig från sakkunnigt håll, att fastighetsägarna för uppvärmningsändamål numera få till bränslekommissionen eller enligt dess bestämmande betala ett kokspris, som är inemot dubbelt så högt som det vilket gällde för ett år sedan. Prisstegringen har alltså så långt ifrån kunnat förhindras att den tvärtom blivit synnerligen betydande, statens ingripande till trots. Anledningarna härtill äro säkert många och sammanhänga sannolikt både med den gängna hårda vintern

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

och med nödvändigheten att avväga kolprisen med hänsyn till vedprisen. Jag tror emellertid icke att man begår någon orättvisa genom att konstatera, att statsmakterna på denna punkt icke lyckats i sina ansträngningar att rädda oss från en inflationsalstrande prisstegring. För min del vill jag gärna söka förstå, att övermäktiga hinder rest sig i vägen för de lofvärda avsikterna. Och jag vill ännu hellre uttala den förhoppningen, att statens inflationshindrande åtgärder i framtiden och på andra områden måtte röna större framgång.

Finansministern har nämligen obestriddlig rätt att erhålla alla ansvars-kännande medborgares stöd i sin icke blott lofvärda utan i högsta grad nödvändiga strävan att förhindra en mycket inflation. Vi måste vara beredda att giva honom vårt stöd, även om mycket ingripande och synnerligen kännbara åtgärder bli erforderliga. Framförallt är det oundgängligt att vi känna *vårt gemensamma ansvar* för utvecklingen på detta område. Ingen samhällsklass, ingen grupp av medborgare har rätt att fordra att få slippa känna av denna svåra kristids offer av förmåner och hög levnadsstandard.

Allra tyngst komma offren att kännas för dem, som hota att drabbas av arbetslöshet samtidigt som arbetsbrist råder inom vissa arbetsområden. På ett utomordentligt träffande sätt har finansministern angivit den nuvarande ekonomiska politikens första mål vara att »tillse, att den utnyttjade arbetskraften och det utnyttjade kapitalet så snabbt som möjligt komma till användning, i första hand för att täcka förlusten av importvaror och nedgången i sådan hemmamarknadsproduktion, som arbetat med råvaror och halvfabrikat, på vilka det nu blivit brist». Han tillägger att om detta sker, så »löses arbetslöshetsproblemet samtidigt med den icke minst för prisutvecklingen betydelsefulla uppgiften att såvitt möjligt hävda vår försörjning».

Denna framställning är enligt min mening så obestriddligt riktig, att man endast kan av fullaste hjärta önska regeringen framgång för uppnående av det uppställda målet. Men det vore oriktigt, om man icke samtidigt underströke, att den förelagda uppgiften erbjuder utomordentliga svårigheter. Detta behöver jag inte framhålla för herr finansministern, ty han har visat sig vara fullt på det klara därmed, men inför allmänheten kan det inte nog ofta understrykas, vilka svårigheter som här möta. Jag tänker därvid mindre på den omständigheten att den svenska arbetsmarknaden sedan länge varit utmärkt av en synnerligen stor stelhet. I det längsta vill varje yrkesarbetare — helt naturligt för övrigt — hålla sig kvar inom det yrke han lärt och behärskar. Han finner det motbudande att behöva övergå till ett annat arbete, som han icke på samma sätt som sitt eget behärskar, och han hoppas alltid, att en ljusning skall inträda, som gör det möjligt för honom att återvända till sitt eget yrkesarbete. Allt sådant måste nu vika för det hårda nödtvånget. Och jag är övertygad om att de svenska arbetarna i detta läge skola lojalt medverka till oundgängliga omflyttningar. Men de verkliga och stora svårigheterna möta på ett helt annat håll, nämligen vid valet av nya arbetsuppgifter för de arbetslösa. Såsom finansministern mycket riktigt framhållit, är detta problem nu ett helt annat än det som mötte vid den senaste krisen i början på 1930-talet. Då kunde man sätta i gång en mängd byggnadsföretag, då kunde man anlägga nya vägar o. s. v. och på det sättet sysselsätta de arbetslösa. Och därjämte kunde man genom direkta understöd hjälpa dem, som icke erhållit arbete. Nu däremot förbjuder redan det ekonomiska läget åtgärder i större skala av nämnda slag — om vi också icke böra dölja för oss att *även* samma slags ingripanden som tidigare skett mot arbetslösheten kunna bli ofrånkomliga. Nu måste emellertid i första hand en nyorientering och omskolning av arbetskraften ske. Och därtill kommer, att man måste skapa ersättningsproduktion för uteblivna im-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

portvaror. Här möta helt visst synnerliga svårigheter. Man må med finansministern livligt hoppas att alla goda krafter beredvilligt skola giva sin medverkan för nående av det eftersträvansvärda målet. Den framställning arbetsmarknadskommissionens ordförande, landshövding Thomson, nyligen givit rörande dessa frågor, synes mig visa, att man är inne på alldeles riktiga vägar.

I olika sammanhang återkommer finansministern till att framhålla nödvändigheten av ökat sparande och av att nysparandet kommer staten till godo, i form av lån eller skatter för att täcka de enorma krav, som nu ställas på statskassan. Någon kanske i detta sammanhang är benägen att brösta sig över vad vi redan åstadkommit genom att på tre månader teckna 500 miljoner kronor på försvarslånet. Härtill vill jag säga, att visst är detta bra, visst har det lämnats många synnerligen vackra exempel på en god samhällsanda i samband med försvarslånet. Särskilt är detta fallet när arbetarna och tjänstemännen mangrant avstått en icke obetydlig del av sin blygsamma månadslön under ett halvår för att teckna försvarsobligationer. Här kan man säkerligen oftast tala om ett verkligt nysparande. Men man vilseleder opinionen, om man gör gällande att sådant nysparande skulle ha åstadkommit någon större del av de 500 miljonerna. Tyvärr är det så, att den ojämförligt största delen av detta belopp uttagits från andra penninginrättningar och sålunda långt tidigare sparats.

Ännu ha vi haft det så bra, att någon verklig nedpressning av vår levnadsstandard i stort sett ej ägt rum. Där sådan sänkning skett, beror den på helt andra förhållanden än ökat sparande. Den har framförallt drabbat de för försvarsberedskap inkallades familjer. Hos dessa har ej endast en sänkt levnadsstandard blivit krisens följd, de ha alltför ofta drabbats av ren nöd, och det är enligt min mening en bjudande plikt för samhället att så långt sig göra låter söka bereda de för försvaret inkallades familjer drägliga existensvillkor.

När jag nu kommit att beröra vår försvarsberedskap, må det vara mig tillåtet att om denna göra några korta reflexioner.

Den första vill jag anknyta till finansministerns uttalanden om nödvändigheten av sparsamhet. Jag är övertygad om att både finansministern och försvarsministern liksom regeringen i dess helhet fordra att även på det militära området all möjlig sparsamhet skall iakttagas. Men jag är tyvärr icke lika övertygad om att alla militära vederbörande ha lika klar blick för nödvändigheten av strängaste sparsamhet. Från olika delar av landet berättas exempel på slöseri vid skilda slags militära anordningar. Vårt folk har visat att det är berett till de största personliga och ekonomiska offer för värnande av sin frihet och sitt oberoende. Men det vill alls icke finna sig i att dessa offer avkrävas det på sådant sätt, att pengarna rinna bort till ingen nytta. Och det är i högsta grad av nöden, att militären lär sig förstå detta och utför sitt arbete på sådant sätt, att folket verkligen inser huru nödvändiga offren äro. Jag är angelägen betona, att jag med detta givetvis icke vill uttala något generellt klander mot våra militärer. De ha sannerligen under dessa månader fått påtaga sig en arbetsbörda och ikläda sig ett ansvar, som gör dem förtjänta av folkets uppriktiga tacksamhet. Men om också undantagen äro fåtaliga, göra de mycken skada. Och det är därför ur försvarets egen synpunkt av vikt att de beivras.

För det andra vill jag om försvarsberedskapen uttala min livliga tillfredsställelse över de uttalanden, som försvarsministern i söndags gjorde rörande hemförlovningar och permitteringar av inkallat manskap. Det kan icke förvåna, att det långa dröjsmålet med dessa permitteringar väckt stor oro både hos manskapet och hos deras familjer. Försvarsministerns nu lämnade med-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

delanden äro i hög grad ägnade att minska denna oro. För min del nöjer jag mig med att uttala den förhoppningen, ja, jag vill gärna säga förvissningen, att regeringen skall ombesörja permittering i all den utsträckning, som förhållandena göra möjligt. Självklart är nämligen, att förhållandena alltjämt och tyvärr för en alldeles obestämd framtid äro sådana, att vi äro nödsakade att upprätthålla en högst betydande försvarsberedskap. Denna vår starka beredskap och våra oavslätligen förbättrade tekniska försvarsanstalter äro nämligen utan minsta tvivel oundgängliga för att vi skola ha rätt att säga oss att vi gjort vad vi kunnat och varit skyldiga att göra för att möta de faror, som alltjämt ligga oss hotande nära.

Slutligen vill jag i fråga om försvarsberedskapen icke underlåta att beröra en fråga, som på senaste tiden tilldragit sig åtskillig uppmärksamhet. Det gäller andan inom en del förläggningar och särskilt det spritmissbruk, som där på sina håll förekommit. Om det också i det stora hela rätt goda förhållanden bland de inkallade, är det tyvärr obestridligt att det på ej få ställen förekommit verkliga missförhållanden. Befälet har icke alltid föregått med gott exempel, och i sådana fall äro manskapets felsteg lättare att förklara. Vi ha sannerligen icke råd att under dessa tider tillåta, att vår ungdom, som kallats in under fanorna, förvärvar upplösande och kanske för hela dess framtid ödesdigra supvanor under beredskapstiden. Här har militärbefälet sig ålagd en uppfostrande uppgift av den största betydelse. Och det får under inga förhållanden tolereras att detta befäl självt gör sig skyldigt till dåligt föredöme för manskapet.

Herr talman! Jag har uppehållit mig vid några synpunkter, som jag vid denna urtima remissdebatt velat framföra. De röra huvudsakligen den nu framlagda propositionen nr 1. Jag är fullt medveten om att jag icke kunnat tillföra diskussionen om dessa betydelsefulla problem några nya synpunkter. I stort ger jag också oförbehållsamt min anslutning till finansministerns framställning.

Om vårt lands utrikespolitiska läge och om på detta område föreliggande högst betydelsefulla problem skall jag vid detta tillfälle uraktlåta att alls uttala mig. Jag kan så mycket hellre göra detta, som jag är bestämt övertygad om att regeringen alltjämt för en utrikespolitisk kurs som står i full överensstämmelse med riksdagens och en stor folkmajoritets uppfattning.

Men jag skulle dock vilja göra det uttalandet, att regeringen bör möta det förtroende, med vilket den utan tvivel omfattas, med ett liknande förtroende för riksdagen och folket och visa detta genom en ökad benägenhet att delgiva allmänheten vad den gör eller underlåter jämte skälen för dess ståndpunkts-tagande. Mycket ohägn har helt säkert åstadkommits genom regeringens tystlåtenhet, särskilt på det utrikespolitiska området. Jag är för min del livligt övertygad om att denna förtegenhet icke alltid med hänsyn till vårt förhållande till andra länder varit nödvändig. Och jag är å andra sidan säker på att en myckenhet av misstänksamhet och oro kunnat undvikas, om större öppenhet ådagalagts.

Därvid syftar jag givetvis icke på de notoriska klandrarna, som söka efter fel och för vilka allt vad regeringen gör eller underlåter är icke blott felaktigt, utan nära nog landsförrädiskt. Nog är det, herr talman, en underlig mentalitet hos dem, som oavslätligen spotta på det egna landets ledning och med hän och begabbelse bemöta allt vad vår regering gör eller säger. Om dessa lyckligtvis fåtaliga kretsar talar jag ej. Men bland den stora allmänheten, som intet högre önskar än att lojalt stödja riksledningen, skulle mycken alldeles onödig oro undvikas, om regeringen i större utsträckning än som

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

hittills varit vanlig ville träda fram och öppet framlägga vad som utan skada för landet kan sägas i viktiga frågor. Jag slutar med att uttala en livlig förhoppning om att så måtte ske!

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Sedan nu ordförandena i partiernas grupper i kammaren haft ordet, kanske det är lämpligt att även de bredare lagren ta upp några spörsmål. Till vad som framför allt kan vara farligt i denna farofyllda tid torde icke minst höra det, att folk invaggar sig i den tron, att de största farorna nu äro över och att man åter kan försjunka i dådlös ro. Våra ekonomiska och försörjningsproblem bli alltmera brännande och fordra en allt noggrannare omtanke, detta tyvärr delvis som en följd av att den omtanke, som tidigare visats, knappast kan anses fullt ha hållit måttet.

Jag skall senare något beröra vissa detaljer därav, men vill först i någon mån efterhöra, vad många människor i vårt land tänka över och gärna skulle vilja ha litet mera tydligt besked om än vad som hittills har lämnats, nämligen hur regeringen bedömer vårt läge i anledning av den ånyo uppdykande gamla historiska faran ifrån öster, kombinerad med det nya läget på kontinenten. Man kan fråga sig, om vi a priori kunna anses hänvisade huvudsakligast till handlande i efterhand eller om icke livsfarliga »faits accomplis» skulle kunna genom våra egna åtgärder mildras eller utebliva. Jag tror att ett tydliggörande t. ex. av att vi äro beredda till även militära kraftansträngningar utöver vad som vaktandet av våra kuster och gränser innebär, i händelse att det skulle befinnas vara det effektivaste sättet att säkra vår framtid, kan vara värt att åtminstone allvarligt överväga. Överhuvud är det osäkert, om blott avvaktande av allt vad andra sätta i gång med är det under alla omständigheter klokaste. Exempel därpå kan man finna i vår historia från inte så väst länge sedan. Sålunda lida vi nu av det kortsynta handlande, som den dåvarande regeringen presterade inför händelserna i Finland 1917—1920, vilket handlande väl måste anses hava direkt förhindrat att Ålandsöarna kommo under vår kontroll, något som då måhända hade kunnat ske utan konventioner och internationella bestämmelser. Vad som har inträffat de senaste veckorna beträffande Åland hade då kanske inte behövt inträffa. Åland kunde då ha varit försett med ointagbara befästningar, och Norrland och Stockholms skärgård hade varit helt skyddade från sjön. Jag menar, att man ibland måste tänka litet längre fram, för att icke oförutsedda följder senare skola inträffa, och att inte bara läget för den närmaste veckan alltid skall vara det avgörande för ens handlande. Man kan icke nu här, det förstår jag, upptaga dessa spörsmål till behandling, men tiden skrider numera så fort, att man måste vara ute i tid med det historiska handlandet och de historiska perspektiven.

Det skulle därför, tror jag, vara mycket lyckligt, om regeringen t. ex. ville hålla en konferens, måhända av sluten natur och förslagsvis här i plenisalarna, med de fyra stora partigrupperna i kammaren beträffande våra utrikespolitiska åtgöranden. Överhuvud taget kan det knappast vara en lämplig praxis att svar skola lämnas på krav från andra makter med så kort tidsfrist, att folkrepresentationens mening blott skall hinna inhämtas genom utrikesnämnden och ibland knappt det. Ingen kan bortse från skillnaden mellan att sanktionera en redan fullgjord handling och att ha full frihet att fatta beslut. Det är inte bara det svenska folket som i likhet med den före-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

gående talaren anser sig få höra för litet från sin regering i vissa ting, utan jag tror att ett stort antal även av denna kammares ledamöter anser detsamma och gärna skulle se att man vid ett lämpligt tillfälle — då helst utan kommunister — finge noggrant genomplöja det utrikespolitiska området.

Vad beträffar vår militära försvarsberedskap, kan man ju icke vidröra alla saker man där har iakttagit; det kan icke vara lämpligt och är heller icke nödvändigt. Men samstämmiga uttalanden från de mest skilda delar av landet gå ut på att landstormen borde ha tillfälle att få mera yrkesbefäl, så att en hel del för gammal eller icke tillräckligt kompetent befälspersonal kunde befrias från sitt uppdrag samt därigenom övningarna och tjänsten i övrigt bedrivs mera ändamålsenligt och göras mera intresseväckande. Ty det är, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet sade i söndags, alltid ett mycket stort problem vid värnpliktsarméer under långvariga inkallelseperioder att hålla andan vid makt. Därtill bidrar nog ingenting så mycket som att övningarna och tjänsten bedrivs på ett sätt, som godtagas av truppen såsom varande ändamålsenligt. Det kan ju också ifrågasättas, ehuru det är en mera rent militär sak, om icke vissa av de uppgifter, som landstormen nu har, på några håll i landet både ur risksynpunkt och övningssynpunkt borde handhas av linjetrupp i stället för landstorm, alltså när det icke rör rena bevakningsuppgifter.

I övrigt vill jag icke närmare yttra mig om allt det som skulle kunna diskuteras i detta ärende, utan inskränker mig liksom den föregående talaren till att konstatera att det ännu slösas onödigt med pengar här och var även inom försvarsmakten — den är minsann icke ensam om det, det är så på andra håll också, skulle jag tro — utan att effektiviteten därigenom höjes. Nu har jag sett i tidningarna i dag senast, att kristidsrevisionen har börjat yttra sig även om dessa saker.

På försörjningsområdet är det nu närmast att konstatera, att årets skörd kommer att bli ganska dålig. De senaste årens goda skördar ha varit jordbrukets räddning i högre grad än själva prisläget på produkterna. Det har av flera ledamöter i denna kammare ofta gjorts gällande, att de senare årens stora skördar till allra största delen ha berott på den stadigt fortgående förbättringen av jordbrukets standard, en förbättrad teknik och allt sådant, så att det kan räknas med att detta skulle fortsätta och att man därför inte behövde stödja jordbruket genom att hålla priserna lika höga som tidigare på grund av att produktionen blir större och större. Men även de, som ha påstått detta, vilket ju endast till en relativt ringa del är sant, få väl i år åtminstone lov att erkänna, att det fortfarande finns både feta och magra nöt liksom på Faraos tid. Men det var ju så på den tiden, att de goda och de dåliga åren ofta kommo i serier, och jag misstänker, att man kan få räkna med samma förhållanden även nu. När nu stigande omkostnader skola utslås på färre skördeenheter, måste resultatet för jordbrukets ställning bli en stark försämring, och verksamheten för många jordbrukare är nu rent förlustbringande. Detta innebär ungefär detsamma som om man av en löntagare skulle fordra den prestationen, att han skulle satsa pengar för att få arbeta utan lön. Det är ingen, som har ställt några sådana krav på någon löntagare, och det är därför som jag för min del inte riktigt kan godkänna de uttalanden i propositionen nr 1, där jordbrukets bruttoinkomster jämfällas med löntagarens inkomst som ju är netto. Jag påtalade detta redan i våras och framhöll att det i stället är så, att det är nettoinkomsten för jordbruket som är, något så när åtminstone, jämförbar med löntagarens inkomst, men icke bruttoinkomsten, och att alltså en jordbrukare inte kan få någonting att leva av, förrän bruttoinkomsten räk-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

ker till för att täcka omkostnaderna. Om produktionen blir rent förlustbringande, kan ingenting hindra att produktionsvolymen krymper. Oavsett om det sker avsiktligt eller icke, blir detta följden. Jag tror emellertid inte att det avsiktligt kommer att ske i något nämnvärt antal fall, men det måste med naturligt nödvändighet leda fram till detta. Staten har faktiskt inte råd att subventionera en så stor sak, vilket jag förmodar att även finansministern är på det klara med, fastän han kanske åtminstone inte ännu anser sig böra säga det offentligt. I samband med den frågan har finansministern gjort några uttalanden, som kunna ge anledning till en viss gensaga. Då emellertid några direkta anvisningar icke givas om förverkligandet av intentionerna, utan detta framför allt beror på tillämpningen av dessa intentioner, är det kanske bäst att dröja med att avgiva några omdömen därom, tills aktuella fall framkommit.

Jag vill endast peka på den fara, som ligger däri att staten för att undvika inflation så hårt pressar prissättningen på ifrågavarande varor, att varje chans att få debet och kredit att gå ihop eller att eventuellt kunna få någon vinst tages bort. Om så kommer att ske i fortsättningen, ha vi själva skapat ett betydande incitament för en ökad arbetslöshet, som det sedan blir mycket kostsamt att lindra. Försöket att lindra denna arbetslöshet kanske för övrigt kommer att verka minst lika inflationsskapande som om man försökte hålla en prisnivå som förminskade denna risk för arbetslöshetens uppkomst. Man får sedan även hoppas, och det tycks framgå särskilt av inledningen till propositionen, att icke den åtminstone tidigare av vissa nationalekonomer förfäktade idén sättes i gång, att man bör hindra en inflation genom kreditrestriktioner. Att följa en sådan linje nu är även ägnat att skapa onödig arbetslöshet. Det förhåller sig, tror jag, likadant därmed som, när läkarna skola taga ställning till människornas hälsa, att profylaxen då är absolut att föredraga framför att låta sjukdomar först bryta ut och sedan ha stora besvär med att bota dem.

Beträffande några tekniska saker måste jag med beklagande konstatera, att de icke hava planlagts på ett tillräckligt tidigt stadium. Det är ju så med allting, att söker man inte förebygga skador i tid, har man bara botandet kvar och kan inte använda profylaxen längre — jag tänker nu särskilt på vår försörjning med tunga oljor, brännoljor.

Förbrukarna av dessa oljor äro i stor utsträckning traktorägare och ägare av sådana stationära motorer, som till övervägande antalet fall äro fotogendrivna eller råoljedrivna. Dessa motorägare ha under förra hösten och vintern bibringats den uppfattningen att brännoljetillgångarna voro stora. De styrktes i denna sin tro därigenom att den relativa förbrukningen av dessa varuslag, även om den absolut sett är ganska stor, inte är av sådan storleksordning som bensinförbrukningen och att det därför funnes betryggande lager av sådana brännoljor för kanske årtal framåt. Erfarenheten under den senaste månaden, när kristidsnämnderna skulle dela ut dessa varor, har dock givit vid handen, att det inte är så bra ställt härmed. Då blir frågan: vad skola de människor göra, som ha traktorer med sådana motorer, som av tekniska skäl icke lämpa sig för gengasdrift av något slag eller för vilka icke trätjära kan användas som drivmedel? Ja, det sorgligaste i denna sak är, att det förhåller sig så med alla de traktorer, som tillverkats av svenska fabriker. Det finns några sådana stora fabriker här i Sverige, vilket medfört, att i vissa delar av landet de av dessa fabriker tillverkade tändkulemotorerna och i andra delar av landet fotogengasmotorerna för traktordrift äro de dominerande. Nu finns det ju inte några möjligheter att bota detta missförhållande på annat sätt än att fördela

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

den brännolja som finns så rättvist som möjligt eller att försöka få brännoljaimport till stånd. Det vore då lämpligast att principiellt sett låta bilarna i första hand övergå till gengasdrift. Ty om följden av gengasdriften är den, som det påstås, att det blir en effektminskning av cirka 20 procent, spelar detta inte så stor roll för en bil som för en traktor, där den råa motorstyrkan är helt avgörande för traktorns användning. Därför borde man om möjligt försöka inrikta brännoljeförsörjningen så att traktormotorer och stationära motorer, som icke kunna drivas med annat än brännolja, i första hand finge sådan, i fall någon import därav bleve möjlig, vare sig denna kommer att ske österifrån eller, som man ju hör glunkas om, ifrån väster, med båda de stridande parternas medgivande, och att importen icke helt lägges på bensinen, förrän behovet av tunga oljor blivit tillgodosett i rimlig omfattning. På det sättet tror jag att den minsta skadan åstadkommes för det sammanlagda folkhushållet. Detta är åtminstone min uppfattning. Jag är inte säker på att denna fråga stod klar för de vederbörande, som gjort upp de blankettformulär, som skulle ifyllas vid ansökan om tilldelning av drivmedel. Det finns nämligen inte på dessa blanketter någon kolumn att fylla i för att få tilldelning av råolja till traktorer. Det finns visserligen en kolumn att fylla i för tilldelning av drivmedel till stationära motorer och beträffande fotogen till traktorer, men det finns inte någon kolumn för råolja till traktorer. Jag vet inte vad detta berodde på, men det ligger nära till hands att misstänka att man glömt bort de traktorer, som drivas med råolja.

Ibland får man höra att det sker saker och ting som man tycker det är tråkigt skall behöva ske. Det finns till exempel en svensk firma, som tillverkar traktorer och som håller på att experimentera med trätjära som drivmedel för dessa. För att starta dessa motorer måste man använda träsprit, och träsprit måste även användas strax innan motorn stannas. Detta experimenterande har emellertid motarbetats. Först var det fråga om att firman inte skulle få använda trätjära, därför att man ansåg att det inte fanns tillräcklig mängd därav i landet. Sedan har vin- och spritcentralen sagt, att den inte vill godkänna att det användes träsprit för motorerna, och den har till och med hotat firman med stämning, om den använder träsprit för sådant ändamål. Den frågan är ännu inte utklarerad utan vilar nu hos bränslekommissionen, som skall försöka beveka vin- och spritcentralen att låta firman åtminstone få fullfölja experimenten.

Jag har även hört talas om andra saker, som ha inneburit att olika nämnder faktiskt ha kört käppar i hjulen, när någon velat bidra till lösandet av ett problem. Det skulle vara ganska nyttigt och lämpligt, om vederbörande kommissioner ville låta bli att uppfatta förslag, som framkomma, såsom ärerörliga eller så som om man vill lägga sig i ämbetet, utan i stället ville betrakta sådant på det sättet att uppslagen kunna vara värda att undersökas, eftersom vederbörande kommissioner inte kunna vara säkra på att ensamma kunna komma med den riktigaste lösningen. I varje fall böra ju sådana bidrag mottagas på så sätt att folk icke avsräckes från att fortsätta att tänka och komma med förslag i olika tekniska frågor.

Det är vidare en fråga, som håller på att bli oerhört aktuell i södra Sverige, nämligen frågan om elektrifieringen. Det är faktiskt nu så, att ett stort antal människor inte kunna få fotogen till sina fotogenlampor under vintern. Det lär vara omkring en miljon människor här i landet, som komma att få sitta i mörker i vinter eller krabba sig fram med acetylen gaslyse, därför att förberedelserna beträffande importen av fotogen i höstas varit kanske litet för legära på den punkten. Det importerades nämligen för litet av fotogen och råolja och

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

onödigt mycket av bensin, oaktat fotogen och råolja äro mera lagringsbara varor än bensin och behovet därav representerar överkomliga kvantiteter. Nu tycker jag att det kunde vara lämpligt, om industrikommissionen ville intressera sig litet för det sätt, på vilket den »public utility», som elektriciteten är, handhaves i olika landsändar, så att man icke använder den inträdda situationen till att skärpa det ganska hårdhänta system, varunder vi faktiskt rätt länge lidit i södra Sverige och särskilt nu märkbart lida. När man försöker ersätta den förutvarande reservkraften av importerade oljor med elektricitet, befinnes det att man är i ett nödläge och då bli villkoren i motsvarande grad hårdare. Det vore därför riktigt att även priset på en sådan nyttighet som elektricitet bleve föremål för kontroll från vederbörande myndighets sida och att det kunde utfinnas ett system som på ett något så när löpande sätt kunde hjälpa allmänheten, när den nu vill få fotogenen och råoljan ersatta med elektricitet; i all synnerhet som det är regeringens skuld att ingen olja finnes.

Herr talman! Jag har velat peka på en del tekniska synpunkter, och jag har gjort det, kan jag säga i likhet med herr J. B. Johansson, icke för glädjen att få anmärka utan endast för att belysa vissa frågor, som det är av stor vikt att man löser och beträffande vilka man åtminstone kan ha olika åsikter om ändamålsenligheten av de åtgärder som tidigare vidtagits. Det skulle ju kunna tänkas vara till nytta att man redogjorde för sina erfarenheter i vissa frågor, som böra lösas mera i samförstånd med näringslivets folk än vad som hittills skett.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få avsluta mitt anförande. Det finns ju ingen anledning att hemställa om avslag på yrkandet om remiss av propositionen.

Herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! Herr Mannerskantz' uttalande om brännolja-försörjningen ger mig anledning att yttra några ord i den frågan.

Det är alldeles tydligt och det ligger väl i själva verket också i sakens natur, att försörjningen med brännolja är det område, där avspärrningens verkningar hittills gjort sig mest kännbara.

I fråga om bensin har praktiskt taget icke någon import kunnat genomföras alltsedan avspärrningens början i april. Bensinransoneringen har därför, som vi alla veta, måst högst väsentligt skärpas. Trots den nuvarande stränga tillämpningen av ransoneringen kan fortsatt tilldelning ej uppehållas annat än under en begränsad tid, för så vitt icke import kommer till stånd. Enligt bränslekommissionens försörjningsplaner, sådana de nu föreligga, kan tilldelning av bensin för civil förbrukning icke påräknas efter utgången av den ransoneringsperiod som slutar den 2 november.

Det är under sådana förhållanden angeläget, att en omställning av transportapparaten snarast möjligt äger rum, så att de nödvändigaste transportererna kunna utföras med anlitande av ersättningsmedel. Främst kommer härvid i fråga gasen. Huruvida kolgasaggregat eller vedgasaggregat äro att föredraga, beror bland annat på under vilka förhållanden aggregatet skall användas. Det finns säkerligen utrymme för båda slagen av aggregat. Det bör närmast ankomma på bilägarna att själva träffa sitt val mellan de olika typerna. Tillverkning av kolgasgeneratorer har igångsatts på enskilt initiativ. Av vedgasgeneratorer däremot har tillverkning i större omfattning icke förekommit i vårt land. Genom det enligt riksdagens beslut nybildade Svenska gengasaktiebolagets försorg har numera upptagits framställning i större skala av vedgasgeneratorer för montering å lastbilar och jordbrukstraktorer.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

Bolaget har även till uppgift att organisera anskaffning och distribution av bränsle för gengasaggregat, både träkol och ved. Det är icke meningen, att bolaget skall söka monopolisera bränsleförsörjningen, utan det står vem som helst fritt att tillhandahålla bränsle för aggregaten. Det är av vikt, att var och en som skaffar sig ett aggregat i samband därmed också förvisar sig om att han kan få bränsle för aggregatet antingen genom bolaget eller genom köp i öppna marknaden eller på annat sätt.

Även i fråga om motorfotogen och motorbrännolja är försörjningsläget, såsom den föregående talaren också påpekat, bekymmersamt. Dessa bränslen användas under normala förhållanden i mycket stora kvantiteter inom jordbruket och inom fisket. En mycket sträng ransonering av dessa brännoljor har genomförts. Hur stor tilldelningen kan bli efter utgången av nu löpande ransoneringsperiod den 31 augusti, är ej ännu möjligt att avgöra. Med all säkerhet kan den dock ej bli tillräcklig för behovet. Även i fråga om jordbrukstraktorer är det därför en trängande nödvändighet, att övergång sker till gengasaggregat i den mån så lämpligen kan ske. Undersökningar pågå i syfte att söka få fram gengasdrift även för båtmotorer, lämpade för fisket. Här möta emellertid större svårigheter på grund av motorernas konstruktion och på grund av svårigheterna för en fiskebåt att medföra tillräcklig bränslemängd utan att alltför mycket inkräkta på båtens lastförmåga.

Jag behöver väl knappast säga, att oavlätliga ansträngningar göras att på olika vägar åter få till stånd import av brännoljor. Vägen över Petsamo medger åtminstone för närvarande av olika anledningar icke någon brännoljeimport av betydelse. Under de pågående avtalsförhandlingarna med Ryssland utgör frågan om införsel till Sverige av vissa kvantiteter rysk brännolja en mycket viktig punkt. Vidare föras förhandlingar om import av brännoljor från Rumänien. Importmöjligheterna därifrån begränsas helt naturligt därav, att transportererna under nuvarande förhållanden måste ske landvägen.

Vad beträffar herr Mannerskantz' fråga om bränsleförsörjningen för vissa traktorer, vill jag säga, att jag för min del finner det alldeles naturligt, att ransoneringsmyndigheterna fästa särskilt avseende vid den omständigheten, att för dessa traktorer en övergång till vedgas av tekniska skäl för närvarande är omöjlig. Enligt vad jag inhämtat ha också vederbörande kristidsmyndigheter reserverat vissa kvantiteter av brännolja, så att de traktorer, som här äro i fråga, skola åtminstone nödtorftigt kunna hållas i gång under detta produktionsår. Det har även sagts mig, att det pågår försök hos vederbörande industrier att åvägbringa sådana förändringar av dessa motorer, att det skulle bli möjligt att använda gengas även för dem.

Herr Linderot: Herr talman! Det är givet, att frågan om fredens bevarande och frågan om landets nationella oavhängighet nu vid urtiman likaväl som vid de två föregående riksdagarna icke bara dominera diskussionerna, utan överhuvud taget avgöra arbetets art och den ställning, varje enskild ledamot av riksdagen tar till olika frågor. Vid dagens debatt vill jag inkränka mig till att, utgående från just denna plattform, göra ett par kommentarer till några huvudfrågor, nämligen frågorna om demokratien, om försvaret, om folkförsörjningen och, till sist, om regeringsmakten.

Vad angår frågorna om demokratien, borde det väl vara klart för en och var, att ett lands omsorger om bevarandet av den nationella oavhängigheten, ett lands möjligheter att uppbringa nödvändiga försvarsmedel o. s. v., äro synnerligen beroende av den styrelseform, som landet i fråga har, och avhängiga av den inställning, som folkmassorna inom respektive länder ha till frågan

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

om landets regim, dess styrelseformer och samhällsformer. Man har här i Sverige ansett det vara en mycket stor tillgång i försvarshänseende, att Sverige utgör ett borgerligt demokratiskt land, där folkmassorna undan för undan delvis ha erhållit rätt betydelsefulla borgerligt demokratiska friheter. Jag vill därför med hänvisning härtill påtala, liksom jag tidigare här i riksdagen gjort, faran av att från den genom den demokratiska utvecklingen redan uppnådda ståndpunkten gå tillbaka till utgångspunkterna, d. v. s. avskaffa det väsentliga av vad som betecknas som demokrati.

Nu är det klart, att man kan diskutera frågan om vad demokrati är och vad den icke är. Jag vill inte alls här betunga dagordningen med någon mera ingående diskussion härom, utan jag vill utgå ifrån redan givna betraktelsesätt. Jag väljer då en mycket stor auktoritet, nämligen statsministern Per Albin Hansson. Han har vid olika tillfällen formulerat sin uppfattning om demokratin såsom sådan, och han har vid ett tillfälle för några år sedan fastställt såsom en för demokratin oeftergivlig grundval, förutan vilken man icke kan betrakta styrelseformen såsom demokratisk, att alla åskådningar fritt få komma till uttryck och fritt få diskuteras, varefter de uppfattningar, som majoriteten har, få lov att vara vägledande för det hela. Om vi acceptera detta såsom en grundval för den borgerliga demokratin eller såsom en grundval för demokrati överhuvud taget, äro vi väl också på det klara med att mycket väsentliga delar av — jag vill icke säga hela — denna grundval för demokratin redan äro upprivna och likviderade. Det parti, som jag representerar, med de hundratusen väljare, som vi vid det senaste valet hade bakom det kommunistiska partiet, är ju i mycket väsentliga delar berövat de fundamentala demokratiska rättigheterna. Vi få icke lov att med statens järnvägar eller med postverket befordra våra tidningar t. ex. Det existerar ett transportförbud, i och för sig grundlagsstridigt, men det hör väl till, när man skall bygga av demokratin, att det också göres oavsett de grundlagar som existera.

Nu skola vi gå till ett demokratiskt val till riksdagens andra kammare, och såvitt jag förstår av vad man hittills meddelat, kommer det kommunistiska partiet att där få framträda såsom ett politiskt parti och deltaga i valet. Men när valet sedan är över och det kommunistiska partiet till äventyrs icke fått så många röster, som detta parti egentligen under normala förhållanden skulle kunnat få, kommer man väl att hänvisa till partiets minskade inflytande bland massorna, utan att beräkna att man har berövat partiet den mycket väsentliga möjligheten att tala till väljarna genom en legal tidningspress. Det är klart, att demokratin på detta sätt bland mycket stora delar av folket kommer att betraktas med mycket stor misstro. Det blir ju en karikatyr av demokrati, då man formellt skall fritt få tävla om hur många av Sveriges medborgare som skola ge sin anslutning till den ena eller den andra åskådningen, men då man reellt från majoritetsgruppens sida redan förbjuder en minoritet att få framföra sina åsikter. Det blir en synnerligen billig och jag skulle kunna säga en synnerligen farlig seger för den svenska demokratin, därest den skall vinnas med sådana metoder.

Jag skulle alltså, då jag talar om temat demokratin, bestämt vilja kräva av regeringen, att den omedelbart upphäver transportförbudet för den kommunistiska pressen. Alla de skäl, man anfört för detta transportförbud, äro ju ohållbara, och vem jag än frågar inom eller utom riksdagen, vad det är, som skulle göra det så förfärligt farligt, om Ny Dag finge befordras av postverket, är det ingen som vet det, och inte ens de, som på sin tid voro särskilt ilska över vad Ny Dag skrivit och talade för att tidningen ovillkorli-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

gen skulle förbjudas, visste i regel vad som stod i tidningen. Man hade gripits av en psykos; det var ett axiom, att det utkom något farligt, som måste förbjudas, men de, som skreko värst mot det kommunistiska partiet och dess huvudorgan Ny Dag, visste i regel inte vad som stod i tidningen.

Statsminister Per Albin Hansson har som regeringschef gått i spetsen för en hel rad odemokratiska åtgärder. Han har senast i ett offentligt föredrag i söndags återigen tagit upp frågan om demokratien och förklarat, att orsaken till att demokratien har likviderats i en rad av Europas länder framför allt är, att folken icke voro mogna för demokratien, men att Sverige och det svenska folket skulle utgöra ett undantag ifrån den regeln. Man får det intrycket, om man läser statsministerns tal, att han blivit på det klara med att det svenska folket utgör något Guds demokratiska egendomsfolk, som är alldeles särskilt av någon högre makt begåvat med förutsättningar och möjligheter att upprätthålla en demokratisk ordning. Jag tror inte alls att så är fallet. Jag tror, även om jag, i rak motsats till vad många tänka, är synnerligen svensk i min inställning, inte att vi svenskar äro så alldeles sär-egna människor, att vi ha större förutsättningar än andra i det fallet. Det beror nog på våra subjektiva handlingar i allmänhet och inte på några alldeles speciella objektiva förhållanden, att vi hittills kunnat upprätthålla en demokratisk författning, och i verkligheten är det inte så, att vi intaga någon undantagsställning längre, ty jag har ju redan här i mitt anförande påpekat några väsentligheter i fråga om avskaffande av demokratien, som jag anser bevisa, att vår omskrutna demokrati blir allt mindre och mindre värd. Det är ju klart, att man med alla de lagar, som den föregående urtima riksdagen och den senaste lagtima riksdagen antogo, har berövat folket mycket väsentliga demokratiska fri- och rättigheter. Man har visserligen inte ännu ansett det nödvändigt att använda en hel rad av dessa lagar i praktiken, men jag är övertygad om att en av orsakerna till att man handhaft vissa av dessa lagar mycket varsamt är att man ändå funnit sig nödsakad att företaga val till andra kammaren i år och att det nog är en mycket stor risk för Sveriges folk, att efter valet de där fullmaktslagarna komma att sättas i verkställighet eller användas i politiken i betydligt högre grad än hittills och kanske i ganska stor omfattning. Jag tror därför, att det, trots den resignation som präglar riksdagen överhuvud taget och som inför stora svårigheter mycket lätt griper en och var, vore nödvändigt, att riksdagen ändå ägnade en viss uppmärksamhet åt att återställa demokratien. Jag tror, att detta är en av förutsättningarna för att nå resultat i den allmänna strävan för bevarande av freden och folkets nationella oavhängighet och frihet, som är grundvalen för våra diskussioner. En av förutsättningarna är, att man upphäver detta transportförbud för en viss tidningspress, vilket som man ju efteråt måste erkänna tillkom mera på grund av ett slags psykos, att man alltså med ett ord återställer de demokratiska fri- och rättigheter, som tidigare voro folket beskärd. Detta är en mycket viktig förutsättning för ett gott resultat av folkets strävan att bevara freden och friheten.

Den andra huvudfrågan, om försvaret — närmast tänker man då på det militära försvaret — vill jag också ägna några ord.

Det är en föreställning hos nästan alla — och detta kommer till uttryck framför allt här i riksdagen, i regeringens politik och i statsmakternas göranden och låtanden i allmänhet — att den enda egentliga försvarsfrågan är frågan om rustningarna, alltså den militära sidan av försvarsproblemet. Man har fått den föreställningen, att sedan Sverige proklamerat sig som igelkott, skall Sverige därefter använda alla tänkbara resurser för att öka den

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

militära försvarsberedskapen. Om det nu vore så väl, att graden av offer till den militära apparaten avgjorde frågan om freden och friheten för folket, vore det ju mycket enkelt. Då vore det ju bara att pressa fram ur folkets skaparekraft maximum av vad folket kan skapa och sedan använda detta till den militära apparaten, och alla dessa svårigheter, som vi nu se oss stå inför beträffande bevarandet av landets fred och oavhängighet, vore ju då egentligen lösta. Men nu är det inte så. Jag har redan angivit, att demokratin, den inre friheten, är en mycket väsentlig del av försvarsfrågan överhuvud taget. Man måste därför taga sikte på de nationella friheterna vid behandlingen av frågan om militärförsvaret, ty gör man inte det, gör man ett Sisufysarbete, ett onyttigt arbete, för att inte säga ett för landet mycket skadligt arbete, när man fortsätter den vanvettiga miljardrullning till militarismen, som för närvarande genomföres av landets politiska ledning.

När jag talar om nationens oavhängighet och de nationella friheterna, kan jag inte underlåta att här påpeka, att dessa begrepp ha missbrukats oerhört. Uttrycken Sverige, svensk politik och svenskt intresse, nationellt och så vidare, hör till det, som på det grövsta missbrukats i syfte att missleda folket, ty det är inte alls säkert, att de som proklamerar sig som svenskar och kalla andra svenskar för utländska agenter, landsförrädare och vad som helst, överhuvud taget tänka svenskt och handla svenskt i något avseende. Det är inte alls sagt, att de som vilja ha detta patent på att vara nationellt inställda, i verkligheten äro nationellt inställda, eller i varje fall inte sant, att de alltid genomföra en politik, som är till förmån för nationella intressen.

Vad förstår jag då med nationen, när jag säger att jag är intresserad av nationell frihet och oavhängighet? Jag förstår med nationen inte bara ett rent geografiskt och mekaniskt begrepp om en folkgrupp och dess statliga gränser o. s. v., utan den svenska nationen, det är Sveriges arbetare, Sveriges bönder, det är Sveriges ingenjörer, brobyggare och maskinbyggare, det är alla de, med ett ord sagt, som med hjärnans arbete och med sin manuella arbetskraft deltaga i att skapa alla de behövliga produkter, alla de värden, av vilka vi allesamman hade vår dagliga näring. Den svenska nationen är de, som bygga vår kultur, våra skollärare, våra läkare, men framför allt de, som skapa ekonomin, på vilken vi bygga, det produktiva arbetets män. Det är den svenska nationen, och dess frihet är det vi tala om och det som skall bevaras. Därför fastställer jag, att talet om försvar för den nationella oavhängigheten måste framför allt vara det tal, som bygger på att man vill frihet för det arbetande folket inom denna svenska nation. De, som utgöra nationens fundament, skola ha frihet inom nationen; annars är varje möjlighet att i längden skapa försvarsvilja utesluten.

Men på tal om försvarsfrågorna bör det också påpekas, att det inte bara är frågan om den inre politiken, frågan om de nationella friheterna inom landet, som är avgörande för möjligheterna att försvara landet, utan jag tror att frågan om bevarandet av freden och den nationella oavhängigheten framför allt är en fråga om vilken utrikespolitik regeringen för, och att det nu är betydligt lättare än förut att få gehör för detta mer än en gång förut här i kammaren gjorda påstående. Herr Mannerskantz ville ha en diskussion om utrikespolitiken. Han ville ha den inom slutna dörrar och helst, som han sade, också i frånvaro av kommunisterna. Jag förstår mycket väl, att herr Mannerskantz, om han skall tala om den svenska utrikespolitiken, helst vill att dörrarna skola vara stängda, och skulle han få sin vilja igenom och ett sådant sammanträde kom till stånd, skulle jag vilja föreslå, att man också vidtogs alla åtgärder för mörkläggning av lokalen, så att överhuvud taget inte någon ljusstråle kunde tränga ut ifrån

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

de visdomskällor, som där komme att sprida sitt ljus. Det är nätt opp den stora faran detta, att man skall monopolisera för en liten klick och behandla inom slutna dörrar frågorna om liv och död för det svenska folket, att man skall alltfört ha utrikespolitiken förvisad till den hemliga diplomatiens mörklagda framkallningsrum. Vad dessa diplomater åstadkomma i sina framkallningsrum är ofta ganska katastrofala ting, när man får se bilderna i dagsljus. Jag tror alltså, att det är ytterst viktigt, och det borde för demokratiskt valda folkrepresentanter vara ytterst angeläget, att kräva slut på hemlighetsmakeriet och låta folk få litet förståelse för vad som sker. Det borde ju kunna gå lättare under ett fritt meningsutbyte att ge utrikespolitiken en sådan inriktning, som är nödvändig för att skapa största möjliga garantier för landets fred och för försvaret av den nationella oavhängigheten.

I dag här i debatten har frågan om utrikespolitiken berörts, men med hänvisning till bland annat att landets utrikesminister på grund av sjukdom icke har tillfälle att närvara, vill man icke taga upp till egentlig realbehandling de utrikespolitiska problemen. Jag skall till dels följa det exemplet, men ändå anser jag, att jag bör säga min mening, då kanske en s. k. realbehandling av utrikespolitiken kommer att ske enligt herr Mannerskantz' anvisningar och jag kanske alltså inte får tillfälle att delta.

Herr Åkerberg, som öppnade dagens debatt här, yttrade sig ju rätt utförligt om utrikespolitiken också, och hans, tillåt mig säga, vänligt formulerade godkännande av allt vad regeringen därvidlag gör och låter, kunde man ju redan från början vänta sig. Jag fäste mig emellertid vid att herr Åkerberg erinrade åtskilliga s. k. klandrare om att ifall deras vilja skulle ha varit rådande under gångna svåra tider, så hade Sverige kunnat råka ut för tämligen stora katastrofer. Jag ber att få understryka denna herr förste vice talmannens uppfattning; jag tror att det uttalandet kan noteras som det värdefullaste i det som herr Åkerberg här yttrade om utrikespolitiken.

Emellertid ställde herr Åkerberg under diskussion en rad av andra frågor, som nog äro synnerligen betydelsefulla, även om jag inte riktigt anser att herr Åkerberg gav svar på de frågor, han ställde. Det gällde frågan om de små nationernas öde, om historien driver nationerna fram emot större enheter, om de små nationerna skola upphöra och om överhuvud taget några utsikter finnas för att kunna upprätthålla oavhängiga småstater. Herr Åkerberg svarade, att i varje fall hoppades han, att Sverige skulle ha den livskraften, att Sverige skulle kunna bevara sin statliga oavhängighet och upprätthålla sin statliga frihet såsom oavhängig stat.

Det är klart att historien går emot större enheter också i statsbildningarna just nu, men denna sammanslutning i större enheter negerar inte den nationella oavhängigheten, utan den nationella oavhängigheten måste, såvitt jag förstår, ovillkorligen kunna för mycket, mycket lång tid framåt inte bara bevaras utan betraktas som ett fundament för större ekonomiska, politiska och kulturella enheter med bevarande inom dessa enheter av de olika säregna nationaliteterna och deras fria nationella liv. Detta kunna vi redan nu se och föreställa oss. Jag tror alltså icke att vi behöva ställa frågan om det ena eller det andra härvidlag, utan jag tror att vi kunna bevara Sveriges nationella frihet och utveckla den säregna svenska nationella kulturen även i förbund med andra nationer i en större politisk och ekonomisk enhet. Emellertid tror jag, att den frågan tills vidare har huvudsakligen teoretiskt intresse, ty såvitt jag förstår kan inte Sverige i dag tänkas uppgå i någon annan enhet med de förutsättningar, som i dag finnas för ett sådant uppgående, utan att i större eller mindre grad, kanske helt och hållet förlora sin nationella oavhängighet.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

Om Sverige inlemmas i ett livsrum, om vilket man talar med hänvisning till gemenskap i kultur o. s. v., under överhöghet av en makt, som hittills icke har visat sig respektera den nationella oavhängigheten, så som vi förstå den, tror jag att Sverige där i synnerlig grad skulle förlora den nationella oavhängigheten. Jag tror att man alltså i utrikespolitiken ovillkorligen måste rikta sin uppmärksamhet på de faror som föreligga att Sverige alldeles oavsett egen vilja skall inlemmas i ett annat statsförbund med formellt bevarande av sin oavhängighet, men med reellt förlorande av densamma.

Man har påstått, och det var i debatten här i dag förunnat herr Mannerskantz att framföra det påståendet igen, att det är en notorisk, allmänt känd fara, som hotar Sverige från öster. Jag tror det är nödvändigt, då vi tala om den svenska utrikespolitiken, att taga upp denna herr Mannerskantz' och många andras föreställning om denna notoriska fara från öster. Vi, som deltaga i den allmänna politiken här i Sverige och äro ledamöter av riksdagen, lida väl åtminstone inte av den gamla, tämligen grumliga eller i varje fall mycket känslobetonade rysskräcken. Det har ju tillkommit så många nya moment och faktorer i världspolitiken, och framför allt har ju det gamla Ryssland genomgått en sådan ofantligt grundläggande förändring, att hela grundvalen för den gamla rysskräcken borde vara raserad. Jag tror alltså inte, att det är det, som gör, att man här skrämmas med Ryssland. Jag tror att det är framför allt den aktuella skräcken för den statsbildning, som har efterträtt det gamla tsaristiska Ryssland, en aktuell skräck för Sovjetunionen, som här talar och som grundar sig på en i vissa fall häpnadsväckande okunnighet om vad Sovjetunionen överhuvud taget är och föreställer såsom statsbildning och i det internationella umgänget. Tillåt mig därför, därtill framför allt uppfordrad av herr Mannerskantz, att på ett par minuter rikta er uppmärksamhet på några grundläggande fakta, då man diskuterar frågan om faran från öster.

En grundläggande sak är, att Sovjetunionen är uppbyggd på en ny produktionsordning, där man har avskaffat de kända och traditionella kapitalistiska formerna för den samhällsliga produktionen, med andra ord att man skapat en socialistisk bas för samhällets ekonomi, kultur och politik. Denna socialistiska bas kan inte bestå utan att den upprätthåller sina speciella särigheter gentemot kapitalistiska stater, som bygga på kapitalistisk bas. En av de särigheter i Sovjetunionen, som man härvidlag måste observera, är att där upphävas motsättningarna mellan klasserna genom att den ekonomiska grundvalen för dessa motsättningar, privatäganderätten till de viktigaste produktionsmedlen, upphäves. Så försvinna klassmotsättningarna, och det uppstår en enhetligare och enhetligare sammansättning av det arbetande folket såväl som av intelligensen inom denna statsbildning. Därmed upphör också en mycket viktig orsak till de nuvarande krigen i världen, nämligen en viss härskande klass' sökande efter ekonomiska möjligheter att utvidga och utveckla sitt herravälde. Därmed upphör det, som i modern tid betecknas som imperialism och imperialistiska strävanden, varför alltså Sovjetunionen ovillkorligen måste vara fredsälskande. Att med hänvisning till det finska kriget söka bestrida denna tes är absolut ogörligt, därför att varje objektiv och saklig bedömare av det som förde fram till den finsk-ryska konflikten givetvis måste kunna konstatera, att där icke förelåg ett imperialistiskt ståndpunktstagande, som medförde en krigisk förveckling. Den grundliga revision av föreställningarna därvidlag, som är nödvändig, skulle kunna medföra en annan ställning i den svenska utrikespolitiken gent emot Sovjetunionen, och jag tror att det därför är mycket nödvändigt, att en sådan revision sker.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

I fråga om den nationella friheten visar Sovjetunionen, att man kan sammanföra sexton republiker, som innefatta olika folkslag, som upprätthålla sitt eget språk, sin egen kultur och utveckla denna egna kultur under full frihet, något som tidigare i världshistorien icke förekommit.

Detta är några av de väsentliga särigheterna i den socialistiska samhällsbyggnaden i den socialistiska Sovjetunionen, som man måste känna för att kunna likvidera dessa omotiverade skräckkänslor för faran från öster, då någon sådan fara för Sveriges oavhängighet och frihet icke förelegat och icke föreligger. Jag tror att dessa känslor äro till synnerlig skada för Sverige självt, och utifrån mina strävanden att bidra till att förringa dessa skador vill jag påpeka, att jag tror det är nödvändigt att en gång för alla göra slut på detta meningslösa frasmakeri, när det gäller vår politiska ståndpunkt till Sovjetunionen, ställa oss på en reellt svensk intresseståndpunkt och se vad det svenska folkets intresse bjuder. Då kommer man ifrån detta meningslösa frasmakeri, som herr Mannerskantz är en typisk representant för.

Det skulle vara meningslöst, om jag i dag skulle uppställa Sveriges anslutning till den socialistiska Sovjetunionen som en aktuell fråga. Sverige måste i dag se till, vilka förutsättningar som finnas för att Sverige skall kunna bestå såsom en enskild nationell stat med bevarande av den nationella oavhängigheten och friheten, och då tror jag med hänvisning till vad jag redan sagt, att man bör observera faran av livsrumsideologiernas mer eller mindre öppna inbiter till Sverige att motståndslöst infoga sig i det stortyska livsrummet. Sverige bör icke lyssna till dessa inbiter, men Sverige bör i sin utrikespolitik bland annat arbeta på ett betydligt bättre och klarare förhållande till sovjetrepublikernas stora förbund. Det är uteslutande ur svensk synpunkt, som detta är nödvändigt. Jag tror nämligen inte, att Sovjetunionen har så ovillkorligt behov av att Sverige står på en synnerligen vänskaplig fot med Sovjetunionen. Det är klart att Sovjetunionen vill stå på vänskaplig fot med Sverige i och för sig, därom råder inget tvivel, men skola vi tala om behovssynpunkten, torde väl behovet av ett synnerligen gott grannförhållande och god samverkan länderna emellan för Sveriges vidkommande vara betydligt större än för Sovjetunionens.

Jag tror att en sådan vändning, en avgörande vändning i den tidigare förda utrikespolitiken vore ur Sveriges nationella synpunkt synnerligen nyttig. Då skulle också de handelsförhandlingar, som statsrådet Eriksson här i dag bland annat erinrat om, kunna i ett snabbare tempo föra till ett för Sverige och den svenska folkhushållningen betydelsefullt och nyttigt resultat.

Därmed har jag i mina kommentarer till utrikespolitikens problem på intet sätt uttömmande behandlat allt vad som hör till dessa spørsmål, men jag har ändå velat ge några grundläggande synpunkter, som jag är övertygad om kunna vara till nytta, om statsmakterna beakta dem vid sin behandling av dessa problem. Jag tror, att därmed också frågan om de militära rustningarna kommer att få ett mindre dominerande rum i det politiska medvetandet. Ty det är väl ändå klart, att för oss som ett litet land det knappast föreligger någon möjlighet att skapa någon nämnvärd garanti för landets oavhängighet enbart med vad vi kunna prestera i fråga om militära rustningar. Det måste tillkomma en riktig inrikespolitik, sådan jag här tidigare talat om. Det måste tillkomma en riktig, klok och fast utrikespolitik, sådan som jag här också har antytt. Sedan kan man med de militära rustningarna såsom hjälpkraft kanske betrakta ansträngningarna såsom resultatgivande. I varje fall har man skapat den största möjliga trygghet under givna förhållanden. Men skall man bara lita på rustningar, är det naturligtvis ganska hopplöst, och jag undrar —

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

jag är inte alls rädd för hur man kommer att utlägga min propå, jag ställer den ändå — om det inte vore lämpligt att spara in på de militära rustningarna? Vore det inte lämpligt att pröva, om det inte i stället för de 200 miljoner i månaden, som man nu kastar ut på dessa rustningar, räckte med 100 miljoner, vilket ju i alla fall är en fantastisk summa, eller kanske det räcker med 50 miljoner? Jag vill inte alls fixera någon siffra härvidlag som gränssiffra, men att det måste vara panikrustningar, som genomföras nu — det är min bestämda uppfattning. Och jag vågar säga — jag fruktar inte, vilka invektiv man än vill kasta emot mig, ty jag är van att bli smäddad — min mening trots detta: jag tror inte, att de som kallas femtekolonnare, och vilja undergräva den svenska försvarskraften, skola kunna profitera därpå. Jag vågar alltså säga, att jag tror, att svenska folket med andra metoder än denna vanvettiga miljardrullning skall kunna skapa det maximum av garanti för oavhängighet, som vi med vår resurser ha möjlighet att skapa. Och det är en ren vanföreställning, att alla dessa kanoner skola rädda den svenska oavhängigheten. Frankrike hade en armé på 5 miljoner människor, ungefär lika mycket som vi ha invånare i Sverige, och jag behöver väl inte mer än nämna ordet Frankrike för att överhuvud taget hela denna illusion om att kanonerna äro det avgörande skall stå klar för var och en i denna kammare och för envar, som ser på dessa problem. Man hade i Frankrike ju syndat speciellt på de områden jag här tidigare talat om, och fortsätta vi i Sverige att stämpla mycket stora delar av svenska folket a priori som mindervärdiga element och landsförrädare och fortsätta vi en politik för avdemokrativering, komma kanonerna, när det kommer till kritan, att vändas mot detta samma svenska folk, vars frihet dessa kanoner skulle försvara. Det är därför vi från det kommunistiska partiet varna och mana till en förändring i politiken i alla dessa grundläggande frågor, som jag här har berört.

Jag övergår till att säga några ord om folkförsörjningen. Jag vill inte ta upp någon detaljdiskussion med statsrådet Wigforss. Men om någon tror, att det är någon så alldeles speciell visdom, med vilken landets ekonomi för närvarande handhaves, så vill jag säga, att då skulle vem som helst här kunna vara finansminister och framträda som vis man. Ty för att sitta och dra till skatteskrubarna, för att så pass enkelt och lättfattligt, som herr Wigforss gör, sätta i gång med en allmän utplundring av folkmassorna, behöver man inte vara något finansiellt geni. Man behöver inte ens vara professor i nationalekonomi för den saken, utan det kan man göra med ganska små talanger. Därför vill jag som allmänt omdöme om denna finanspolitik säga, att den borde också förändras från grunden, så att man inriktade sig på att bevara de breda folkmassornas ekonomiska standard och försökte att reglera de ekonomiska problemen i sitt sammanhang på ett sådant sätt, att inte de stora faror, som nu alla se framför sig, ovillkorligen skulle framkallas av den ekonomiska politik man för under föregivande, att man vill undvika dessa samma faror. Jag skulle vilja understryka herr Sam Larssons förslag här i dag och hemställa till regeringen att ställa de ekonomiska problemen på dagordningen här en dag och låta oss försöka använda de små förmågor vi ha att ge våra synpunkter på dessa problem. Jag tror, att vi då kanske skulle kunna hjälpa till litet grand med att lösa problem, som för statsmakterna för närvarande synas vara ganska olösliga. I varje fall är det klart, att det inte duger att göra som man gör nu: att bara skylla på kriget för allt vad man än företar sig, framför allt på det ekonomiska området. Gör man någonting, som är alldeles galet, ekonomiskt sett, försvarar man sig alltid med att det är krig i världen. Men man behöver inte göra det som är tokigt, därför att det är krig i världen. Jag tye-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

ker tvärtom, att man skulle beflita sig att söka i synnerlig grad göra det som är klokt, just därför att det är i krig i världen. Men nu vill man bara skylla på kriget och de svåra förhållandena. Man skyller på minskad import, man skyller på minskad export, man skyller på allt möjligt, och så genomför man denna grandiosa utplundring av det arbetande folket, som man här företar sig.

Jag har redan från början sagt, att jag inte tänker upptaga någon detaljdiskussion, men det må ändå tillåtas mig säga, att regeringen borde inrikta sig på produktiva arbetens igångsättande, allteftersom arbetslösheten blir en företeelse inom vissa industrier. Byggnadsindustriarbetarna borde sysselsättas i produktivt arbete. Man får inte bara ge sig finansexperterna i våld och med några mer eller mindre förvirrade beräkningar om räntabilitet, möjligheter till kredit o. s. v. låta näringslivet i synnerligen viktiga grenar förfalla. Man bör se till att använda nya metoder, med litet större djärvhet gripa sig an med att lösa dessa problem och se till, att näringslivet såsom grundval för hela samhällslivet inte på något sätt får förfalla, med mindre än det på grund av yttre omständigheter är absolut omöjligt att upprätthålla detsamma. Man måste hjälpa bönderna genom att hjälpa arbetarna. Man måste hjälpa arbetarna genom att hjälpa bönderna. Jag delar helt och fullt de svenska böndernas synpunkter på nödvändigheten av att de få stegrad avkastning under nuvarande tider. Jag delar helt och fullt de svenska arbetarnas mening, att man måste ha högre löner, när dyrtiden blir alltmer kännbar. Jag tror inte, att man bör gå in för att sänka levnadsstandarden till en viss bottennivå och därmed anse sig ha löst problemet. Jag erinrar om att vid början av urtiman förra året framfördes just här i kammaren av de ekonomiska experterna ganska klart den teorien, att man skall ta sikte på en sänkning av levnadsstandarden till en viss nivå för att därigenom övervinna de ekonomiska svårigheterna. Man har sänkt levnadsstandarden. Man har antagligen redan sänkt den till den nivå, som de ekonomiska experterna förutsågo vid 1939 års urtima riksdag, och så står man vid 1940 års urtima inför ännu större svårigheter än dem man hade, när man började denna sänkning av de breda massornas levnadsstandard. Man borde därför dra den omedelbara slutsatsen, att en sänkning av levnadsstandarden — eller, klarare uttryckt, en uthugning av de breda massorna, vilket det i verkligheten är — inte löser ett enda av de ekonomiska problemen, utan tvärtom framkallar ännu svårare och större ekonomiska problem ur folkmassornas egen synpunkt.

Till sist ett par ord om regeringsmakten. Det var, tror jag, herr Sam Larsson, som uppmanade svenska folket i största allmänhet att inte spotta på regeringen. Jag skulle gärna dela herr Sam Larssons mening i det fallet, för såvitt han alltså menade detta oresonliga klankande på regeringen för allt möjligt, detta att hitta på det ena felet efter det andra och så säga: Vad är det för regering vi ha, som inte kan göra det och inte det, inte ordna för de inkallade, inte göra det för industrien, inte skaffa bensin o. s. v. Detta mera oresonliga klankande på regeringen tror jag är synnerligen fruktlöst och överhuvud taget meningslöst i politiken. Det är klart, att regeringen måste stå inför en massa svårigheter mitt under krig och isolering, med ett näringsliv, som rubbats i sina grundvalar o. s. v. Men längre än till detta erkännande av vad herr Sam Larsson menade med att man inte skall spotta på regeringen vill jag inte gå. Jag tror nämligen, att regeringen måste sakligt kritiseras, att frågan om regeringsmakten också måste ses i hela sitt vida sammanhang. Det är synnerligen väsentligt, att man i riksdagen granskar detta spörsmål — frågan om vem som verkligen har makten. Frågan om vem som verkligen regerar här i landet är faktiskt inte löst med att se efter vilka

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

det är, som sitta som ministrar för tillfället. Jag tror, att frågan om regeringsmakten måste ses i större sammanhang, och då kanske frågan om regeringen också blir lättare att behandla. Jag undrar, om inte det ur svenska folkets synpunkter regeras mera effektivt och kännbart ifrån industrikommissionen än från den nominella regering, som landet har. Jag undrar, om det inte redan finnes åtskilliga organ, som ha en så ingripande makt i samhällslivet, att regeringen i och för sig inte har något annat att göra i vissa fall än att verkställa vad andra, gentemot folkrepresentationen icke ansvariga organ ha att förelägga. Jag tror att den nuvarande s. k. samlingsregeringen egentligen inte betecknar någon samling. Oenigheten mellan de partier, som ha samlats i denna regering, är väl ungefär lika stor som förut. Oenigheten inom själva dessa partier är inte mindre nu än den var förut, utan snarare mycket större. Om jag tar det största regeringspartiet, socialdemokratien, så är det uppenbart för envar, att där föreligger en väldigt stor oenighet om de allra flesta viktiga politiska frågorna. Det är klart, att i fråga om landets utrikespolitik liksom också i fråga om dess inrikespolitik man inom socialdemokratien har synnerligen delade meningar. Regeringen är alltså inte något uttryck för folkenighet, ingen samling av nationen. Regeringen är ett uttryck för en tillfällig parlamentarisk kombination och måste i och för sig därigenom vara en tämligen svag regering. Regeringen har visat sig kraftig och manhaftig, när det gällt att slå ner på t. ex. det kommunistiska partiet och dess press, ty därvidlag går det ju an att vara stor och stark, men i fråga om andra företeelser, där regeringen skulle behöva framträda, om den vore en verklig regering i nationens intresse, i verklig mening en folkmassornas regering, där gör regeringen ingenting eller också uppträder den med silkesvantar.

Jag tänker mig, att en och var i dag är på det klara med att det finnes folkfiender, som driva sitt spel bland folket här i landet. Det finns farliga folkfiender. De framträdde i dagens ljus under den finsk-ryska konflikten. Under denna konflikt visade det sig, att just dessa folkfiender voro mycket farliga. De ville driva vårt land ut i kriget. Det var de, som värst skreko mot kommunistpartiet för dess förmenta landsförrädiska inställning, och det visade sig, att dessa folkförrädiska element siktade på den sittande regeringen för att maka undan den och undanskaffa hindren för att driva landet ut i kriget. Men jag frågar: Vad har regeringen gjort mot dessa mycket framskjutna element, som t. o. m. suttit i regeringen? När de befriades från regeringsuppdraget, foro de över till främmande land och arbetade öppet inför oss alla på att draga in Sveriges land och folk i kriget. Har man häktat dessa? Nej, jag har inte sett att man häktat någon av dem. Man uppdrager åt polisen att springa omkring och leta efter föregivna folkförrädare och folkfiender inom arbetarrörelsen, som polisen naturligtvis har mycket svårt att hitta. Men har man häktat dessa verkliga folkfiender, som avslöjade sig i vintras under kriget? I »Nordens frihet» sitta en del kända män och även ledamöter av denna kammare. Jag tror, att det spel, som man driver från denna s. k. »Nordens frihet», ur svenska folkets synpunkt är av den art, att man borde gå och häkta dessa herrar och ställa dem till ansvar för att de driva en folkförrädisk och landsförrädisk politik. Man kan gapa och skrika om landsförräderi, tills folk bli lomhörda, men i stället för att häkta dessa herrar där man borde söka dem låter man dem löpa alldeles oantastade.

Jag äser alltså, att regeringen skulle se till att man toge fast de verkliga fienderna, dem, som äro farliga för folket och dess frihet. Därtill kräves dock en annan regering än denna samlingsregering. Därtill kräves en folkregering i

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

ordets sanna bemärkelse, en regering, som baserade sin politik på massornas intressen på denna strävan till folkfrihet, som jag sökt ge uttryck för här i dag. En sådan regering skulle bli den största garantien för att landets fred och frihet, folkets frihet och landets oavhängighet skulle kunna försvaras.

Sedan det socialdemokratiska partiet inte bara på grund av dessa inre stridigheter utan på grund av dess ideologi överhuvud taget gjort bankrutt som socialistiskt parti, framträder det kommunistiska partiet såsom det enda partiet för folkfrihetens verkliga försvar i detta land, och vi hoppas på samverkan med alla de ärliga element, som finnas inom det socialdemokratiska partiet. Vi tro att man skall kunna uppnå en samverkan även med alla de ärliga element, som finnas inom andra partier i detta land, ty det finnes uppriktiga anhängare av svenska folkets frihet och framåtskridande även inom andra partier. Jag tror, att man då så småningom skulle kunna åstadkomma en samling på ny politisk grundval, en samling av folkfrihetens vänner och anhängare inom samtliga partier. Vi skola söka aktivisera de vänner av folkets frihet, som finnas i det socialdemokratiska partiet, men framför allt skola vi söka för de massor, som stödja socialdemokratien, klargöra nödvändigheten av en sådan enig samverkan för försvaret av folkets frihet och landets oavhängighet. På åstadkommandet av en sådan samling skulle jag vilja att man inriktade den allmänna politiken. Med den karaktär, som den nuvarande samlingsregeringen har, tror jag inte på dess förmåga eller möjlighet att lösa några av de väsentliga frågor, som stå inför det svenska folket. Regeringen har icke intagit en sådan ståndpunkt till de väsentliga livsfrågorna, att svenska folket skall kunna känna sig på den säkra sidan i de farofyllda tider, som äro och som stunda.

När vi tala om nationell frihet, få vi inte glömma att tänka på det internationella sammanhanget. Framför allt är det för det arbetande folket nödvändigt att hålla internationalismens fana högt. Vi få inte glömma internationalismens och det internationella broderskapets idé, att visa, att vår oavhängighet inte kan byggas på undertryckandet av andra, utan just på andras oavhängighet, att vår frihet inte kan byggas på andras undertryckande, utan på andras frihet. Vi måste se saken så som den internationella socialismen har sett den. Vi måste hålla denna internationalismens fana högt. Vi måste vädja tvärs igenom krigets fronter till alla, som vilja freden, framåtskridandet och friheten. Detta bör vara en uppgift för Sveriges folk i största allmänhet när vi ännu åtnjuta fred. Fred — det är ett ord, som vi knappast förstå betydelsen av i dess hela och fulla innebörd, därför att vi i så många generationer inte varit i krig. Men när vi nu ha denna lycka, låt oss då ropa ut också till andra folk att söka väcka de krafter till liv, som vilja skapa fred. Vi skola inte ställa oss på den ena krigförande partens sida och söka samla krafter mot den andra, utan låt oss vända oss till bägge sidorna, mot de imperialistiska maktgrupperna på ena sidan såväl som på den andra och över regeringarnas huvuden och genom fronterna rikta våra maningar till massorna att resa sig till kamp för freden. Det är oerhört, att man kan så där likgiltigt, som fallet bland annat är här i riksdagen, tala om frågan om krig och fred, att man inte uppröres över de strömmar av blod, som skölja över jorden, att man inte uppröres över detta oerhörda barbari, som avtecknar sig i Västeuropa. Det tar man som något alldeles ofrånkomligt och naturligt. Jag tror också, att då man diskuterar vårt lands politik här i riksdagen, bör det sägas ut, att Sveriges folk inte bara skall gå i något slags skräck för vad som komma skall, blandad med glädje över att vi ännu ha fred, utan Sveriges folk bör modigt framträda och understödja fredens krafter i världen. Jag skulle också vilja, ehuruval utan illusioner, rikta mig till regeringen

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

med en sådan framställning. Det är inte genom att tro, att vi kunna leva isolerade längre och att vi äro oberoende av det internationella sammanhanget, utan genom att vi positivt inrikta oss på en politik, vars grundvalar jag här sökt något ange, som vi bäst kämpa för vårt eget folks frihet, fred och oberoende.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att avge någon speciell deklaration, inte heller för att utöva någon kritik i egentlig mening, utan endast för att vid detta tillfälle göra några erinringar i ett par just nu synnerligen aktuella frågor.

Jag vill till en början framhålla, att stora grupper av Sveriges jordbrukare ställts i en synnerligen prekär situation på grund av den knapphet på motorbränsle, som nu råder i landet. Man hade ju i det längsta hoppats, att det åtminstone för vissa speciella ändamål skulle bli möjligt att kunna få motorbränsle. Man har ju räknat med att särskilt för tröskarbetet erhålla dylikt bränsle. Statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet har emellertid helt nyss lämnat det beskedet, att man knappast kan räkna med en sådan tilldelning, utan det vore lika klokt att först som sist gå in för gengasaggregat på de traktorer och motorer, där man lämpligen kan inmontera sådana. Men det fanns i alla fall i herr statsrådets yttrande en liten ljuspunkt, som jag fäste mig vid, nämligen i så måtto, att det ännu så länge skulle ske tilldelning av motorbränsle till de traktorer och motorer, som oundgängligen måste ha sådant bränsle. Då ställde jag mig den frågan, vilka traktorer och motorer, som möjligen här skulle kunna komma i fråga för jordbrukets del. Det är möjligt, att jag senare kan få närmare besked på den punkten.

Hur som helst är situationen just nu synnerligen svår. Hösten står för dörren, och omedelbart efter höstarbetet börjar trösksäsongen. Nu är det på det viset, att alla jordbrukare, i varje fall söderut, tillhöra tröskföreningar, i händelse de inte ha det så ekonomiskt ställt, att de kunna tröska själva, och alla dessa föreningar ha inriktat sig på traktor- och motordrift. Det är just därför som läget för dessa jordbrukare är så synnerligen svårt. Det sades ju för en tid sedan från regeringshall, att det fanns möjlighet för alla som anmälde sig före den 10 augusti att få såväl gengas- som vedgasaggregat någon gång i oktober månad. Det är klart att jordbrukarna hälsade detta meddelande med tillfredsställelse, men där finns i alla fall en avigsida. Vi skola komma ihåg, att för de mindre jordbrukarna tar tröskningen inte längre tid än tre eller fyra veckor, och man kan då förstå, hur dessa människor se på frågan. De ställas nu inför nya kostnader såsom ett plus till de stora kostnader, som de redan ha iklätt sig i och med bildandet av tröskningsföreningarna. Det finns många föreningar som inte äro mer än ett eller två år gamla, och om amorteringen då skall ske under loppet av tio år, blir det ganska betungande. Ett nytt aggregat kostar ju omkring 1,500 kronor, varav 1,000 kronor fås genom statsmakternas hjälp, och så skulle inmonteringen kosta mellan 300 och 450 kronor. Jag är övertygad om att denna utgift är större än vad en hel del lantbrukare kunna bära, allra helst som den skall erläggas under ett år, då många av jordbrukarna inte kunna räkna med mer än halv skörd. Detta gäller till och med i Skåne. Man hade därför i det längsta hoppats, att det kunde beredas möjlighet för en extra tilldelning för tröskningsarbetet, som enligt min bestämda uppfattning är det viktigaste arbetsmomentet i jordbruket just nu. Tröskningen kan knappast utföras med hästkraft, därför att tröskverk lämpade för detta ändamål saknas. Däremot

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

kan man sköta själva jordarbetet — plöjning etc. — om man har tillräckligt med levande arbetskraft att tillgå. Det tjänar emellertid ingenting till att uttala några önskemål eller närmare gå in på någon debatt om denna sak efter den deklaration som herr statsrådet nyss avgav.

Det finns även en annan sak, som jag inte kan underlåta att beröra vid detta tillfälle, nämligen det bittra missnöje som råder i förläggningarna här och var i landet, främst kanske inom landstormsgrupperna. Missnöjet bottnar inte i att man varit utkallad eller ännu är utkallad, ty var och en vet, att det är hans givna plikt att inträda i försvarets tjänst, när fara hotar. Missnöjet beror däremot på att ingen avlösning har skett och att det fortfarande finns flera årsklasser inom landstormen, som ännu inte ha haft en enda dags tjänstgöring för försvaret. Vid hempermitteringen ha landstormsmännen fått ta med sig sina uniformer, för att, som man säger, inryckningen nästa gång skall gå snabbare. Ja, jag har för min del ingenting att invända mot ett sådant motiv, som synes mig alldeles klart. Men det sägs också, att orsaken till att man inte kunnat göra några avlösningar och ta in andra årgångar har varit, att man saknat uniformer. Huruvida detta är riktigt, vet jag inte. Däremot sätter jag mera tro till en uppgift, att man från militärt håll har uttalat önskemål att få behålla dem som legat inne tre eller fyra månader, på grund av att de ha en smula övning. Kan en sådan tankegång vara riktig? Vi äro dock inte direkt i krig, i varje fall inte ännu; vi leva under så kallade fredliga förhållanden, trots att vi ha förstärkt försvarsberedskap. Vore det inte klokare att utnyttja den frist, som vi ännu ha, till att kalla in andra årsklasser och ge dem den övning, som de otvivelaktigt äro i behov av?

Jag är inte alls förvånad över det missnöje som råder. Under den tid jag har varit hemma efter riksdagens slut har jag haft besökande från olika förläggningar som ha klagat bittert. Alla klagomålen gå ut på en och samma sak: varför skola inte bördorna delas i dessa farans tider? De, som ha fått permission, ha fått besked att de skola hålla sig beredda att åter rycka in någon gång i september. Kan detta vara riktigt? Jag tycker för min del att det vore riktigare att ordna med avlösning, så att man finge ut även sådana, som ännu inte varit ute.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att nämna, att jag tror mig ha konstaterat, att det på sina håll i förläggningarna försiggår ett mer än lovligt stort slöseri, inte minst med bensin. Jag har en förläggning i min omedelbara närhet. Den är inte så stor, den omfattar en trupp på 25 man. Jag ser nästan dagligen tre personbilar i farten mellan detta lilla samhälle och närmaste stad, som ligger sex kilometer därifrån. Det är en sjuktruppförläggning, och man kanske behöver köra så ofta för de sjukas skull, men nog tycker jag, att medicin och förbandsartiklar kunde hämtas med en enda resa om dagen, till exempel på morgonen. Det är en allmän uppfattning att här råder ett mer än lovligt slöseri. Det verkar som om man på sina håll bland militären ute i periferien av landet, särskilt när det gäller landstormen, fullständigt saknade sinne för sparsamhet. Det vore kanske på sin plats, att man från högsta ort gäve vederbörande en liten fingervisning att iakttaga all den sparsamhet, som överhuvud taget är möjlig, utan att försvaret såsom sådant skadas.

Jag skulle kunna nämna en hel del fall, där jag har konstaterat slöseri, men de höra kanske inte direkt hit. Det är frågor av mera fiskalisk art, och jag skall därför avstå från att beröra dem. Men jag kan inte underlåta att också säga ett par ord om det missnöje, som råder med en hel del befäl inom

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

landstormen. Att döma av de relationer, som jag har fått under dessa korta veckor, är det inte ett dugg bättre ställt i landstormen nu, än det var 1914, då jag själv låg ute. Landstormsbefälet består ju av alla möjliga slags människor ur det praktiska livet, handlande, skollärare, symaskinsagenter etc. Det spelar ju ingen roll vad de ha för privat gärning, men det betydelsefulla är, om de kunna fylla sin uppgift som befäl. Det har visat sig både 1914 och nu, att där brister det ofantligt. Jag vet en förläggning — jag skall inte tillåta mig att nämna namnet vare sig på den eller de personer, som här spela en viss roll — där man var mycket missbelåten med en viss befälsperson, liksom man som sagt är på många håll. Det är enligt min uppfattning alldeles felaktigt att tro, att man blir fullblodsbefäl efter att ha genomgått dessa nittiotimmarskurser eller hur långa de äro. Då jag låg inne 1914, hade vi en stor jordbrukare som högste chef, och det sades, att han inte ens hade gjort sin värnplikt. Han kunde ha varit bra för det, om han bara hade fått den undervisning som behövdes och haft vid sin sida underbefäl, som hade gått igenom sina kurser. Men det brast i detta avseende, och situationen räddades endast därav, att det fanns några f. d. stamanställda, som hade legat vid sina regementen en fem, sex år och som vederbörande kunde fråga till råds. Så lyckligt var det inte i det nu aktuella fallet, som jag skulle berättat om. Man gjorde en direkt hemställan till den person det gällde att ta avsked, men han vägrade. Då tog förläggningen sig före att skriva till högsta ort och begära en ändring, så att personen i fråga bleve avkopplad och ersatt med en man ur ledet, som hade varit furir vid ett regemente. Det tog bara två dar att rätta till saken. Jag nämner fallet som ett exempel för att visa, att de uppgifter man får från vissa håll inte alltid äro osanna.

Slutligen en tredje liten erinran. Det råder lika stor brist på lysoljor som på brännolja eller kanske ännu större. Följden blir, att stora delar av framförallt landsbygdens befolkning placeras i samma situation som under förra världskriget, d. v. s. de bli tvungna att sätta sin lit till karbidlampor och paraffinljus. Jag var i samma situation då; nu har jag elektriskt ljus, och det är jag glad över. Det finns många gårdar som ligga så till, att elektriskt ljus kan inledas, men också stora områden, som sakna varje möjlighet att under nuvarande förhållanden få elektriskt ljus. Jag skulle därför vid detta tillfälle vilja ifrågasätta, om inte statsmakterna kunde vidta åtgärder, helst vid denna urtima riksdag, så att elektriska ledningar utdroges till områden, där sådana saknas. Det skulle betyda inte bara att en mängd människor sluppe besväret med karbid och paraffin och i stället finge elektriskt ljus, utan även att många arbetslösa finge sysselsättning i ett sådant företag, vilket vore av betydelse i en tid av väntad större arbetslöshet. Vid sådana arbeten finnes ju rum för både yrkesarbetare och grovarbetare.

Ja, herr talman, det är endast dessa erinringar som jag vid detta tillfälle har velat framföra.

Herr Ekströmer: Herr talman! Vid genomgående av den allmänna avdelningen i förevarande proposition kan man ej undgå att lägga märke till, med vilken lätt hand herr finansministern halkar förbi den kanske allra viktigaste faktorn i dagens ekonomiska oro här i landet, nämligen de rörliga lönerna. Man konstaterar blott med tillfredsställelse påpekan det, att i längden ingen vinner på detta slag av lönesättning.

Finansministern skjuter i stället fram jordbrukarnas önskemål om förbättrade produktpriser såsom en troligen än mera betydelsefull faktor. Men anledningen till dessa jordbrukets önskemål är ju till stor del just den genom

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

arbetslönernas ständiga höjning åstadkomma ökningen av jordbrukarens tillverkningskostnader och levnadskostnader. Och för övrigt äro ju de höjda arbetslönerna ett faktum, medan höjda jordbrukspriser ännu äro blott önskemål. Därför förefaller resonemanget i detta avsnitt ej fullt riktigt.

För att nu bemästra den hotande ekonomiska krisen rekommenderar herr finansministern åtskilliga åtgärder, en del av dem kloka och tämligen självklara, andra mera gåtfulla. Till dessa senare räknar jag obetingat uttalandet att »våra produktionsformer måste förnyas och effektiviseras, så att den produktiva verksamheten därigenom kompenseras för höjda kostnader utan ytterligare prisstegring». Eftersom här i landet inom vårt näringsliv ständigt och i alltjämt stegrad omfattning pågår en dylik förnyelseprocess — den så kallade rationaliseringen — och detta i både större och mindre företag, kan man undra vad som *nu* är avsett med detta uttalande. Men om man då lägger märke till ett senare uttalande i propositionen, att de nu rekommenderade åtgärderna äro tänkta att finansieras medelst sparmedel, som via *staten* kunna ställas till förfogande, ligger den tanken nära till hands, att herr finansministern drömmer om någon slags koncentration av vårt näringsliv till statliga eller halvstatliga storföretag, i förhoppning om att produktionskostnaderna härigenom skola nedbringas.

Jag fruktar emellertid, att detta sista är ett bedrägligt hopp. Ty hittills har det — mot alla spådomar — visat sig att mindre företag väl kunna stå sig vid sidan av de större, både i avseende å varornas kvalitet och i fråga om priser. Och jag tror att en av förutsättningarna för den svenska produktionens höga standard är just dess mångskiftande art, även i fråga om företagens storlek, ty detta ger god plats för svenskens uppfinningsrikedom och inneboende företagsamhet. Herr finansministerns uttalande är som sagt ganska gåtfullt, och när man som jag står mitt uppe i produktionen, må det ej förtänkas mig, om jag — liksom många med mig ute i bygderna — önskar närmare upplysningar, för den händelse uttalandet ej blott är ett teoretiskt resonemang, utan verkligen är avsett som grund för ett framtida handlande. Det finns ju vissa spår som förskräcka.

På ett annat ställe framhålles nödvändigheten, att vi i möjligaste utsträckning tillvarataga våra befintliga produktionsmöjligheter, och detta är en sak som man givetvis obetingat kan skriva under. Men det gäller härvid, att statsmakterna leva som de lära, även i mindre saker. Jag föranledes till detta uttalande av ett förhållande, som har kommit till min kännedom och som gäller den värdefulla naturtillgången brännrotven, som vi ha i mycket stora mängder och vilken såsom bränsle är fullt likvärdig, ja, för vissa ändamål bättre än veden. Nu har, som vi alla veta, beslutats att högst betydande vedkvantiteter skola uttagas av landets skogsägare för att möta den befarade bränslebristen. Men för många skogsägare, som kanske sedan länge rationellt vårdat sin skog, kan det bli helt enkelt omöjligt att av *vedskog* uttaga de kvantiteter, varom här är fråga, och de nödgas därför gå upp i värdefullare sortiment för att få sin kvantitet fullhuggen. Det ligger då nära till hands, att en skogsägare, som har det så ställt och till äventyrs på ett eller annat sätt kan anskaffa brännrotv, får göra ett utbyte och i stället för ved leverera motsvarande kvantitet brännrotv. Men en ansökan, som i sådant syfte gjorts, har av vederbörande myndighet avslagits. Detta synes mig föga överensstämma med herr finansministerns nyss nämnda uttalande. Vedhuggningen bör ju icke vara ett självändamål: huvudsaken lär väl vara, att en viss kvantitet *bränsle* kommer fram, och om man genom leverans av brännrotv kan spara värdefullare virkessortiment till en högre användningsform

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

än ved, bör detta endast vara tacknämligt. Jag hemställer till herr folkhushållningsministern att ha sin uppmärksamhet riktad på denna för stora delar av landet icke oviktiga fråga. Krisnämndsbyråkrati hava vi här i landet ingen användning för.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag har i likhet med så många andra med stort intresse läst finansministerns exposé i inledningen till den kungl. propositionen nr 1. Även om denna exposé, såsom en ärad talare framhöll, kanske rätt mycket ligger på ett teoretiskt plan, tror jag att alla måste medge, att den innehåller en hel del sunda och riktiga synpunkter på det nuvarande läget. Jag förstår fullkomligt finansministerns farhågor för inflation. Jag förstår, att han måste varna för spekulativa prisförhöjningar, och jag förstår inte minst hans maning till enskild och allmän sparsamhet. På några ställen i denna exposé framskyntar också den farhåga, som finansministern hyser för att särskilt priserna på jordbruksprodukter skola stiga och därmed i sin mån höja levnadskostnaderna och alltså indirekt medverka till inflation. Finansministern säger på ett ställe, att de dåliga skördeutsikterna i och för sig kunna vara ägnade att påverka jordbrukspriserna i stigande riktning, och man kan kanske inte begära, att en finansminister skall gå längre och direkt förorda höjda priser. Jag vill emellertid just på denna sak anlägga några speciella synpunkter och se den från en delvis annan sida än finansministern gör.

Läget är ju faktiskt det, att vi ha att motse en svag, för att inte säga en mycket svag skörd, och detta medför, att med nuvarande prisläge den sammanlagda intäkten av hela jordbruksproduktionen måste bli mycket låg. Detta är ett faktum, som man inte kan bortse ifrån. Det är rätt svårt att just nu få en samlad bild av läget, då detta varierar från landsdel till landsdel och till och med från bygd till bygd, beroende på ojämnhet i nederbörden. I det stora hela är det emellertid en rad olyckliga faktorer som ha samverkat till att åstadkomma ett lågt skörderesultat: en lång och sträng vinter, en torr och kall vår och nu i sommar en ihållande torka. Förhållandena växla som sagt, men i stort sett förefalla de att vara sämst i de östra och sydliga delarna av landet. De officiella skörderapporterna ge emellertid en bild av läget, och jag vill nämna något om dessa rapporter av den 15 juli. Jag erinrar om att siffran 4 betecknar god skörd, 3 medelmåttig, 2 betydligt under medelmåttig och 1 nära missväxt. Medelsiffran för hela landet var beträffande vete så låg som 1.7, alltså mellan nära missväxt och betydligt under medelmåttig. För råg är läget något bättre; där ha vi siffran 2.5 och närma oss alltså medelskörd. Men beträffande en så viktig produkt som hö från odlad jord var siffran endast 2.2, alltså mycket under medelmåttig. Hur stor brödsädeskörden kommer att bli, veta vi inte. Somliga gissa på hälften av normalskörden, andra på något bättre, åter andra på något sämre. Säkert är, att man i vissa delar av landet inte får mer än kanske en fjärdedel av normalskörden, medan man i andra kan komma ett gott stycke över hälften. Men det sannolika är, att man blott får räkna med halv skörd eller möjligen något mer för brödsäd, d. v. s. vete och råg.

Vad sedan angår mjölkproduktionen, har den under de senaste månaderna minskats i jämförelse med föregående år. Minskningen blev påtaglig i maj månad. Jag vill erinra om att vi numera ha en mycket noggrann statistik över invägningen av mjölk vid mejerierna. Den föres i samband med den statliga mjölkregleringen och ger oss möjlighet att månad efter månad följa produktionens utveckling. I maj var mjölkproduktionen 8 % lägre än motsvarande

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

tid förra året och i juni 6 % lägre. För juli äro siffrorna ännu inte tillgängliga, men det är alldeles uppenbart, att man även då kan räkna med en lägre siffra. Jag kan nämna, att man i Mellansverige, inom Mjölkcenralens verksamhetsområde, för dagen räknar med en nedgång av 13 % jämfört med förra året. Längre fram, när betesgången är slut och djuren ställas in, kommer givetvis nedgången att bli ännu större. Vi veta, att tilldelningen av kraftfoder, oljekakor och kli, kommer att skäras ner till 40 % av förbrukningen 1938. Vi veta också, att foderskörden, framförallt höskörden, är på det hela taget svag, och vi kunna inte undgå att räkna med att mjölkproduktionen i höst och i vinter kommer att visa en betydande reducering jämfört med föregående år. Allt som allt få vi räkna med att produktionsvolymen för jordbruket, alltså den skörd, som nu bärgas, liksom produktionen av mjölk, fläsk och kött under det närmaste året kommer att krympa ihop och bli avsevärt mycket lägre än normalt. Om den blir 20 eller 30 eller 40 % mindre än normalt, vågar jag inte säga, men många anse, att den högre av de siffror jag nämnde torde bli den riktiga.

Vad betyder då detta rent ekonomiskt sett? Om vi se på värdet av en normalskörd, finna vi av den officiella statistiken, att detta under 1930-talet låg något över en miljard, eller närmare bestämt 1,040 miljoner om året. Vad blir då skörden värd i år, om man räknar med de nu gällande prisen? Jag kan inte få annat resultat än att den blir värd 20, 30, 40 % mindre, då ju produktionsvolymen minskas i motsvarande grad. Jag kan inte komma ifrån att detta innebär en reducering av jordbrukets, om jag så får säga, normala intäkt, som kommer att röra sig inte om tiotal, utan om hundratals miljoner. Det är ju ytterst beklagligt att detta skulle inträffa just nu, då vi så väl behöva en god och riklig skörd. Det är otur för jordbrukarna, det är till skada för landet, och det är inte minst föreglygt för finansministern. Men ingen kan rå för det.

Vad skall man då göra i detta läge? Skall man låta prisnivån på jordbruksprodukter vara precis densamma som nu? Skall man låta jordbrukarna finna sig i att intäkten går ner med, låt oss säga, ett par hundra miljoner, eller skall man vidtaga vissa prisförbättringar som skulle innebära, att jordbrukarna åtminstone i viss mån finge en komensation för det försämrade läge, som det dåliga skördeutfallet medfört? Det är inte att undra på att den enskilde jordbrukaren ser mycket bekymrat på framtiden. Han är kanske van att sälja 10,000 kg vete; i år får han sälja 4—5 tusen kg. Han är van att sälja 10,000 liter mjölk under en viss tidsperiod; nu kan han inte räkna med mer än kanske 5, 6, 7 tusen liter. Det är heller inte att undra på att en hel del jordbrukarsammanslutningar visa oro och i uttalanden framlagt sina bekymmer.

Nu kanske någon invänder, att jordbrukarna inte alltid kunna räkna med goda skördeår. Vi hade några relativt goda år i slutet på 30-talet, och då tycker man, att vi kunna finna oss i om det då och då inträffar ett svagt eller mycket dåligt år. Jag medger, att det kan ligga ett visst berättigande i detta resonemang; man får finna sig i ett sämre skördeår ibland. Något mycket dåligt år ha vi egentligen inte haft sedan 1931; de följande åren ha varit relativt goda. Men nu tillkommer det faktum att jordbrukarna ha en hel del andra svårigheter att dragas med. Jag tänker inte så mycket på inkallelserna; de svårigheter som sammanhänga därmed äro nödvändiga, och vi få finna oss i dem, vilket vi jordbrukare också göra. Men det finns andra bekymmer, bland annat knappheten på en hel del varor och förnödenheter som vi behöva. Jag tänker på oljebristen, som här har talats om, men jag tänker särskilt

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

också på den fördyring av jordbrukets produktionskostnader, som anskaffningen av sådana nödvändiga varor som gödsel- och fodermedel, i den mån sådana finnas att få, medfört och fortfarande medför samt prisförhöjningen på maskiner och redskap och annat, vilken verkar i samma riktning. I förbigående kan jag nämna, att vårt största mejeriföretag, Mjölcentralen, i dagarna har gjort en kalkyl som visar hur mycket inköpen av mejeriförnödenheter, bränsle, ostlöpe och en massa andra varor, ha fördyrats sedan den 1 juli 1939 och till den 1 augusti 1940, och man har kommit till en fördyring av 80 % för samma kvantiteter som förra året. Detta innebär naturligtvis inte, att mjölkproduktionen har fördyrats i motsvarande grad. Den speciella del av mejerikostnaderna, som frakter och transporter till mejerierna utgöra, har stigit med 35 %.

Jag har således svårt att se hur en viss höjning av priset på jordbrukets produkter skall kunna undvikas. Det är i alla fall icke mindre än trettio procent av vårt lands befolkning, som är direkt eller indirekt sysselsatt med jordbruk, och en så väsentlig nedgång av den totala räntabiliteten för jordbruket, som skulle inträffa med den svaga skörden, om oförändrade priser komme att gälla, skulle enligt min mening få skadliga följder för hela samhällslivet.

Jag har icke tagit till orda här för att uppstämna några obefogade klagovisor. Jag har velat peka på det faktiska läget i stort. Jag tror inte att statsmakterna kunna undgå att beakta de förhållanden jag uppehållit mig vid, och jag vet att livsmedelskommissionen har blivit anbefalld att noga följa produktionskostnadernas stegring. Jag tar för givet, att man därvid också kommer att beakta det svaga skörderesultatet. Man kan säga, att priserna på de flesta jordbruksprodukter numera regleras genom statliga myndigheter, visserligen i regel efter överläggning med jordbrukarnas egna ekonomiska föreningar. Det är livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden samt naturligtvis jordbruks- och folkhushållningsdepartementen, som härvid medverka.

Jag skall inte heller, herr talman, nämna de priser, som kunna vara önskvärda. Jag tror överhuvud taget icke att saken vinner på att man på en höft kastar fram en viss siffra och säger, att för en viss vara bör man få just så och så mycket. Men jag anser att dessa förhållanden böra noga prövas. För egen del tror jag det är oundgängligt, att en viss förbättring i priset både på spannmål och mjölk snart kommer till stånd. Jag vill i det sammanhanget framhålla, att mjölkpriset har en avgörande betydelse för det vida övervägande antalet jordbrukare, både större och mindre. Det är ett mycket stort antal jordbrukare som egentligen inte ha något annat att sälja än mjölk.

Jag hoppas därför, att de framställningar, som ha kommit och som komma från olika håll, måtte beaktas så långt det är möjligt och så långt icke andra berättigade intressen trädas för nära. I fråga om priserna på jordbruksprodukter är det tydligt, som också finansministern har framhållit, att en stark höjning av dessa priser kan komma att påverka den allmänna prisnivån. Det har ju varit och är en allmän strävan att söka förhindra en stark stegring av prisnivån, att söka hindra en inflation. Jag skulle för min del emellertid vilja skjuta in den anmärkningen, att det pris, som jordbrukarna själva få som producenter av råvaran, endast utgör en del av det pris, som konsumenterna få betala för livsmedlen. I detta ingå ju frakter, distributions-, handels- och i många fall även förädlingskostnader. Det förhåller sig i själva verket så, att en måttlig höjning på råvarans pris, alltså själva produktpriset, icke alls påverkar den allmänna levnadskostnadsindex i så hög grad som mängden kanske tror. Vad man emellertid från jordbrukarnas sida icke gärna kan gå med på är att man försöker hindra en allmän höjning av levnadskostnaderna genom att hålla nere

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

just priserna på jordbruksprodukter, trots att deras produktionskostnader ha stegrats, för att därmed kompensera en antingen skedd eller väntad höjning och fördyring av åtskilliga andra slags varor och förnödenheter.

Nu talas det ju med fullt fog och med kända argument om att en allmän sänkning av det svenska folkets levnadsstandard är nödvändig. Jag tror att det är alldeles riktigt och att både jordbrukare och andra få finna sig däri, men vad man däremot naturligtvis från jordbrukarhåll måste reagera mot är att denna sänkning skulle komma att bli större för jordbrukarkåren än för vissa andra yrken och folkgrupper. På grund av den minskade skörden, den minskade produktionsvolymen föreligger emellertid, så vitt jag kan se, en risk för att detta skall bli fallet, om icke en förbättring i prisnivån för jordbrukets produkter genomföres. Det är en avvägningsfråga som är mycket svår, det medger jag. En förbättring kan endast ske på två olika sätt, antingen genom att det pris, som konsumenterna betala, höjes eller också genom att staten direkt träder emellan och alltså lämnar direkt stöd åt näringen i en eller annan form. Det är ett mycket svårt problem att här skipa rättvisa mellan olika intressen. Jag anser emellertid att både av ekonomiska och psykologiska skäl måste ett sådant tillstånd undvikas, som skulle innebära en rubbning av hela balansen mellan å ena sidan jordbruket och å andra sidan näringslivet i övrigt. Den förste ärade talaren i debatten här i dag, herr Akerberg, erinrade med rätta om det sammanhang, som råder mellan jordbrukspriserna och arbetslönerna. Han påpekade, att om jordbrukets priser stiga, kan det inte undgå att arbetslönerna också stiga, och sedan återverka dessa i sin tur på jordbrukets läge. Han sade, att ett samspel är nödvändigt, när det gäller att avväga dessa intressen. Det är också min mening, men vad jag ville framhålla är, att när man söker åstadkomma detta samspel, denna avvägning, måste man se till, att icke balansen förloras, så att jordbruket kommer i vad jag skulle vilja kalla underbalans gentemot andra näringar.

Å andra sidan, herr talman, om jordbrukarna hållas om ryggen och de bli rimligt kompenserade i det bekymmersamma läget, så kan det också med fog krävas, att jordbrukarna till det yttersta tillvarataga alla möjligheter som erbjuda sig och spänna alla krafter för att vidmakthålla produktionen. Jämte en stark försvarsberedskap är ju försörjningen med livsmedel av egen produktion en riksangelägenhet av allra yttersta vikt. De enskilda jordbrukarna och det på senare tid alltmer utvecklade föreningsväsendet bland jordbrukarna ha här ett ansvar, som är dubbelt tungt i en allvarstid som den nuvarande. Jag vill hoppas och tro, att de också komma att känna detta ansvar.

Herr Ohlin: Herr talman! I proposition nr 1 finnes den länge bl. a. av mig efterlysta översikten över förutsättningarna för regeringens hela ekonomiska politik. Jag vill i likhet med ett par föregående talare ge finansministern en komplimang för denna mycket skarpsinniga analys av just förutsättningarna för Sveriges ekonomiska politik i nuvarande läge. Jag tror att denna översikt utgör en synnerligen god utgångspunkt för en diskussion av dessa problem, en diskussion som kan, mera än kanske behandlingen under lagtida riksdagen gjorde, försöka att se sammanhanget mellan de olika problemen.

Tyvärre måste jag, liksom också några föregående talare, beklaga att till denna utomordentligt välgjorda översikt över politikens förutsättningar icke har fogats en lika nödvändig anvisning om hur regeringen har tänkt sig att man skall uppnå dessa vackra mål. Det är just sådana praktiska anvisningar som jag tror att riksdagen här skulle ha önskat få, om icke precis utarbetade

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

i detalj så i alla fall i mycket stora drag. Jag tror att det är frånvaron därav som gör, att en del talare icke utan rätt ha påpekat att inledningen ger ett något akademiskt intryck. Man får emellertid utgå från de vaga antydningar som finnas om denna ekonomiska politik, man får läsa mellan raderna, och man måste redan nu ställa frågan: är den ekonomiska politik, som här antydes, adekvat? Svarar den till vad läget kräver?

Frågan är emellertid så stor att man här icke kan ta upp den i hela dess räckvidd, och jag skall, herr talman, begränsa mig till en sida av saken, men en mycket viktig sida, nämligen kampen mot prisstegringen, mot den fortgående höjningen av priser och levnadskostnader. Innan jag kommer till det, skall jag bara förutskicka en liten anmärkning rörande en speciell sida av saken, nämligen skattepolitiken. Jag har försökt att få en överblick över hur mycket som svenska staten har höjt den direkta inkomst- och förmögenhetsbeskattningen under senare år och hur mycket konsumtionsbeskattningen har ökats. Jag vill understryka att jag inte här talar om direkta och indirekta skatter, ty det är något vidsträcktare begrepp; jag talar om inkomst- och förmögenhetsbeskattning å ena sidan och om konsumtionsbeskattning å andra sidan. Inkomst- och förmögenhetsbeskattningen gav under budgetåret 1934/1935 ungefär 130 miljoner kronor. Man kan beräkna, när man lägger till krigskonjunkturskatten, att samma sorts skatter under löpande budgetår, 1940/1941, komma att ge ungefär 700 miljoner kronor. Här föreligger alltså en ökning till mer än det femdubbla. Ser man nu på konsumtionsskatterna, d. v. s. tullar och egentliga konsumtionsskatter, så faller ju sprit- och tobaksbeskattningen i en särkategori — jag skall inte här ingå därpå. Likaså tillhör bilbeskattningen en kategori alldeles för sig. Tar man vad som skulle kunna betecknas som den *allmänna* konsumtionsbeskattningen, den som drabbar, tror jag, flertalet människor och som icke har samma speciella karaktär som t. ex. bilbeskattningen, finner man att dessa skatter budgetåret 1934/1935 inbragte 130 miljoner kronor, d. v. s. av en ren slump lika mycket som inkomst- och förmögenhetsbeskattningen. Hur mycket väntas då dessa allmänna konsumtionsskatter inbringa under löpande budgetår? Det är ingalunda några 700 miljoner kronor eller något belopp motsvarande den direkta beskattningens höjning. Det hade inte heller varit lämpligt, men man finner att siffran är så låg som 207 miljoner kronor, och av denna summa ger sedan finansministern tillbaka till konsumenterna i form av smörrabatter o. dyl. ett halvt hundratal miljoner kronor. I runt tal skulle man alltså kunna säga, att ur statskassans synpunkt kommer nettot för denna allmänna konsumtionsbeskattning icke att ge något väsentligt större belopp än för sex år sedan, medan däremot den vanliga inkomst- och förmögenhetsskatten, inklusive värnskatten och krigskonjunkturskatten, kommer att ge ett belopp som är ungefär fem och en halv gånger så stort. Utan att i övrigt göra några reflexioner måste jag säga, att den slutsatsen i alla fall tränger sig fram, att senfärdigheten med höjning av en viss del av konsumtionsbeskattningen genom dessa siffror kommer i en mycket gräll belysning.

Under uttalande av den förhoppningen, att om ett par månader dessa proportioner skola mera motsvara statskassans behov, övergår jag emellertid till att diskutera den fråga jag egentligen skall uppehålla mig vid, nämligen *kampen mot den fortgående prisstegringen*. Enligt det penningpolitiska programmet bör sådan prisstegring helt och hållet undvikas utom i den mån det råder speciell varuknapphet, så att man med oförändrad penninginkomst kommer att få en något höjd varuprisnivå; denna blir då ett direkt uttryck för den ökade knappheten; i övrigt skall man enligt finansministern, enligt

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

riksbanken och enligt riksdagen sträva efter att hålla ett fast penningvärde. Om man nu ser på resultatet av denna politik under det senaste året, finner man att från augusti till juni har kommerskollegii grosshandelsprisindextal stigit med 28 procent, medan riksbankens konsumtionsindextal, d. v. s. detaljpriserna, stigit med ungefär 15 procent. Även om man från detta senare tal borträknar vad som härleder sig från höjda indirekta skatter, kommer man till en prisstegring av ungefär 12 procent på tio månader, d. v. s. mer än 1 procent i månaden. Man kan säga att resultatet kunde ha varit värre, men det är ändå inte tillfredsställande.

Vad som här är av betydelse är emellertid: Vilka äro utsikterna för framtiden? Jag tror att man måste erkänna att utsikterna äro väsentligt mörkare än vad de ha varit, därför att förutsättningarna nu äro sämre än under den gångna elvmånadersperioden efter stormaktskrigets utbrott. Det är väsentligen i två avseenden förutsättningarna försämrats.

Varutillgången kommer nu, sedan avspärrningen har börjat göra sig allt mera gällande, att på viktiga punkter undergå en successiv minskning. Det har på grund av en kanske icke så lycklig formulering av konjunkturinstitutets rapporter blivit modernt att tala om, att det nu skulle vara mycket lättare att hindra prisstegring. Nu, när man slipper få några varor från utlandet, kommer fördyringen av de utländska varorna icke längre att tränga igenom på den svenska prisnivån, och därför skulle det nu vara lättare att hålla en stabil prisnivå. Ehuru detta från en viss sida sett innehåller en kärna av sanning, förefaller det mig dock i det väsentliga vara att fullkomligt ställa saken på huvudet. Det måste vara bra mycket lättare att hindra prisstegringen, så länge man kan få in utländska råvaror och här i Sverige producera konsumtionsvaror i normala kvantiteter, än vad det kan bli under en period, då man har att räkna med en väsentligt minskad tillgång på utländska råvaror.

Men det finnes även en annan anledning till att utsikterna nu äro mörkare, nämligen den, att indexavtalens lönestegrade effekt först nyligen börjat göra sig gällande såsom en väsentligt prisstegrande faktor. Man får observera, att enligt dessa indexlöneavtal höjdes industriarbetarlönerna, som utgöra den största posten, icke förrän efter den 1 maj, och då med något mer än 3 procent. Detta har tillämpats endast sedan någon månad tillbaka och har ännu knappast hunnit slå igenom alls, när det gäller detaljhandelspriserna, men för framtiden få vi räkna med att den successiva lönestegringen kommer att vara en faktor, som framkallar en inre svensk prisstegring av en karaktär som vi icke haft tidigare.

När alltså utsikterna tyvärr nu äro ganska allvarliga, frågar man sig: vad ha statsmakterna för avsikt att göra för att med större energi än hittills bekämpa tendenserna till prisstegring? Finansministern svarar mycket riktigt, att man får försöka öka produktionen så mycket som möjligt. Vidare får man försöka begränsa köpkraftens stegring, ty det är klart att ju mer pengar folk har och ju mindre varor det finns, dess mer stiga priserna.

För närvarande finnes det bl. a. följande tre faktorer, som göra att köpkraften och varupriserna undergå en successiv stegring. Den första är, att staten med lån finansierar mycket stora utgifter, som säkert vida överstiga vad som motsvarar det nya sparandet i landet. Den andra är, att jordbrukspriserna ha undergått en successiv stegring och väl även i fortsättningen komma att undergå en viss stegring; jag skall strax återkomma härtill. Den tredje är dessa indexlöneavtal, som betyda att prisstegringarna automatiskt föda ökade löneinkomster.

Nu säger finansministern själv om jordbruksprisernas höjning och index-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

lönerna, att särskilt i kombination med varandra kunna dessa båda faktorer leda till en snabbt fortskridande försämring av penningvärdet. Det är alldeles klart att en sådan utveckling står i uppenbar strid med målet att hindra prisstegring. Den strider mot finansministerns eget uttalande på ett annat ställe i propositionen, där han säger, att det är önskvärt att arbetskraft och kapital skola utan pris- och lönestegringar omföras till ny produktiv verksamhet. Och den strider i högsta grad mot riksdagens uttalande i våras om att man bör försöka att icke få någon inflation av inkomstnivån, som ju drar med sig en varuprisinflation och icke är till nytta för någon. Det kan alltså enligt finansministerns egen analys icke råda mer än en mening därom, att här äro krafter i rörelse, som stå i uppenbar strid med det uppställda penningpolitiska målet.

Vad föreslår då nu finansministern å regeringens vägnar för kraftåtgärder för att hindra en sådan olycklig utveckling? Vilken omläggning eller komplettering av vår hittillsvarande ekonomiska politik är det som ställes i utsikt? Ja, vi finna ett, såvitt jag kan se, mycket platoniskt tal om sparsamhet. Det säges att i kampen mot prisstegringen måste ökad sparsamhet anges som huvudlinjen. Tyvärr finner man ingen anvisning alls om hur finansministern tänker sig att han skall kunna garantera, att denna ökade sparsamhet kommer till stånd. Han hänvisar på ett annat ställe till försvarslånet och säger, att strävandena att öka sparsamheten vid denna tidpunkt ha fått sitt mest framträdande uttryck i uppläggandet av försvarslånet. Jag skulle med anledning därav gärna vilja fråga finansministern, om icke riksdagen vid något tillfälle kunde få — det kan kanske ordnas även utan hans medverkan — en detaljerad uppställning över de olika slagen av teckningar på försvarslånet, så att man skulle kunna bedöma ungefär hur stor del av teckningarna som komma så att säga från de breda lagren på ett sådant sätt, att det är troligt att en väsentlig del därav motsvarar nytt sparande, och å andra sidan hur stor del som bara är överflyttad genom att vissa institutioner ha fonder, som de nu placerat om etc. Jag tror tyvärr att en sådan undersökning skall ge till resultat, att det är mycket otroligt att försvarslånet har ökat sparandet i landet med mer än en helt ringa bråkdel av de 500 miljonerna, troligen endast något tiotal miljoner kronor.

Den första punkt, där man måste sätta ett frågetecken, d. v. s. önska ytterligare upplysning, är denna: på vad sätt vill regeringen få fram den ökade sparsamheten i landet, när man där skall ha huvudlinjen i kampen mot prisstegringen? Och eftersom enligt finansministerns eget påpekande jordbruksprisernas stegring och indexlönerna kunna betyda fara för en snabbt fortskridande försämring av penningvärdet, vill man för det andra fråga: vad har regeringen för avsikt att göra med avseende å dessa indexlöner?

Härpå ger finansministern följande svar — jag skall läsa upp de två mest relevanta meningarna: »Lyckligast är om anpassningen blir frivillig och tar den formen, att de olika medborgargrupperna avstå från vidare krav på höjning av penninginkomsterna. Då man knappast vågar hoppas, att det ömsesidiga förtroendet olika samhällsgrupper emellan skall vara tillräckligt starkt, för att man skall kunna förverkliga den nödvändiga konsumtionsbegränsningen i denna senast angivna form, få strävandena i stället inriktas på att få de av prisstegringen föranledda inkomstillskotten avsatta till sparande.» Finansministern säger alltså med andra ord, att det vore önskvärt att medborgargrupperna kunde avstå från att pressa upp sina inkomster, men han vågar inte hoppas på det, och något annat än hopp tänker sig tydligen inte finansministern där; regeringsåtgärder av något slag tycks han

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

helt skjuta åt sidan. Då han, som sagt, inte kan hoppas på det, får han tydligen lov att flytta sitt hopp till en annan punkt, nämligen den att hela inkomstökningen skall sparas. Jag skulle där vilja framställa följande kompletterande fråga: vilken grund har finansministern till att tro, att det utan mycket ingripande åtgärder skall vara möjligt att få huvuddelen av denna inkomstökning sparad? Om det svaras att det inte finns någon sådan grund utan att ingripande åtgärder bli nödvändiga, måste man fråga: vilka äro då de åtgärder, som regeringen har tänkt vidtaga? Finansministern berör ej detta och gör beträffande indexlönerna endast ett konkret uttalande rörande en detaljpunkt, då han antyder, att man får lov att ur levnadskostnadsindex eliminera verkan av skattehöjningar. Det är klart att det skulle vara ett framsteg, men som många gånger påpekats ha skattehöjningar mycket litet att göra med den hittillsvarande stegringen av levnadskostnadsindex, och denna principiellt riktiga elimination skulle nog endast till mycket ringa del lösa problemet.

Jag måste säga som allmän reflexion rörande finansministerns blygsamhet att bara hoppas — på den ena punkten vågar han inte hoppas, och på den andra punkten är det tydligen ett icke närmare motiverat hopp — att denna blygsamhet på för det penningpolitiska målets uppnående avgörande punkter för närvarande förefaller en smula förvånande. Man hade väntat sig att få litet klarare besked.

Det är alldeles uppenbart, om jag får göra den utvecklingen, att ett indexlönesystem av den art, som nu förekommer, är i princip oriktigt, därför att detta system har till uppgift att så reglera lönerna att folk kan leva ungefär som vanligt. Tar man denna kompensation på 75 procent och kvittar de felande 25 procenten mot att skatteposterna uppenbarligen icke borde vara med, kan man säga att detta system ger resp. löntagare möjlighet att leva som vanligt, utom detta att de måste avstå en del pengar till staten i ökade skatter. Men landets ekonomiska läge har ju undergått en sådan försämring, framför allt på grund av avspärrningen och även av andra anledningar, att den standardsänkning som är nödvändig ingalunda är begränsad till en storleksordning, som motsvarar finansministerns ökade skatter, en ökning vars verkan på index, som jag redan har antytt, är mycket obetydlig. Det är alltså fullkomligt omöjligt att förena den stora nedsättning av landets realinkomst, som har ägt rum, med en lönepolitik som går ut på att folk skall hålla oförändrad levnadsstandard utom i den mån de betala höjda skatter.

Jag vill visserligen tillägga att ramavtalet, som jag nämnde, icke haft någon större betydelse hittills, men det kommer att få det under de närmaste månaderna. Låt oss taga ett konkret exempel — verkan av den dåliga skörden, som senast herr von Stockenström talade om. Jag har för min del svårt att se, att en viss höjning av jordbruksprodukternas priser skall kunna undvikas. Meningen med en sådan höjning av jordbruksprodukternas priser är att den börda, som den dåliga skörden utgör på det svenska folkhushållet, den försämring av vårt läge som den ringa skörden medför, skall i viss mån fördelas på de olika medborgargrupperna. När man överväger hur mycket jordbrukspriserna skola höjas, får man därför, som herr von Stockenström ju också antydde, försöka göra en rättvis avvägning, icke så, att jordbrukarna få det lika bra som förut, men så, att icke *hela* bördan av den dåliga skörden faller på dem. Man gör en sådan avvägning så rättvist som man kan. Men saken stannar icke därvid, utan då prishöjningen sedan avspeglar sig i höjda levnadskostnader, kompenseras dessa till 75 procent genom höjda

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

löner till industriarbetarna m. fl. På så sätt övervältras återigen den börda, som statsmakterna avsett att lägga på de axlarna, till tre fjärdedelar på andra grupper, bl. a. dem som icke ha indexreglerade löner. Det kommer att gå på samma sätt med en hel del bördor, som produktionsminskningen lägger på folkhushållet. Man uppnår på sådant sätt två resultat: för det första prisstegring, därför att den ena prisstegringen ger den andra, den andra den tredje o. s. v., och för det andra lägges en oproportionerligt tung börda på de mindre väl organiserade grupperna i samhället. Man kan måhända antaga, att jordbrukarna kunna försvara sina intressen, även om de understundom bli efter i en kapplöpning av denna speciella karaktär, men de mindre väl organiserade mellangrupperna komma att bli mycket långt efter och få bära en överväldigande och orättvist stor del av den börda som produktionsminskningen i Sverige innebär och som borde fördelas på ett annat sätt.

Jag är angelägen att tillägga, herr talman, att jag icke i och för sig vänder mig emot ett system med indexlöner. Det beror på hurudant detta system är. Ett riktigt system med indexlöner bör avse att skydda den ena gruppen mot att en annan grupp smiter undan från att bära sin del av den standardförsämring som tidsläget nödvändiggör. Det är ett legitimt krav, som man både från industriarbetarhåll och tjänstemannahåll kan framföra. Jag var därför för min del i höstas en förkämpe för ett indexlönesystem av en dylik typ, och jag fann inom fackföreningskretsar en utomordentlig förståelse för den faktiska problemställningen, som innebar att man inte kunde undgå standardsänkning, men att man skulle se till att denna standardsänkning blir rättvist fördelad på olika grupper. Den nationalekonomiska insikt, som jag tror att arbetet inom våra studiecirklar bibringat fackföreningsfolket, gjorde sig gällande, så att den goda viljan parades med en god förmåga att se problemen så som de faktiskt ligga till.

Men tyvärr kom hela frågan att läggas på ett annat sätt genom det ramavtal som slöts. Det är ett indexavtal av annan typ, som måhända före avspärrningen inte var alldeles orimligt, men som efter avspärrningen med dess betydande nedsättning av det svenska näringslivets produktivitet i längden kommer att bli alldeles ohållbart och alldeles oförenligt med ett försvar av vårt penningvärde.

När finansministern i det ena fallet efter det andra pressas till subventionsåtgärder — å ena sidan höjas de indirekta skatterna, å andra sidan användas statens pengar till att förbilliga varor — så sammanhänger det nog med detta olyckliga löneavtals tillstånd: han vill försöka förhindra att levnadskostnaderna stiga för mycket, att därefter lönerna rusa uppåt för mycket och hela prisnivån sålunda får en knuff uppåt. Jag har hört ryktas, att det nu överväges att staten direkt och indirekt skall subventionera mjölpriset. Jag ber kammarens ledamöter att överväga det förhållandet, att här kommer snart en proposition med förslag till omsättningsskatt, som mycket kraftigt fördyrar en hel rad varor, och ungefär i samma veva skall man överväga att subventionera mjölpriset och även prisen på andra varor. Ja, man kan ju alltid diskutera om ur sociala synpunkter en enskild vara är av särskild betydelse. Jag skall ej här gå in på en diskussion om den saken. Men man får ändå lov att tillägga, att det är en inkonsekvens att försöka att på en rad punkter, även där de sociala skälen icke äro utslagsgivande, hålla priserna nere, samtidigt som man höjer de indirekta skatterna. Jag tror att förklaringen ligger däri att man vill undvika att levnadskostnaderna stiga för mycket. Sedan använder man statens pengar till att förbilliga en hel del varor. På så sätt kan man ju hindra att index totaliter stiger alltför mycket,

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

när skatternas verkan på indexen som avsikten är borttagits. Men jag tror för min del att det vore bättre om levnadskostnadsindex finge något mera fritt avspegla det faktiska läget. Det kan emellertid endast ske om den knapphetsstegring av vissa priser, som är ofrånkomlig, icke omedelbart avspeglas i återigen höjda löner, varigenom hela prissystemet får en ny knuff uppåt.

Man kommer då till frågan vad som skall kunna göras åt denna sak. Ja, det är klart att här möter, som både herr Sam Larsson och andra redan antytt, en utomordentligt svår uppgift. Och den kräver också mycket ingripande åtgärder.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att mycket kort antyda några åtgärder, som jag för min del tror vara av väsentlig betydelse. Dessa åtgärder innebära dels överenskommelser mellan de organiserade grupperna i samhället, dels statliga åtgärder. Dels är det saker som kunna göras genast, ju förr dess hellre, dels är det saker, som endast kunna bli effektiva från och med den första januari. Men jag vill betona att den ena åtgärden är beroende av den andra och att man inte kan kritisera var och en isolerad och förklara, att det inte är rimligt att tillgripa just den åtgärden. Man måste följaktligen se dem i ett sammanhang. Jag tror att de tillsammans kunna vara ägnade att ge den trygghet mot prisstegringar och den trygghet mot att andra grupper än den egna kunna slingra sig undan sin andel i bördan, som är nödvändig för att man skall få till stånd de överenskommelser, som äro av nöden.

Bland de åtgärder, som jag här skall nämna av väsentlig betydelse — de äro icke mindre än sju — vill jag endast i förbigående såsom en första punkt peka på vikten av att *staten håller nere sin upplåning* så mycket som möjligt — att staten alltså begränsar sina utgifter och höjer sina skatteinkomster så mycket som kan finnas praktikabelt. Det är ju ett ämne, som är tillräckligt för en diskussion för sig, men hela denna fråga är så pass mycket diskuterad i olika sammanhang att jag här inte närmare skall taga upp den.

För det andra anser jag att man måste gå till den i och för sig obehagliga åtgärden att kräva, att *alla människor, som fått sina inkomster i pengar räknat ökade* i jämförelse med någon tidigare tidpunkt, exempelvis 1938, måste sedan de ha betalat de ökade skatterna *låna staten hela det överskjutande beloppet*. Finansministern har många gånger uttryckt en *önskan* om att de skola göra detta. Jag tror att tiden nu är inne att gå från tal till handling. Jag befinner mig där på en annan ståndpunkt än dagens förste ärade talare. Herr Wigforss förklarar själv, att strävandena få inriktas på att de av prisstegringarna föranledda inkomsttillskotten avsättas till sparande. Ja, vilka strävanden är det då som skola inriktas på detta? Är det ett eller annat i och för sig utomordentligt skickligt radiotal av finansministern, eller är det ytterligare några strävanden? Enligt min mening är det en illusion att tro, att man på frivillig väg skall kunna få folk att spara hela denna inkomstökning. Jag är den förste att erkänna och betona, att på frivillighetens väg bör man gå fram så långt som det är möjligt. Men när frivilligheten inte längre räcker, då får man använda statliga beslut. Det har visat sig vara nödvändigt på försvarsväsendets område i alla länder. Och det finns i själva verket en massa områden, på vilka vi ta det som någonting självklart att det måste föreligga statliga beslut för att alla medborgare skola medverka på samma grund. Jag tror att detta i nuvarande hårda läge gäller även på det ekonomiska området. Med andra ord: för att använda en term, som visserligen kanske är onödigt hård, men som jag uttalar för att inte bli beskylld för att undvika det rätta ordet, vill jag förklara, att svenska staten enligt min mening blir tvungen att använda *tvångslån* för att få medborgarna

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

att till staten avstå hela den inkomstökning, som blir kvar när de ha betalt sina höjda skatter. Jag tror att detta är den enda vägen att få fram ett tillräckligt sparande. Man kan säga att det är en otrevlig väg, men jag vill då endast ställa frågan om det är bättre att slå in på inflationens väg. Därtill kommer att det finns många familjer i vårt land, som i framtiden skulle ha nytta av att ha ett litet sparkapital, som de nu inte ha och inte ha förmåga att under svåra omständigheter samla ihop, men som de skulle få, om staten sloge in på denna väg. Jag erinrar om att både regeringen och riksdagen ha uttalat, att en höjning av inkomstnivån i pengar räknat icke är önskvärd. Om för vissa grupper en sådan höjning likväl inträffar, men inte för andra, är det kanske inte så orimligt att säga: ni få låna överskjutande medel till staten, ni få god ränta och ni få tillbaka pengarna om några år, ifall ni så önska. Blir inte det svenska folket föremål för en hårdare behandling än denna, tror jag att vi kunna vara glada. Men det är alldeles klart att vi få göra undantag för de fattigaste familjerna, och enligt min mening också för de barnrika familjerna. Det är också klart, att metoderna komma att bli besvärliga. Men jag vill därtill foga den anmärkningen, att talet om de besvärliga metoderna alltid framföres, när det är något som man icke vill genomföra. De av kammarens ledamöter, som studerat krigskonjunkturskattepropositionen, ha säkerligen fått ett intryck av att svårigheterna att taga ut en krigskonjunkturskatt onekligen äro enorma. Men man väjer här inte för svårigheten att uppställa regler för undantag o. d., och man underkastar sig tolkningsbesvär, även om de äro stora, därför att man vill saken. Jag tror att situationen är densamma på denna punkt. Vill man komma fram, så nog går det!

Som en tredje punkt skulle jag vilja uppställa önskemålet om *en rationalisering av sparsamhetspropagandan*. Det är tråkigt att många människor reagera mot sparsamhetspropagandan genom att säga, att om inte folk köper den ena eller andra varan, så bli de själva arbetslösa. Men det är ännu tråkigare att de som säga detta ha rätt. I många fall betyder det ökade sparandet att folk låter bli att köpa sådant, som staten inte behöver och som man här i Sverige mycket väl skulle kunna framställa med tillhjälp av produktionsfaktorer, som inte utan vidare kunna användas till något annat. Det vore önskvärt att sparsamhetspropagandan något mer nyanserades, så att man talar om för folk att de skola spara på de saker, som vi ha ont om i Sverige och som staten behöver. Andra saker kunna vi däremot framställa, och folk gör en god gärning, om de köpa av dem. Jag vet väl att det har förekommit vissa tendenser till en sådan mera nyanserad sparsamhetspropaganda, men jag anser att den bör vara många gånger mer energisk. Jag tror att man på det sättet skulle kunna få större auktoritet åt själva sparsamhetspropagandan, ty folk har nu på känn, att det är något som är som det inte borde vara, och man förstår att det finns en sparsamhet, som allenast ökar arbetslösheten utan att gagna staten.

Som den fjärde punkten skulle jag vilja sätta, såsom framgår av det föregående, *ett slut på systemet med indexlönerna*, eftersom hela indexlönesystemet kommit på sned. Jag tror inte mycket på möjligheten att reformera det i den anda jag tidigare har antytt, utan jag tror det är nödvändigt att göra slut på det. Jag är också övertygad om att för detta icke skall behövas något statsmakternas beslut, utan att det under regeringens ledning och i samband med de andra åtgärderna skall bli möjligt att få parterna på arbetsmarknaden att frivilligt göra slut på detta system. Har man exempelvis stadgat en skyldighet för var och en att låna staten hela inkomstökningen, då

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

framstår det kanske genast som något mindre lockande att ha indexlönen. Får man vidare in i avtalen någon säkerhetsklausul, att om levnadskostnaderna stiga över en viss gräns, så komma nya förhandlingar att upptagas, men framför allt om man genom de här antydda andra åtgärderna skapar trygghet mot en väsentlig prisstegring, ja, då är i samma ögonblick det förnämsta skälet för indexlönerna borta.

Som femte punkt vill jag sätta ett önskemål att *jordbrukspriserna nu i viss mån sättas i relation till skördekvantiteten*. Som jag nämnde tror jag inte att man nu kan undgå en höjning av vissa jordbrukspriser, och därvidlag ansluter jag mig till herr von Stockenströms uppfattning. Men om vi nu måste höja priserna, emedan skörden blivit dålig, så bör man se till att om nästa år skörden blir god, dessa priser icke förbli oförändrade. Då böra priserna kunna sänkas igen. Sedan är det naturligen ytterligare ett önskemål att priserna, om de under hösten bli höjda, kunna hållas fasta under åtminstone sex eller kanske nio månader framåt, så att man i den ekonomiska politiken i övrigt vet vad man har att rätta sig efter.

Som sjätte punkt uppställer jag önskemålet om *en sänkning av räntenivån*. Erfarenheterna från andra länder visa att det går att hålla räntan nere. Jag tror att om finansdepartementet och riksbanken och riksgäldskontoret ytterligare utvidga det samarbete, som de för närvarande bedriva, det inte skall vara omöjligt att få fram arbetsformer, som kunna åstadkomma en sänkning av räntenivån — låt vara kanske inte överväldigande, men i alla fall inte oväsentlig, vare sig ur statsfinansiella synpunkter eller ur jordbrukets och vissa andra gruppers synpunkt. Denna fråga kan ha sin betydelse även för utvecklingen på hyresmarknaden.

Som den sjunde punkten uppställer jag önskemålet om *utbyggande och utvidgande av priskontrollen*. Jag tror att både priskontrollens och industrikommissionens verksamhet hittills har givit på det hela taget mycket goda resultat, och jag riktar ingen som helst kritik mot det sätt, på vilket arbetet handhåfts hittills. Jag vill endast uttala den förmodan, att ett utbyggande av priskontrollen är nödvändigt, och jag hänvisar därvidlag till en rad erfarenheter från andra länder. Det vore bra, om man kunde ge en ännu större trygghet än för närvarande mot att inte vinstmarginalerna inom näringslivet för viktiga varor pressas i höjden. Det har stor psykologisk betydelse, inte minst för avtalsförhandlingar på arbetsmarknaden och för överenskommelser om jordbruksprisen, ifall man verkligen kan effektivt garantera, att vinstmarginalerna inom näringslivet nu icke höjas. Särskilt tror jag det vore av vikt om man för vissa standardiserade varor av stort värde för den allmänna konsumtionen kunde ge prisgarantier, som sträcka sig till exempel sex eller nio månader framåt, så att de som sluta sina avtal veta att de för denna tid äro tryggade — de veta att för exempelvis tyg av en viss kvalitet eller för mjöl av en viss kvalitet har staten för en viss tid garanterat en försäljning till oförändrade priser.

Jag tror att priskontrollen kan behöva utsträckas även över hyresmarknaden, likaväl i år som nästa år, då det under alla omständigheter torde bli erforderligt.

Herr talman! Om dessa i mycket stor korthet antydda åtgärder kompletteras med en energisk produktionspolitik, så att vi så långt möjligt få sysselsättning för våra produktionskrafter, ser jag ingen anledning varför det inte skulle gå att försvara penningvärdet och hindra en mera väsentlig prisstegring. Däremot är det klart att det inte går att hindra en sänkning av levnadsstandarden. Det är bara herr Linderot som tycks mena att visserligen är kakan, som alla skola

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

dela, mycket mindre än den varit, men vi skola i alla fall äta lika mycket som förut!

Jag tror att de sociala olägenheter och olyckor, som till en del äro oundgängliga under nuvarande tid, bli vida mindre, om man hindrar en fortgående prisstegring, än om man tillåter en sådan. Skulle någon grupp inom samhället kunna göra gällande, att en sådan politik vore orättvis? Ingalunda, eftersom alla grupper få i princip samma ställning. Det betyder alltså inte att någon grupp får en väsentligt mindre realinkomst, när man hindrar penninginkomsterna från att stiga. Detta innebär icke heller någon som helst fördel för de välsituerade i landet, snarare tvärtom. Men det innebär att man hindrar en inflation, som icke är till nytta för någon. Ty närmare besett är höjningen av människornas inkomster i pengar räknat endast en sida av inflationsprocessen, vars andra sida är höjning av varupriserna. Man kan därför inte hindra höjning av varupriserna om man inte ingriper mot de nominella inkomststegringarna. Jag vill tillägga, att då man talar om social rättvisa, får man observera att de mindre väl organiserade grupperna i samhället alltid komma i klämma, därest man icke hindrar en fortgående prisstegring. Och jag vill fråga om inte staten själv har några förpliktelser att ingripa även till skydd för dessa mindre väl organiserade grupper, exempelvis de privatanställda, varav många redan blivit mycket hårt pressade.

Detta är den ena sidan av problemet, och den andra sidan skall jag, herr talman, här icke upptaga till närmare behandling. Den rör produktionens omställning och forcering och reser ju en rad mycket svåra och viktiga arbetsmarknadsproblem, som skulle föra för långt att här behandla. Jag förutsätter och hoppas i likhet med herr Sam Larsson, att det blir tillfälle till en mera allmän diskussion senare med utgångspunkt från en närmare redogörelse för regeringens planer.

Jag vill blott på en punkt göra ett tillägg till det redan sagda, och det gäller *byggnadsverksamheten*. Det torde vara så att byggnadsverksamhetens fortsättande och ökning under vintern till alldeles övervägande del beror på statlig civil och militär byggnadsverksamhet samt statliga subventionsåtgärder. Jag tror knappast att jag överdriver om jag säger, att byggnadsverksamheten under de kommande sex eller nio månaderna till sjuttio eller åttio procent blir beroende av statliga åtgärder. Jag frågar mig då, om det skulle vara rimligt att staten i detta läge skulle säga: »Ni, som leverera byggnadsmateriel, få ta vilka vinstmarginaler ni vilja, ni, som arbeta vid byggena, få ta vilka arbetslöner ni vilja. Det bryr vi oss inte om; staten skall i alla fall betala fiolerna!» Är det inte i ett läge, där statens ingripande är av så dominerande betydelse som för närvarande, rimligt att staten här intar samma ställning som när det gäller sockerindustriens produktion eller när det gäller hela jordbruksproblemet? Staten måste här ingripa och först och främst se till att det inte blir mer än skäliga vinstmarginaler och att det blir rimliga ekonomiska produktionsförhållanden. Jag tror med andra ord att tiden är inne för en rationalisering, en mekanisering och ett förbilligande av byggnadsproduktionen och att staten bör uppställa detta som ett villkor för att den i större skala skall sätta i gång byggnadsverksamhet under de kommande åren. Från folkpartiets sida har man alltid intresserat sig för denna fråga. Jag ber nu, då jag ser att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet är närvarande i kammaren, att helt blygsamt få efterlysa den utredning rörande särskilt landsbygdens byggnadskostnader, som ju riksdagen vid ett tillfälle beslutat, men varom senare ingenting närmare har avhörtts.

Till sist, herr talman, ett ord beträffande en speciell sida av produktions-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

problemet, som nära sammanhänger med vad jag förut har sagt och som jag därför skall bryta ut. Det är frågan om *användningen av landets kapital* i nuvarande läge. Det är uppenbart att vi ha så ont om kapital och så många viktiga arbetsuppgifter, att det inte kan vara lämpligt att detta kapital just nu disponeras hur som helst. Med stor tillfredsställelse konstaterar jag att regeringen har igångsatt utredningar rörande nyinvesteringsverksamhet och att den tydligen har planer att orientera denna i viss mån efter det ändrade läget på grundval av en inventering av landets produktionsmöjligheter. Jag tror det är önskvärt att regeringen också här går från ord till handling så snart som möjligt och skapar förutsättningar för en central handläggning av denna viktiga fråga. Skulle finansministern, som redan har ett organ till förfogande i namn av kristidsnämnden, inte vara hågad att använda denna, finns det andra möjligheter. Uppenbart är att exempelvis industrikommissionens chef och andra av kommissionsherrarna måste vara representerade på ett eller annat sätt i detta arbete, lika väl som näringslivets organisationer. Men det förefaller mig vara lika klart att detta är en fråga, som inte kan hållas ihop av de mycket sysselsatta herrarna, som sitta i spetsen för sådana kommissioner och organisationer, utan att den tarvar något organ, som får till huvuduppgift att i kontakt med de andra ägna sig åt detta spörsmål. Frågan om vilken kapitalinvestering vi ha råd till och vilken som är den mest produktiva i detta läge är en mycket invecklad sak, som beror på vilka produktionskrafter och vilka råvaror som för tillfället finnas lediga. Och det tarvas en smidig anpassning om man å ena sidan skall kunna undgå att medge en investering, som förstärker inflationstendenserna, och å andra sidan undvika en onödig arbetslöshet.

Finansministern har vid flera tillfällen, senast tror jag i sitt utmärkta radioanförande, talat om att det nu gäller att visa att demokratien är handlingskraftig och att den kan klara de ekonomiska problemen inom ramen för den frihet, som ju i stort sett utmärker vårt demokratiska samhälle. Jag tror att alla kammarens ledamöter och hela det svenska folket äro överens med honom och regeringen i övrigt på denna punkt. Men jag måste tillägga att det förefaller mig lika klart, att under det första halvåret av 1940 har icke skattepolitiken och kanske inte heller vissa sidor av kampen mot prisstegringen i övrigt handhåfts med tillräcklig kraft och energi. Nu blir frågan alltså: kan samlingsregeringen bygga över motsättningarna mellan de olika intressegrupperna och få till stånd frivilliga överenskommelser, vilka tillsammans med statliga åtgärder bilda ett helt, som tryggar svenska folket mot inflation och som därigenom bevarar en av de viktigaste förutsättningarna för ett sunt näringsliv och för social stabilitet, nämligen ett någorlunda fast penningvärde?

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall inte försöka följa professor Ohlin i den mycket ingående granskning, som han här har skänkt finansplanen, och inte heller skall jag djupare gå in på vad en del av de tidigare talarna i debatten yttrat. Jag skall gärna vara med om det förslag, som här framlades av herr Sam Larsson, nämligen att vid något senare tillfälle, då skattepropositionerna äro klara — och jag skulle helst vilja vänta till dess även mera konkreta planer rörande möjligheterna att sätta i gång viss produktion blivit förelagda riksdagen — deltaga i en mycket mer ingående behandling än vad som nu kan komma i fråga av de problem, som särskilt herr Ohlin här dragit upp.

Jag kan dock inte låta bli att redan nu komma med några randanmärkingar speciellt med anledning av herr Ohlins yttrande, särskilt emedan jag tror att

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

han, kanske omedvetet, har givit kammaren en oriktig föreställning om vad propositionens allmänna ekonomiska översikt haft för syfte. Om denna allmänna ekonomiska översikt hade haft till syfte att draga upp riktlinjerna i olika hänseenden för vad som i praktiken skall göras, så skulle den ha sett ut på ett helt annat sätt än vad som nu är fallet. Uppgiften har emellertid varit en annan. Och i det avseendet menade herr Ohlin tydligen, vilket jag är honom tacksam för, att den var löst på ett riktigt sätt, nämligen då det gällde att draga upp förutsättningarna för de problem, som den svenska riksdagen och regeringen ha att handlägga. Om det varit tal om att gå in på konkreta lösningar, så skulle man icke endast ha gjort detta i fråga om den sida av saken, om vilken herr Ohlin här nästan uteslutande talade, nämligen i vad det gäller åtgärderna för att hindra en inflationistisk prisstegring. Då hade det varit lika berättigat att kräva, att regeringen icke skulle komma allenast med sådana yttranden som att vi skola försöka få i gång produktionen, sysselsätta de nu sysslösa produktiva krafterna, särskilt med produktion som ger ett relativt hastigt resultat, och fördenskull försöka inrikta kapitalets rörelser i sådan riktning o. s. v. Hela den kritik, som herr Ohlin har riktat mot vad han anser saknas i fråga om kampen mot inflationen, skulle med lika stor rätt ha kunnat riktas även mot andra punkter, där man kan uppställa frågan, varför regeringen inte talat om vilka utvägar den vill anvisa och vilka den icke vill anvisa, vad det är för produktion den tänker sätta i gång.

Detta är alltså en missuppfattning. Den allmänna ekonomiska översikten är endast en exposé av förhållandena med en antydning om i vilken riktning lösningarna skola sökas. Och jag skulle vilja tillägga, att om vad som säges i finansplanen kan kallas för allenast ord och om man efterlyser handling, så äro vi även med den utbyggnad, som herr Ohlin här givit frågan, fortfarande bara vid ord och inte vid handling. Ty sådana allmänna anvisningar, som herr Ohlin nu givit, kan man sitta och göra upp utan att veta om de i själva verket äro möjliga att förverkliga i praktiken.

Det är detta senare, som saken gäller. Just på grund av att problemen, såsom herr Ohlin själv förklarade, äro så svåra och just på grund av att vi — och jag skall komma till detta strax — stöta på en sådan mångfald av stridiga intressen med delvis olika anvisningar om huru de frågor skola lösas, där dessa intressen stöta samman, är det knappast lämpligt eller ens möjligt att innan man fått överlägga med olika intresserade parter stiga fram och förklara, huru staten nu tänker lösa dessa problem. Det finns nämligen olika vägar att välja.

Innan jag emellertid går in på detta, skall jag säga några ord om talet om att man skulle ha dröjt för länge. Det var herr Ohlin som i sitt anförande i det avseendet särskilt var inne på skattefrågan. Det låg vid sidan av vad han egentligen hade att anföra, men jag skall erinra om att herr Ohlin gjorde en förutsättning, när han utan att själv dra någon slutsats sade: Det är alldeles klart, det kan församlingen själv se, när inkomst- och förmögenhetsskatterna ha stigit med det femdubbla från 1934—1935 men de allmänna konsumtionsskatterna, om man bortser från skatterna på sprit och tobak, icke ha stigit mer än ganska litet. Det ställer hela regeringens handlingssätt i en gräll belysning —. Herr Ohlin gör då omedvetet den förutsättningen, att det är naturligt att vi skola höja konsumtionsskatterna på samma sätt som vi höja inkomstskatten. Det finns ingen anledning alls att göra en sådan förutsättning. Jag skulle vilja säga med hänsyn till en del saker, som herr Ohlin senare nämnde, när han just klagade över hur prisstegringen drabbar kanske framför allt de mindre väl organiserade samhällsgrupperna, att man just när det gäller konsumtionsskatterna får komma ihåg, att vi under hela denna tid leva i en utveckling, där de

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

fasta inkomsterna för de små oorganiserade inkomsttagarna automatiskt sänkas till sitt reella värde och där alltså åtminstone jag för min del, i ofantligt mycket högre grad än tydligen herr Ohlin är, måste vara varsam när det gäller att lägga ytterligare bördor genom allmänna omsättningsskatter på dessa mindre väl organiserade, åtminstone i den mån de ha mindre inkomster. Hela denna fråga, huruvida det har varit riktigt att så länge som skett vänta med ytterligare skärpning av konsumtionsskatterna, skola vi behandla, då vi komma fram till den enda återstående form för sådan skatt, som jag för närvarande kan tänka mig, nämligen omsättningsskatter av olika slag. Och jag förmodar att även herr Ohlin då kommer att märka, vilka starka krafter man har att göra med, när man på den ena eller andra punkten skall försöka komma fram till positiva lösningar.

Om jag då går tillbaka till själva huvudinnehållet i herr Ohlins kritiska anförande, gällde det, att man visserligen har talat om det önskvärda i att hejda en prisstegring, men man har faktiskt inte anvisat några utvägar. Man har tvärtom, säger herr Ohlin, i grund och botten accepterat utvecklingslinjer, som göra det omöjligt att förebygga en sådan prisstegring. Han har därvid särskilt såvitt jag förstår uppehållit sig vid de s. k. indexlönerna.

Om jag får lov att här omedelbart komma med en kanske något personlig anmärkning, skulle jag vilja säga, att när vi för några månader sedan här i riksdagen hade uppe precis denna samma diskussion, så förstod jag herr Ohlin bättre, ty då hade inte hans beslutsamhets friska hy förvandlats till eftertankens kranka blekhet. Då föreslog han helt enkelt, att statsmakterna på ett eller annat sätt — det behövde kanske inte ske med tvång — skulle kunna komma överens med alla vederbörande parter att alla skulle vara med om att inte bry sig om någon prisstegring eller någon stegring i sina inkomster. Jag skall strax komma till skillnaden. Nu har herr Ohlin helt och hållet, på grund av teoretiska överväganden förmodar jag, utan vidare slopat den ena av de grundpelare, på vilka han byggde sin kamp mot inflationen, nämligen oförändrade jordbrukspriser, och han säger nu, att det är klart att man får acceptera stigande jordbrukspriser och stigande levnadskostnader. Detta bör emellertid inte hindra, att de, som ha indexlöner, säger han, skola avstå därifrån. Det har givits många motiveringar för stegrade jordbrukspriser, och jag förstår några av dem mycket väl. I det läge, vari vi befinna oss, är vår egen produktion av livsmedel något så nödvändigt att befolkningen, med vilka uppoffringar det än må ske, måste trygga den. Är det nödvändigt för att få en tillräcklig sådd av brödsädesspannmål att bereda ett högre brödsädspris, få vi vara beredda att göra det. Det blir alltid en avvägningsfråga, vad man anser vara nödvändigt att ge för att få den nödvändiga sådden. Men herr von Stockenström bygger sitt resonemang på en annan utgångspunkt, nämligen samma som herr Ohlin accepterade, att man, eftersom skörden är sämre, måste se till att detta förhållande icke alltför hårt drabbar jordbrukarna. Man måste se till, att de åtminstone i någon mån i form av högre priser få kompensation för denna minskade skördekvantitet. Jag hoppas, att herr Ohlin icke menade bokstavligt vad han sade om att man skulle avväga jordbrukspriserna med hänsyn till skördekvantiteterna, vilket skulle betyda att vi skulle höja priserna om icke i samma proportion så dock i någon mån i förhållande till skördekvantiteten. Ja, det är ett resonemang, som låter ganska bra. Emellertid misstänker jag att åtskilliga av dem, som skulle betala detta, skulle resonera på annat sätt. Icke minst herr von Stockenström underströk, att utvecklingen är så olika på olika håll att det inte är på det sättet att man över lag har något mindre än medelskörd, utan att det är på det sättet att man

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

kanske har till och med — vilket jag tror är riktigt — på vissa håll full skörd, under det att man på andra håll har ren missväxt. Om denna skulle avhjälpas genom kollektiv hjälp åt alla jordbruk, innebär det, att den, som har en god skörd, skulle få så mycket högre inkomst, under det att den, som praktiskt taget har missväxt, skulle få liten eller ingen kompensation. Jag vill ställa den frågan till både herr von Stockenström och herr Ohlin: Om man från en annan stor samhällsgrupp, nämligen lönearbetarnas, skulle komma med samma resonemang och säga: »Nu har redan, fastän statsmakterna inte ha uppmärksammat det, under den förflutna vintern och våren — och ändå mera ökas detta förhållande i framtiden — inom vissa stora delar av lönearbetarklassen somliga fått mindre arbete än förut, somliga fullt arbete eller fått arbeta på övertid, medan andra haft inskränkt arbete och en del inget arbete alls» — är det icke då klart, att vi måste se till att hela denna grupp av samhällsmedborgare sammanlagt har lika stor inkomst som förut eller i varje händelse — jag vill inte gå längre — skall få kompensation i ganska hög grad för denna minskade arbetstillgång? Alltså skola deras priser, d. v. s. arbetslönen, höjas i proportion till den minskade arbetstillgången! Jag vill bara säga detta, därför att det ställer problemet på ett sådant sätt att man börjar fundera en smula på om det verkligen är en argumentering, som är hållbar. Att man måste gå till mötes för att hjälpa, där hjälp behövs, är jag den förste att erkänna. Men redan detta visar, hur besvärlig den föreslagna vägen är att gå.

Men om herr Ohlin, som jag nämnde, har accepterat höjningen av jordbrukspriserna, förstår jag inte, hur han sedan kan komma till någon av sina lösningar i det följande. Han avvisar indexlöner, men han säger sig kunna vara med om ett avtal, som innebär, att avtalsfrågan skall tagas upp på nytt, om levnadskostnaderna stiga över en viss gräns. Det var väl inte alldeles utan skäl som den linjen avvisades, när man gjorde upp ramavtalet, och jag kan inte se annat än att även den linjen i praktiken innebär ett erkännande av att man, när levnadskostnaderna stigit till en viss gräns, skall taga upp frågan — tydligen för att överväga i vilken utsträckning kompensation skall givas. Vid denna lösning har man bara, till den olägenhet som följer med ett indexlönesystem, också hela den osäkerhet, som vilar över att ingen människa vet, hur länge avtalet skall stå. Det är möjligt att denna lösning från vissa andra synpunkter sett kan vara bättre eller lika bra, därom vågar jag inte uttala mig, men det är alldeles uppenbart att den inte så självklart är något att föredraga, och i alla händelser strider den emot den föreställningen att man skall kunna hålla igen i fråga om lönehöjningar, när priserna stiga.

Om herr Ohlins andra utväg att så att säga göra indexlöner mindre önskvärda, sade han, att om vi med tillräckligt effektiva medel bekämpade prisstegringen, så behövde ju inte de, som hade lön, vara så rädda för att levnadskostnaderna skulle stiga, och alltså behövde de inte vara rädda för att avstå från indexlöner. Nej, alldeles säkert. Men om verkligen inte priserna komma att stiga, om inte levnadskostnaderna stiga, vad skada göra då indexlöner, som äro bundna vid levnadskostnadsindex?

Den tredje utväg, som herr Ohlin anvisar, är den, att om man går på tvångslånevägen och säger att alla merinkomster skola lämnas i lån till staten, så kanske inte indexlöner bli lika eftertraktade. Men om man kan försäkra folk att stegrade löner på grund av index inte ha någon skadlig effekt på prisstegringen, eftersom det, om de låna staten pengarna, inte blir någon inflatorisk effekt utan den enda skillnaden blir att, när krisen, som vi hop-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

pas skall ske, är över, de ha litet sparade pengar, så tror jag inte att indexlönerna verka avskräckande utan tvärtom lockande. På dessa punkter äro verkligen svårigheterna att komma fram till en lösning så stora att man inte i förväg bör binda sig.

Det är möjligt att i denna översikt något starkare kunde ha betonats nödvändigheten av att, som det heter, inkomsttillskotten sparas. Det är dock bara en fråga om smak vid valet av ord, när man inte utan vidare vill binda sig vid den ena eller den andra vägen. Om man inte utan vidare ville uttala, såsom herr Ohlin nu gör, att det redan från början är säkert, att en tvångslåneväg är nödvändig, så fanns det intet annat sätt att skriva detta på än som det här har skrivits. Jag är säker på att herr Ohlin inte kan vänta ett fullständigt allmänt gillande, då han utan vidare sopar undan den väg, som heter det frivilliga, organiserade sparandets och vill ersätta den med ett tvångssparande. Det är mycket möjligt att min uppfattning står mycket närmare herr Ohlins väg än den andra vägen, men när man redan för några dagar sedan läste i en tidning den vanliga ironiska formuleringen, att statsmakterna äro inne på vägen att, som riktigt är, taga bort från svenska folket även möjligheten att frivilligt visa sin samhällssolidaritet genom att stärka försvarsberedskapen på frivillig väg och i stället anvisar tvångslånevägen, så förstår man, att det inte bara i andra länder utan även i vårt land kommer att höjas röster för att man skall vänta i det längsta med att beträda tvångsvägen. I alla händelser hör detta till de ting, som jag menar att vi komma att få anledning att överväga.

Med den förutsättning, som finnes uppdragen i finansplanen, anser jag att en begränsning av konsumtionen är nödvändig och att man måste finna den ena eller den andra vägen därför. Om man kunde gå den väg, som herr Ohlin åtminstone tidigare varit inne på, att hindra alla inkomststegringar, skulle konsumtionsbegränsningen inte vara nödvändig i samma mån som annars, men eftersom jag går ut ifrån att det blir omöjligt att göra sådana överenskommelser — jag skall strax säga varför — är det desto nödvändigare, att de inkomstöverskott, som det här talas om, verkligen bli undandragna en sådan användning att de komma att bidra till en prisstegring.

Varför jag säger, att jag tror, att det är omöjligt att träffa sådana överenskommelser, beror på att jag inte förbiser, vilket jag tror att herr Ohlin gör, hur vårt samhälle är konstruerat. Det skulle inte falla mig ett ögonblick in att göra några invändningar emot ett förslag om att taga upp hela denna stora fråga om att staten skall reglera de enskilda medborgarnas inkomster, och om herr Ohlin hade studerat det socialdemokratiska partiprogrammet, skulle han ha funnit, att det där finns en sats om att inkomst- och förmögenhetsfördelningen bör regleras av staten, men frågan är nu, om det är nödvändigt att i detta läge draga upp den stora frågan. Ty man kan vara övertygad om att i samma ögonblick man här tar upp denna fråga och säger, att den, som exempelvis har 50 kronor i veckan i lön, skall ha 50 kronor i veckan så länge denna kris varar, så kommer ingen av dem, som ha 50 kronor i veckan, att säga annat än: »Låt oss då se till varför de andra skola ha mera än 50 kronor i veckan.» Vid den diskussion, som vi hade här i kammaren i våras om dessa spörsmål, var det en av jordbrukarnas representanter, som tog upp och ganska tydligt förklarade, att jordbrukarna inte äro nöjda med den fördelning av inkomsterna, som genom den historiska och ekonomiska utvecklingen utformat sig i vårt svenska samhälle. Herr Ohlin kan vara säker på att inte bara jordbrukarna komma att säga på det sättet att de vilja vara med om en revision av inkomstfördelningen i samhället, utan att det är

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

möjligt att det kommer att bli nödvändigt med en revision av hela frågan. Och jag skulle inte vara emot det. Men man löser inte frågan i en handvändning, och man kommer inte att på den vägen finna en lösning, som under det närmaste halvåret eller året kommer att kunna förebygga de inflationistiska verkningarna av prisstegringen. Vill man göra något omedelbart, och det kanske är det riktigaste då man talar om handling, är det nödvändigt att finna medel, om vilka vi kunna ena oss under den närmaste tiden. För min del tror jag, och jag kan upprepa det nu, även om det på något håll sagts att det inte bör sägas från regeringshåll utan får drivas fram av de intresserade parterna, att man, då man överväger regeringens handlande, inte kan förbise, vilka samhällsliga krafter som äro i rörelse. Och likaväl som vi inte kunna förbise, att det kommer vissa krav från jordbrukarhåll, som vi visserligen kunna anse delvis överdrivna och därför försöka hålla nere på en från andra samhällsklassers synpunkt som skälig ansedd nivå, men till vilka krav man inte helt och hållet kan säga nej, likaväl få vi finna oss i att det finns andra samhällsgrupper, för vilka kravet på en viss trygghet för att inte bli lurade av hela denna process av stigande priser är ett krav, som vi inte heller kunna bortse från. Om man sålunda skulle försöka börja överlägga om en överenskommelse mellan olika samhällsgrupper enligt den första förutsättning, som herr Ohlin här gjort, att naturligtvis jordbrukspriserna skola stiga men att vi överhuvud taget inte skola bry oss om att syssla med några inkomststegringar, tror jag att man redan från början gjort problemet olösligt.

För övrigt har jag ingenting att tillägga, ty om de speciella punkter, som herr Ohlin här tagit upp, behöva vi inte ha några delade meningar. Att pris-kontrollen skall fortsätta att fungera och möjligen utbyggas äro vi säkerligen med om, och vi ha nog inte heller någonting emot att instämma i önskemålet att sparsamhetspropagandan helst bör ha en praktisk inriktning.

Det enda, som man i detta ögonblick med stor skärpa behöver understryka, är, att det är mycket lättare att säga vad som behöver göras än att säga, vilka vägar man skall gå, och att valet därvidlag måste bli resultatet icke av ett övervägande från den enes eller andres sida om hur han skulle önska att det hela ordnades, utan måste bli beroende av en lösning av en ekvation, som faktiskt tar hänsyn till både bestående intressen, idéer och, vill jag säga, till för ögonblicket gällande maktförhållanden i samhället. Det är alldeles tydligt, att det rationella resonemanget spelar en viss roll. Jag är mycket glad över att herr Ohlin har erkänt, hur bra det går att resonera åtminstone med den ena av de stora samhällsgrupperna, nämligen löntagarnas, när det gäller vissa ekonomiska ting, men man skall inte dölja för sig att de rationella argumenten, när man kommer fram till en viss gräns, inte komma att kunna föra fram till ett slutligt resultat, helt enkelt därför att det inte finns några klara rationella lösningar. Det finns intresselösningar, som inte kunna vinnas på annat sätt, än att parterna få pröva sina krafter och se, hur mycket den ene vägar pressa den andre. I det läget kunna statsmakterna och regeringen spela en förmedlande roll, det skall inte förnekas, men jag tror inte, att man kan komma med förslag till radikala lösningar, som redan från början förefalla den ena parten alldeles oacceptabla. Vi skola i stället försöka samla oss om vad som är möjligt. Problemet underlättas, det vill jag tillägga, naturligtvis i hög grad, om vi kunna lösa produktionsproblemet. Kunna vi i hela den utsträckning, som står i vår förmåga, lösa problemet att sätta de produktiva krafterna i rörelse, är det klart att såväl risken för prisstegring blir mindre som också människornas villighet att så att säga resonera lugnt blir

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

större. Dessutom kunde vi då, skulle jag tro, kunna se något mera optimistiskt på skillnaden mellan det nuvarande läget och det tidigare.

Herr Ohlin kom med en kanske i viss mån berättigad kritik emot talet om att den prisstegrande faktor, som hade sin grund i de dyra importpriserna, hade försvunnit, därför att denna dyra import försvunnit. Man kan naturligtvis invända, att när varorna ha försvunnit, är det ändå mera ont om dem, men om vi i stor utsträckning kunna ersätta dem eller kunna förmå folk att låta bli att köpa dem — i vissa fall blir det ju då fråga om ransonering — har man kommit ett stycke på väg.

Jag vill inte i detta ögonblick gå in på någon närmare diskussion om herr Ohlins slutsats, när han talar om att prisstegringen under de senare månaderna har varit lika stor som under de föregående och att vi kunna antaga, att den kommer att bli ännu snabbare. Men vi få komma ihåg, att den prisstegring, som var en följd av den försvårade tillförseln, måste betraktas såsom en engångsföreteelse. Denna prisstegring, när den inarbetats i det svenska prissystemet, borde ju inte fortsätta, om inte några nya faktorer kommit till. Frågan är alltså, om de nya faktorerna, nämligen framför allt den varubrist, som man kan räkna med, kunna vara av sådan storleksordning att de skola åstadkomma en ny flod av stigande priser på samma sätt som de stigande importpriserna åstadkommo en sådan flod. Det är på den punkten som jag har en mer optimistisk uppfattning än herr Ohlin, och detta hänger delvis samman med att jag tror, att man kan finna ut möjligheter att fylla människornas behov ur våra egna produktionskällor. I den mån vi kunna göra det, försvagas också riskerna för prisstegring. Om vi sedan äro tvungna att taga en viss stegring på jordbrukspriser och andra inkomster, som följer med levnadskostnadernas stegring, böra vi lägga märke till, och det hoppas jag att alla ha klart för sig, att det s. k. ramavtalet är så litet en fördel för dem, som gå med på detta avtal, som det innebär att ju mer priserna stiga, desto större blir den sänkning i reell levnadsstandard, som de få underkasta sig. Det finns alltså även hos dessa grupper medborgare, som ha löner efter indexavtal, det största intresse för att se till att prisstegringen hålles inom så tränga gränser som möjligt. Om man då kan sätta in, låt oss säga, en överenskommelse om att i olika former de inkomstökningar, som det här är tal om, verkligen gå till kapitalbildning för att sätta de produktiva krafterna i rörelse, förefaller det mig som om man borde kunna se mot framtiden med något ljusare blick än herr Ohlin gjorde, även om man skulle anse, att de åtminstone till hälften radikala medel, som han förordar, icke i detta ögonblick kunna förordas.

Ordet lämnades nu för kort genmäle till herr **Ohlin**, som anförde: Herr talman! Jag ber endast att på två punkter få anmäla, att finansministern tydligen inte kan ha rätt i vad han säger. Den ena punkten gäller hans påstående, att jag gör en omedveten förutsättning att det är naturligt att höja konsumtionsskatterna *lika mycket* som inkomst- och förmögenhetsskatten. Nej, det som jag sagt är det, att under en tid, då försvarsutgifterna blivit femdubblade och mer, då inkomst- och förmögenhetsbeskattningen höjts från 130 miljoner till ungefär 700 miljoner, har den *allmänna* konsumtionsbeskattningen, efter frändrag av vad finansministern ger tillbaka till konsumenterna, stigit från 130 miljoner till ungefär 150 miljoner, och detta ställer den obetydliga höjningen av de allmänna konsumtionsskatterna i en ganska gräll belysning. Det förefaller mig vara synnerligen välmotiverat att säga detta, utan att däri får inläggas någon som helst dold antydning om att de allmänna

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

konsumtionsskatterna skulle ha höjts till 700 miljoner kronor. Men en något kraftigare höjning än från 130 miljoner till 150 miljoner netto tycker jag skulle vara motiverad, när man höjer inkomst- och förmögenhetsskatterna från 130 miljoner till 700 miljoner.

Nu säger finansministern, att man skall vara varsam med omsättnings-skatter. Ja, visst. Men trots denna varsamhet är herr statsrådet nu beredd att lägga fram, efter vad man fått höra, en proposition om höjda omsättnings-skatter av olika slag. Om det är motiverat i augusti 1940, varför var det inte motiverat våren 1940? Jag tror, att finansministern skall få mycket svårt att få kammaren att inse, att augusti 1940 just var den rätt valda tidpunkten för att föreslå denna höjning och att det är det enda som är förenligt med varsamhet i fråga om konsumtionsskatternas höjning.

Endast en punkt till, herr talman! Herr statsrådet är mycket förvånad över att jag har ändrat ståndpunkt nu mot på försommaren rörande jordbrukspriserna. Jag får lov att säga med hänblick på den dåliga skörden, att min förvåning är om möjligt ännu större över att någon kan underlåta att i sitt ställningstagande till landets ekonomiska problem taga hänsyn till den starka försämringen av skörden. Jag tror att denna fråga, i den mån den ju är en inkomstfördelningsfråga, kan diskuteras utan hjälp av det socialdemokratiska partiprogrammets mycket allmänna talesätt.

Med avseende å indexlönerna är det för övrigt inte fråga om att staten skall taga upp och bestämma hela inkomstfördelningen. Det är fråga om att använda ett system, som mindre bidrager till inflation, som ger medborgargrupperna ungefär samma relativa realinkomst som de skulle få med indexlöner, men som utan att framkalla inflation ger en viss trygghet för att varje grupp blir rättvist behandlad.

Herr talmannen yttrade, att enär herr Ohlin erhållit ordet för kort genmäle i den i § 12 mom. 2 av kammarens ordningsstadga angivna ordning och den i nämnda moment bestämda tiden för sådant genmäle eller högst två minuter redan vore överskriden, ordet nu komme att lämnas till nästa talare.

Herr talmannen lämnade därefter ordet till herr **Wohlin**, som anförde: Herr talman, mina herrar! Den givna utgångspunkten för varje diskussion om våra inre ekonomiska och sociala frågor är självfallet, att vi i detta land i fortsättningen liksom hittills kunna bevara vår frihet och vårt oberoende och följaktligen själva bestämma de riktlinjer, efter vilka vi anse att landets intressen i framtiden bäst komma att tillgodoses. Jag är övertygad om att denna utgångspunkt är gemensam för alla, och självfallet är varje diskussion från någon annan utgångspunkt utesluten. Likväl bör det väl för alla stå klart, att huru än den stora kraftmätningen kommer att utfalla Europa står inför betydande omvälvningar på det ekonomiska och sociala området, att i många avseenden en gammal tid gått och en ny tid bryter in och att en ny konstruktiv ekonomisk och social politik i åtskilliga avseenden är nödvändig även i ett land som vårt.

Den svenska jordbrukspolitiken har sedan ett årtionde eller mera, för att använda ett något värdslost men jag tror likväl träffande ord, hankat sig fram från det ena året till det andra genom ett system med provisorier, behäftade med alla provisoriers brister och tillfälligheter och framför allt med den ovisshet, som jordbrukaren måste hysa med avseende å den tid som inflyter närmast efter senast beslutade provisoriums utgångstid. Under detta årtionde ha dessa provisorier haft till syfte att genom ett invecklat system

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

av statsregleringar av skilda slag, innefattande ingrepp såväl i utrikeshandeln som framför allt i den fria prisbildningen, i möjligaste mån tillförsäkra landets jordbrukare sådana priser på deras produkter, som under givna förhållanden kunna medge dem en åtminstone skälig utkomst i deras näring. Under de första åren, då denna jordbruksreglering sattes i funktion, d. v. s. under den stora deflationskrisen, som nådde sin botten år 1932, torde det icke ha funnits många i denna kammare, som icke ansågo dylika ögonblickliga åtgärder vara erforderliga. Man förstår fullt väl herr von Stockenström, som på den tiden bar huvudansvaret för de mera långtgående åtgärderna av denna natur, och man förstår också den mycket utbredda anslutning, han fick till sina då framlagda förslag. Emellertid avvecklades deflationskrisen, som alla veta, ganska snabbt, och sedermera följde ett antal i konjunkturavseende osedvanligt gynnsamma år för det ekonomiska livet i allmänhet. Men likväl fortsatte man med de allenast provisoriska och tillfälliga åtgärder, jag nyss nämnt, från det ena högkonjunkturåret till det andra utan att försöka för framtiden skapa någon fastare, mera genomtänkt och mera hållbar framtidslinje för den svenska jordbrukspolitiken. Mot slutet av högkonjunkturen till-sattes visserligen en utomordentligt omfattande utredningskommission, som fick i uppdrag att utreda hithörande förhållanden, men den som endast såg en bråkdel av de hundratals frågeformulär, som den kommissionen hann att utarbeta, kunde lätt förstå, att årtal skulle förgå, innan något resultat av den utredningskommissionen kunde vara att förvänta, och sedermera kom kriget och gjorde ett tillfälligt slut på kommissionens arbete.

När jag nu vid detta tillfälle, urtima riksdagen 1940, begärt ordet — och det är första gången på sjuåttio år, som jag upptagit kammarens tid och belastat dess protokoll i en remissdebatt — är det i första rummet med tanke på det svenska jordbrukets framtida ställning efter de momentana svårigheter, i vilka denna stora näring för närvarande befinner sig. Jag finner det angeläget att understryka vissa synpunkter på vårt jordbruksproblem, som under de gångna åren och även under den gångna delen av denna debatt antingen alls icke eller endast i mycket ringa mån kommit fram men som ha den allra största betydelse för gestaltningen av vår jordbruksbefolknings levnadsförhållanden i den framtid som stundar, ja, så stor betydelse, att hela det stora snickeri av jordbruksregleringar, som vi nu äro vana vid, kan leda till en katastrof, om icke dessa agrarprogram av större dimensioner ägnas beaktande från statsmakternas sida.

Alla torde vara medvetna om att det svenska jordbruket i och med den liberala samhällsideologiens genombrott under förra seklet undergick vad man kallar en industrialisering och att detta skedde även med avseende å jordbrukets kreditväsen. Som en följd av denna ideologi och av den allmänna utvecklingen kom det svenska bondejordbruket och även det svenska storjordbruket, vilket under äldre tidsskeden haft obetydliga och litet aktuella skuldsättningsproblem, in i en historisk utvecklingsfas, där skuldsättningen av jorden blev en av de mest betydande och mest väsentliga sidorna av utvecklingen. Denna skuldsättning var självfallet till en avsevärd del nödvändig och nyttig, i den mån nämligen som den var betingad av erforderliga åtgärder för jordbrukets tekniska utveckling, och ingen kan falla på den idén att bryta staven över en lång historisk epok, som framvisar sådana glänsande jordbrukstekniska framsteg som den mansålder som ligger bakom oss. Men medaljen hade även och har alltjämt i denna stund en avigsida. I en utredning, som avgavs i mars månad 1937 och där jag tillsammans med lantbruksakademiens sekreterare professor Björkman och hovrättsrådet Anderberg framlade ett förslag, som syf-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

tade till att minska det svenska jordbrukets skuldsättning, har man i den allmänna motiveringen utförligt rekapitulerat hela den historiska utveckling, som lett fram till våra dagars tillstånd på detta område, och visat upp, huru de gamla arvejordsåskådningarnas sönderbrytande av de liberala ideologierna, bondejordens utkastande i handel och spekulatation och kreditförsörjningens överdrivna utveckling inom jordbruket lett till för jordbruket och jordbruksbefolkningen allvarliga och bekymmersamma förhållanden. När man nu under denna remissdebatt liksom tidigare under de gångna åren helt naturligt i första rummet sysslar med jordbrukets produktpriser, möjligheten att genom statsregleringar höja dessa priser till vissa nivåer, konsumentgruppernas motsatta synpunkter och kompromisserna mellan dessa båda stora samhällsgruppers intressen, när man under alla dessa diskussioner uteslutande eller företrädesvis sysslar med produktpriserna samt med priserna på jordbrukets inköpsartiklar, så glömmer man en mycket väsentlig sak, nämligen att det gångna årtiondets jordbruksregleringar med avseende å produktpriserna hava medfört, att de stegrade reglerade priserna kapitaliserats i jordvärdet på samma sätt som tidigare var fallet med tullarna, men i oändligt mycket större skala vid jämförelse med det anspråkslösa tullskydd, som före förra världskriget var genomfört för det svenska jordbrukets vidkommande. Resultatet är i den stund, vari vi nu befinna oss, att den svenska jordbruksjorden och den svenska skogsmarken äro in-tecknade till ett skuldbelopp av flera miljarder kronor — statistiken är bristfällig, men det kan röra sig om 4—5 miljarder — och att de svenska jordbrukarna under sina tryckta arbetsförhållanden ha att årligen ur sin karga jord och med sitt hårda arbete avarbeta flera hundra miljoner kronor i räntor och amorteringar såväl å den in-tecknade skulden som å deras övriga i många landsdelar mycket omfattande lösa skulder i form av växlar och reverslån. Jag tror att den jordbrukspolitik, som varit under diskussion under dagens remissdebatt, visserligen kan fortsätta ett och annat år till, utan att man kommer att få se några omedelbara konsekvenser av denna politik, men att varje jordbrukspolitik på något längre sikt ovillkorligen kräver, att man till noggrann och omsorgsfull prövning upptar det problem, jag här tillåtit mig att beröra och som har en grundväsentlig betydelse icke endast för tiotusentals utan för hundratusentals svenska jordbruk och däribland icke minst de svenska småbruken. Det fordras — jag skall här fatta mig kort — en stor agrarpolitisk reform, som avlyfter för högt liggande in-teckningsbördor i den svenska jordbruksjorden och som sanerar jordbrukets lösa krediter, överför dem till fasta lån och sedermera avlyfter dessa fasta lån, liggande över en viss gräns av fastigheternas efter avkastningen beräknade rimliga värden. En sådan reform, syftande till att befria den svenska jordbruksjorden från den överdrivna skuldsättningen, är enligt min tro genomförbar, även om man skulle genomföra densamma på hittills traditionella vägar, d. v. s. med den svenska statens medverkan, men den skulle naturligtvis även kunna diskuteras efter mera revolutionerande agrarpolitiska riktlinjer, ett ämne som jag dock vid detta tillfälle, då jag känner ställningar och förhållanden i den svenska riksdagen tillräckligt väl sedan ett kvartsekel tillbaka, skall underlåta att närmare beröra.

Såsom en ofrånkomlig konsekvens av en dylik jordreform måste uppenbarligen då också komma hinder mot en förnyad skuldsättning av den sålunda från överdriven skuldsättning sanerade jordbruksjorden, och där har jag sedan över trettio år tillbaka haft mina personliga önskemål, som jag utvecklat i skilda skrifter ända sedan år 1910, då jag skrev en bok om »Faran av bondeklassemens undergrävande», och fram till de senaste åren. Jag vill ingalunda göra gällande, att den linjen är den som bäst passar det svenska folklynnets och den

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

svenska jordbrukarens mentalitet, men jag bara anvisar den som en linje. Det är att vid hemmanens eller jordbruksfastigheternas övergång från en generation till en annan se till, att den improduktiva skuldsättning, som uppstår genom medarvingarnas utlösning, vare sig det är fråga om försäljningar under livstid eller om arvskifte i egentlig mening, hålles nere vid rimlig nivå och icke, som nu skett under ett antal årtionden och alltjämt sker, stegras oskäligt högt genom att dessa värden sättas lika med fastigheternas handelsvärden och icke lika med deras verkliga avkastningsvärden. Huruvida och i vad mån man i detta sammanhang också bör införa en sådan fördel för den som övertar gården, som föreslogs i 1937 års betänkande, om vilket jag nyss nämnde — ett slags privilegium för den som övertar gården i förhållande till medarvingarna — skall jag nu icke upptaga till diskussion, och jag skall ännu mindre utbreda mig och använda mig av terminologien »arvegårdar», då jag vet, att denna terminologi stöter de flesta för huvudet och uppfattas som en utländsk ideologi, ehuruväl detta begrepp arvegårdar fanns i Sveriges historia under tusen år från vikingatiden till mitten av förra århundradet, då den liberala ideologien började sitt upplösningsverk i fråga om de gamla arvssedvänjorna inom den svenska allmogen. Så mycket är emellertid säkert, att det skulle vara för statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angeläget att använda den oroliga tid, i vilken vi nu leva, för att till lugn och omdömesgill undersökning upptaga dessa spörsmål om det svenska jordbrukets skuldsättning och vad som kan inom skäliga gränser göras för att detta problem skall komma på rätt bog. Ty det kan icke gärna tänkas, att under det årtionde som nu börjat de svenska konsumenterna och framför allt de fattiga breda lagren av folket i längden skola kunna bära sådana produktpris, som bliva en följd av den politik, som nu bedrivits i mer än tio år och som så att säga accelererar sig själv uppåt genom att de stegrade priserna kapitaliseras i jordvärdet och år för år fordra nya prisstegringar för att jordbrukets räntabilitet icke skall sjunka. Det är ett stort intresse även för de svenska konsumenterna, att denna stora fråga om jordbrukets skuldsättning blir återupptagen och icke, som fallet är sedan några år tillbaka, ligger begravd på någon av jordbruksdepartementets hyllor, medan herr jordbruksministern är livligt sysselsatt med de aktuella jordbruksregleringarna, som vanligen sysselsätta riksdagen.

Detta med avseende å jordbruket. Jag vill emellertid i anslutning till den diskussion, som för en stund sedan fördes mellan professor Ohlin och statsrådet och chefen för finansdepartementet, men framför allt i anslutning till egna tankegångar under de riksdagar som gått, på tal om de övriga näringarna i vårt land ytterligare säga några ord.

Jag tror att den meningen tränger allt mera igenom, att de liberala doktrinernas tidsålder numera är förbi, och det är ju synnerligen intressant och glädjande, att denna uppfattning också kommer till uttryck, om också i förtäckta ordalag eller omskrivande satser, från representanterna för det parti, som eljest förmenas i mest utpräglad grad företräda dessa doktriner. Den stora engelska tidningen Times har nyligen haft flera intressanta artiklar, av vilka det klart framgår, att man t. o. m. i de gamla liberala doktrinernas huvudland aldrig tror sig återkomma till det liberala samhällssystemet, och vi måste enligt min uppfattning även här i landet positivt inrikta oss på en ny ekonomisk politik med avseende å handel, industri och sjöfart — och framför allt med avseende å vår svenska industri — som står bättre i överensstämmelse med vad den nya tiden kommer att fordra av oss.

Vad är då detta, på vilket jag syftar? Självfallet är det vad herr statsrådets och chefens för finansdepartementet otaliga utredningsinstanser och herr

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

statsrådets och chefens för folkhushållningsdepartementet motsvarande instanser säkerligen för närvarande i viss omfattning förbereda och om vilket man hört halvkvädna visor under dagens remissdebatt, nämligen en mera systematisk planhushållning inom det svenska näringslivet. Nu vet jag, att när man tar detta ord planhushållning i sin mun, blir man ögonblickligen dömd såsom varande en av dem som vilja göra slut på den fria svenska företagareverksamheten och ersätta den med ett system av byråkratisk statssocialism på skilda områden. Men jag vågar likväl säga, att detta är en missuppfattning. Den gångna krigstiden torde väl ändå ha visat oss, att ingen näring i vårt land kan göra anspråk på och ännu mindre kan tänkas i framtiden komma att bedrivas under samma former och under samma frihet som under den tidsålder, som nu ligger bakom oss, och att det uppenbarligen är nödvändigt att här införa en systematisk nyordning av produktionen under statsmakternas ledning, som inriktar tillgänglig arbetskraft och kapital samt naturtillgångar och importvaror på de för folkhushållningen viktigaste produktionsgrenarna, och som likaledes tillgodoser de olika svenska landsdelarnas oavvisliga behov av utkomstmöjligheter. Denna form av planhushållning — när jag nu återupptar detta gamla ord — har tvungit sig fram redan under krigstiden. Men den är icke slut med krigstiden, utan det är snarare så, att den kommer att i ökad omfattning behöva anlitas, när denna krigstid, som vi hoppas, en gång skall vara över, och den måste bland annat innefatta icke såsom jag nyss nämnde byråkratisk statssocialism inom det ömtåliga och i så många avseenden känsliga näringslivet, utan ett gott samarbete mellan statsmakterna och företagarverksamheten, en syntes mellan liberalism och socialism, som i varje särskilt fall ger de lyckligaste resultaten, kombinerade kapitalinsatser för startande av nya industrier i landsdelar som ej kunna vara utan sådana samt överhuvud taget en planmässig hushållning på alla dessa områden. Jag är övertygad om att de som ha en avvikande uppfattning eller som tro att vi skulle kunna på näringspolitikens fält komma tillbaka till gamla tiders tongångar och gamla tiders idéer snart skola se, huru utvecklingen har bragt dem på andra stranden av den flod som heter framtidens älv.

Men det räcker icke bara med denna planmässighet i produktionen, utan det är lika nödvändigt om icke ännu mera nödvändigt att se till, att vad produktionen sålunda frambringar under det nya ekonomiska system som jag tänker mig också kommer samhällets medlemmar till godo på sådant sätt, att de stora och mest behövande folklagen få en större andel av vad som sålunda produceras och nyttiggöres och att det skapas en gräns — som naturligtvis icke kan fixeras genom några matematiska eller statistiska beräkningar — men en absolut gräns nedåt för det fattiga folkets levnadsvillkor, så att ingen behöver sjunka ned i det som är folkfysiologiskt, ekonomiskt och socialt ett minimum för en svensk medborgare och hans familj, även om han i övrigt skulle ha svårigheter och minskade arbetstillfällen. Detta leder in på en fortsättning av den socialpolitik, som under de gångna högkonjunkturåren inaugurerades eller i varje fall väsentligt utökades av den dåvarande rent socialdemokratiska regeringen, och jag vill vid detta tillfälle uttrycka min bestämda förhoppning, att denna storstilade socialpolitik, som då kom till stånd och mot vilken visserligen herr Wistrand såsom representant för den storkapitalistiska bourgeoisien i ett tidningsuttalande fällt mycket förklenande omdömen, återigen måtte komma till heders i den svenska riksdagen. Alldeles särskilt gäller, att de befolkningspolitiska stödåtgärderna för fattiga mödrar och deras barn icke inskränkas, såsom nu tillfälligt fått ske, utan ytterligare utvidgas till nya områden och genom ytterligare åtgärder, alla herr Wistrands pro-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

tester till trots. Det är så mycket mer uppenbart, att utvecklingen måste gå i denna riktning, när man ser, hur de stora länderna runt om i Europa — nu senast England — ha inflytelserika språkrör just för en sådan socialpolitik, hur man med hänsyn till den tillbakagående nativiteten i Frankrike och England bekänner sina synder och vill slå in på en ny politik i den riktning, som den svenska regeringspolitiken under åren 1935—1939 med skäl och rätt var inne på. Det fordras för vårt vidkommande, att vi icke tappa tråden i denna politik, utan att vi, så fort tillfälligheterna äro över, återupptaga denna tråd och gå vidare på den vägen.

Naturligtvis kommer då den sedvanliga invändningen: till en sådan socialpolitik ha vi numera så mycket mindre råd, som vi ha enorma utgifter för vårt militärväsen och även mycket stora ytterligare utgifter, och den synpunkten, som så ofta har gjorts gällande under de gångna åren, kan jag ju från vissa samhällsklassers synpunkter begripa. Men då går jag ett stycke längre och säger, att om en viss samhällsklass gör denna synpunkt alltför brett gällande i det nya Europa och i det nya Sverige som står för dörren, få vi göra slut på den samhällsklassen på ett eller annat sätt. Jag är ganska övertygad att den storkapitalistiska bourgeoisieens ekonomiska epok har sett sina bästa dagar, och i den mån den klassen reser invändningar eller passivt motstånd mot den folkpolitik, som blir nödvändig i framtiden, får den maka åt sig på vägar som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet får närmare överväga.

Jag har, herr talman, med de nu anförda orden velat i denna urtima riksdags remissdebatt framhålla, att det är krus på ytan och böljesvall av mindre betydelse, när man här diskuterar den ena lilla frågan efter den andra. Det fordras att gå mera på djupet. Jag är icke säker på att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet är beredd att i tid gå mera på djupet, när det gäller dessa frågor. Jag är icke riktigt övertygad om att regeringen överhuvud taget är beredd att möta den nya tiden med ett nytt och bättre svenskt samhällssystem. Är den icke det, så blir det värst för den själv, men är den å andra sidan villig att taga upp dessa frågor, så är det med allas tillfredsställelse, som den kommer att göra det. Och det vill jag till slut tillfoga, att det finns, mina herrar, vissa tillfällen i ett folks historia, då visserligen sådana ord som de som jag nu begagnat kunna tyckas vara en smula på sidan av den traditionella riksdagsdiskussionen och tyckas gå i riktningar, som man icke är van vid att höra här i kammaren och som man kanske icke tycker vidare om att höra och icke heller bryr sig om att närmare reflektera på. Men vår folkhushållnings svårigheter äro så stora, och de problem det allmänna tidsläget rullar upp för vårt arbetande folk äro av så enorma dimensioner, att ett exceptionellt tillfälle kan motivera ett exceptionellt anförande. Jag tror, att skall man undgå strömningar som icke äro svenska, så måste man skapa en nationell svensk kurs i fortsättningen. och då skall man icke med axelryckningar vifta bort eller vända sig bort ifrån reformlinjer, som kunna vara mera radikala än de gängse. Man måste taga dem för vad de avse att vara, nämligen ett uppriktigt försök att vända uppmärksamheten på angelägna arbetsuppgifter, som de svenska statsmakterna hava att bemästra.

Herr Brandt: Herr talman! Jag blev så gripen av det sista anförandet, att jag nätt och jämt hann samla mig till mitt eget. Den fråga, som jag ber att få beröra nu och som berördes strax i början av debatten, är, för att använ-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

da herr Wohlins ord, inte bara ett krus på ytan och ett böljesvall utan betydelse.

Det är med ganska stor tvekan, ja, motvilja, som jag vågar, låt vara bara på en enda bestämd punkt, opponera emot den regering, som även jag beundrar, men jag känner mig tvingad därtill av mitt samvete, och ännu är ordet fritt i Sverige. En statsman, en statschef har en gång sagt, att han inte har användning för folk, som inte kan ljuga i fosterlandets tjänst! Dithän ha vi inte kommit i Sverige, även om någon menar, att det stundom inte är gagneligt att öva kritik på regeringens ord och gärningar.

Fastän det utrikespolitiska läget är så allvarligt, kan man inte helt underlåta att säga sin mening. Herr Åkerberg, som var den förste talaren i denna remissdebatt, uppträdde väl närmast såsom representant för den socialdemokratiska gruppen i denna kammare, och hans ord voro i allt ett förtroende för regeringen. Jag upprepar vad jag nyss sade: jag delar detta förtroende och hyser beundran för denna regering. Men i ett avseende, när det gäller dess ståndpunktstagande till en mycket allvarlig fråga, nämligen transiteringsfrågan, kan jag inte gilla den, och då ingen annan har framfört någon tydlig kritik här — jag har väntat därpå — har jag känt mig nödsakad att göra det, för att kritiken även här skall få göra sig gällande.

Det har sagts i dag och det har sagts många gånger förr, det har sagts i statsrådstal och det säges i tidningarna, att vi äro på vår vakt som aldrig förr och att vi aldrig komma att tåla den minsta kränkning av vår frihet. Så föllo t. ex. herr Åkerbergs ord: Var och en som kränker vår frihet skall finna oss som ovän på andra sidan. Jag förmodar, att ordet »frihet» är någorlunda synonymt med begreppet självständighet. Herr Åkerberg menar således, att det hittills inte har varit tal om någon kränkning av vår frihet och självständighet. Den meningen kan jag icke dela, och det är många med mig som inte dela den. Jag förmodar att åtminstone två f. d. utrikesministrar icke dela regeringens uppfattning, att man skulle ge vika för de krav, som ställdes från en viss makt, då det gällde denna transitering. Det är dock ganska märkvärdigt, om det inte bör betraktas som en kränkning av vår frihet och självständighet, om vi mot vår innersta vilja tvingas att gå med på något som vi icke önska och tidigare icke velat medgiva. Är det inte en kränkning av vår självständighet? Innebär en kränkning av vår frihet och självständighet endast att man direkt kränker vårt territorium?

Bland de starka och stolta ord, som på sistone ha fällts i samma anda som herr Åkerbergs, har jag tecknat mig till minnes ett uttalande av försvarsmministern, där han säger, att vi på en punkt intaga en behård och obeveklig ståndpunkt, nämligen då det gäller vår självständighet. Därav framgår ju också, att han har den uppfattningen, att vi inte lidit något som helst intrång i självständigheten, att ingen som helst naggning har skett på den kanten. Statsministern själv yttrade i april, att det icke är förenligt med strikt neutralitet att tillåta någon krigförande att utnyttja svenskt territorium för sina företag. Det är ett faktum, att den eftergift, som även herr statsministern medgiver att Sverige gjort, gäller ett företag av en främmande makt på svenskt territorium. Stridigheterna i Norge äro inte slut. Det råder för visso krigstillstånd i Norge, och den makt, som har förmått Sverige till den eftergift, som vi ha nödsakats gå med på, må väl veta, varför den önskar begagna svenskt territorium för transitering av trupper, fastän det uppenbarligen finns möjlighet att verkställa dessa transporter sjövägen. Vi ha heller inte från regeringens sida fått någon närmare utredning eller uppgift om den djupare, omfattande innebörden i det medgivande,

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

som vi ha lämnat, och jag ber att här få erinra om den vädjan, som herr Sam Larsson ställde till regeringen, att regeringen måtte ha något större förtroende för den svenska allmänheten och även för riksdagen, att den måtte vara mindre förtegen och mera öppenjärtig. Det är väl helt naturligt, att en oriktig uppfattning eventuellt kan sprida sig, om man inte får tillräcklig ledning, hur man skall tolka en åtgärd.

Herr Åkerberg sade i sitt anförande för några timmar sedan, att det inte vore någon god gärning — eller hur orden föllo — att man kommenterade transiteringsbeslutet på sådant sätt, som skett på sina håll. Han menade, att man inte borde utlägga detta medgivande såsom ett uppgivande av neutraliteten eller, såsom ett intrång på vår självständighet. Men jag upprepar min fråga: Hur skall man kunna fatta det på annat sätt, då vi inte få någon ledning? Kriget är inte slut. Det är ett obestriddigt faktum, att det följaktligen är för ett »företag» av främmande makt, som vårt territorium utnyttjas. Vi veta inte de närmare bestämmelserna angående villkoren för de permitterades resor i vårt land. Vi veta inte ens om den militär som trafikerar våra svenska järnvägar upp till Norge utgöres enbart av permitterade. Ingen har lämnat oss upplysning därom. I det meddelande från utrikesdepartementet, som gick genom pressen, förklarades att det gällde transport av militär, visserligen närmast permitterade, men således *icke enbart* permitterade. I detta medgivande innefattades också rätten till varutransporter, godstransporter. Vi veta inte om häruti dölja sig även de varor som kallas vapen. Sådant säges ju, men vi få inte veta om det. Är det obefogat att även någon inom riksdagen djärves spörja därom? Kan det vara så att vapen, kanske tunga vapen, få transporteras genom vårt land till Norge för syften som vi icke känna? Är det så märkvärdigt om en djup oro och ångest griper oss, även om vi ha stort förtroende för vår regering?

Det finns ett begrepp som heter det andliga Sverige, och detta Sverige kan kränkas lika väl som det materiella Sverige. I våra dagar ske angrepp på länders och nationers självständighet lika ofta i det tysta och det fördolda, på försåtliga vägar, genom propaganda och genom tumskrivar i andlig måtto, som genom yttre anfall. Bland de tidningsartiklar under det senaste halvåret som torde ha väckt den största uppmärksamheten i vårt land är en artikel i Dagens Nyheter, rubricerad just »Det andliga Sveriges försvar» och författad av professor Heckscher. De flesta här i kammaren torde ha läst den. Det finns även andra värden än de materiella. Om ett folk känner sig andligen besegrad, blir det faktiskt ett lätt byte. Här i landet ha vi en andlig beredskap jämte den militära, och för denna andliga beredskap har offrats mycket pengar. Jag vågar med sorg antyda, att en del av de åtgärder, som därvidlag vidtagits, icke starkt vårt verkliga andliga försvar. Om ett folk självmant finner sig i att avstå från friheten att klart och tydligt yttra sig i sina livsfrågor, kan det inträffa, att det sedan inte har mycket att slåss för. Det finns kanske till slut inte några levande värden, för vilkas skydd vi kunna sätta in det militära försvaret. Jag tror att var och en i sitt hjärta erkänner, att det verkligen förhåller sig så. Det vare mig oändligt fjärran att insinuera att regeringen inte har tänkt igenom dessa frågor långt mer än den enkle talare som här står. Men jag tycker inte att man under dagens remissdebatt har tillräckligt berört dem. Det sades inför Kungens tron häromdagen att man skulle akta sig — jag fattade det som en varning — för okloka eftergifter. Det finns personer, som våga hysa den uppfattningen, att den ifrågavarande eftergiften för stormakten i söder har varit en oklok eftergift,

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

en eftergift som kan bli ödesdiger. De som bedöma läget annorlunda må överse med att dessa ord framföras. Ingen skulle högre än jag önska att dessa farhågor må finnas obefogade. Men det är dock ganska naturligt, med tanke på vad som har skett ute i världen, med tanke på erfarenheterna från alla de små länder som slagits omkull, att man hyser fruktan för dessa steg.

Jag vågar därför, i anslutning till det citerade ordet inför tronen, uttala en varm förhoppning, att inte flera eftergifter måtte göras, att denna eftergift måtte få bli den sista. Om man hävdar att den senaste eftergiften var ett avsteg från tidigare praxis, få vi erinra oss att redan tidigare förekommit eftergifter som kanske inte varit avsedda att bli kända offentligt, men blivit kända genom tidningarnas indiskretioner. De ha gällt transporter av livsförnödenheter under krig till ett kämpande broderfolks fiende. Dessa eftergifter ha dragit andra med sig.

Frihetens pris kan aldrig bli för stort, och vi få i denna fruktansvärda tid trygga oss till det gamla visdomsordet, att vilket pris vi än betala för vår frihet, är det i alla fall inte hälften av det pris som vi få betala, om vi måste leva utan frihet.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att avbryta den pågående överläggningen för att fortsätta densamma vid aftonsammanträdet.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 12, med tillkännagivande, att Kungl. Maj:t förordnat statsrådet Thorwald Erik Natanael Bergquist att under innevarande urtima riksdag utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet;

och skulle underrättelse om denna skrivelses innehåll genom utdrag av protokollet meddelas vederbörande utskott samt de ledamöter, som hava inseende över riksdagens kansli.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 1, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Anmälades och bordlades kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.17 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 6 augusti e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

Herr **Bergman**: Herr talman, mina herrar! Jag hade tänkt att yttra mig i ett par utrikespolitiska frågor, men då vi på grund av hans excellens utrikesministerns sjukdom icke äro i tillfälle att överlägga med honom här i dag, skall jag avstå från att gå in på dem. Det är bara en enda angelägenhet rörande utrikespolitiken, som jag nu förberedelsevis skall säga ett par ord om.

Det gäller frågan om Sveriges ställning till Nationernas förbund. Den är ju för ögonblicket ganska aktuell, och den erbjuder många synpunkter. Jag är övertygad om att vårt folk har en utpräglad önskan att stå avsides från det nu kanske mer än på länge farliga maktspelet i världen. Vi vilja icke lägga oss i de stora maktblockens intressestrider. Vi vilja icke bli någons vasaller. Vi vilja lämna andra i fred och själva få vara i fred.

När Sverige anslöt sig till Nationernas förbund, skedde det under den förutsättningen, att det skulle bli allmän anslutning av de civiliserade staterna till detta förbund, som genom sin universalitet och samlade makt skulle avhålla var och en, som ville störa freden, från att göra det. Vi veta ju alla att dessa förutsättningar icke ha infriats. Försöket med Nationernas förbund blev från början i viss mån en felkonstruktion. Nu må icke herrarna tro att jag för min del vill yrka på att vi skola utan vidare utgå ur Nationernas förbund. Det vore förhastat att fatta ett sådant beslut, men vi böra noga tänka över vår ställning till detta förbund och vad det för framtiden kan innebära. Frågan är nu icke mogen till avgörande, men det är av vikt, att man i god tid tänker på saken och klargör för sig vad den betyder. Försåvitt Nationernas förbund skulle upphöra att ha en universalitetskaraktär och bli endast ett instrument för en av de intressesfärer som bildat sig i världen i motsättning mot en annan, ligger det givetvis, såvitt jag förstår, icke i Sveriges intresse att vara med. Jag hör emellertid till dem, som gärna vilja tro, att det av Nationernas förbund skall kunna bli något bättre än det, som varit. Jag vill upprepa vad jag vid ett föregående tillfälle sade om denna sak gentemot den kritik, som redan tidigare mötte förbundet, att det gäller, som Viktor Rydberg säger på ett ställe, att »hålla handen kring en liten låga, som kan varda stor en gång och giva dag». Man bör icke släcka ut den glimt av ljus för framtiden, som kan ligga i detta försök att åstadkomma en organiserad fred i världen. Det var dock en storslagen tanke, ehuru förbundet, som sagt, redan från början råkade ut för felkonstruktion när tanken skulle omsättas i praktik.

Om man betraktar kulturfolkens historia under de bägge sista årtusendena, kan man iakttaga tre stora världshistoriska försök att organisera folken för allmän fred. Det första försöket var det, som kejsar Augustus gjorde ett trettiootal år före Kristi födelse, då han efter en blodig revolutionstid lyckades samla de civiliserade folken till fredlig sammanlevnad, såvitt det gällde södra Europa, Nordafrika och Främre Asien. Det var ett storstilat fredsförsök. Han

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

blev den antika världens störste fredsstiftare, och den fred, som han skapade, varade praktiskt taget över detta stora område i ett par hundra år.

Nästa försök gjordes av de stora påvarna under medeltiden. Då funnos förutsättningar för en sådan anordning, därför att västerlandet erkände och trodde på påvens gudomliga makt, som ansågs vara honom anförtrodd på Kristi vägnar. Påven var på den tiden så mäktig, att han kunde ålägga konungar och kejsare att infinna sig i Rom för att där mottaga insignierna på sin makt. Han kunde till och med avsätta dem från deras värdighet, vilket ju inträffade mer än en gång. Detta försök att genom den kristna kyrkans ytterst från Rom ledda makt åstadkomma en västerländsk fred mellan de kristna folken var det andra stora försöket till organiserad, åtminstone europeisk fred. Man kan säga, att bägge dessa forna försök ha misslyckats. Egentligen voro de dock icke felkonstruerade efter sin tids förutsättningar, men förutsättningarna blevo småningom i sammanhang med världsutvecklingen och människornas framåtskridande föräldrade och höllo icke längre. Därför upphörde också freden. Den medeltida freden var för övrigt ej heller så varaktig eller så betydelsefull, som det antika världsrikets hade varit.

Det tredje och hittills sista försöket var just Nationernas förbund. Efter det väldigaste krig som världshistorien känner, efter tolv miljoner människors nedslaktande på de tallösa krigsskådeplatserna och ännu fleras död genom pest och hungersnöd och allt annat elände, som följde med kriget, grepos folken allmänt av känslan, att något sådant icke finge upprepas, att folken måste organiseras till en samlad makt som förhindrade var och en, som ville bryta freden att göra det. Man ville försöka åstadkomma en verkligt varaktig fred. Det var tankegången bakom Nationernas förbund, och den, som bar fram den tanken, var den, som det tycktes, mäktigaste potentaten i världen på den tiden, nämligen den amerikanske presidenten. Men då inträffade det egendomliga, att just representanten för den stormakt, som ansetts stå fadder för detta fredsförsök, fick svälja den förödmjukelsen att se, att hans eget land, när det gällde, *icke* anslöt sig till Nationernas förbund. Det var ju också några andra som icke kommo med, men i alla fall bestod förbundet dock av flertalet bland kulturnationerna.

När frågan förelåg för Sveriges del, var det ju ganska stor majoritet inom vår riksdag för att gå med. Det avgavs 86 röster i första kammaren och 152 röster i andra kammaren för Sveriges anslutning till Nationernas förbund. Emot Sveriges anslutning röstade i första kammaren 47 och i andra kammaren 57. Beslutet var således icke enhälligt, och det fanns en ingalunda alldeles obetydlig minoritet, men majoriteten var dock ganska stor. I sin skrivelse rörande anslutningen till Nationernas förbund yttrade riksdagen bland annat: »Enligt riksdagens åsikt bör Sverige ej saknas bland de kulturfolk, vilka inträda som medlemmar.» — — — »Skall förbundet komma att verka i förbundsaktens anda, skola dessa utvecklingsmöjligheter på bästa sätt kunna tillvaratagas, då är det emellertid en väsentlig förutsättning, att det vinner anslutning av alla stater, som vilja bidra till främjande av dess höga mål.» — — — »Det steg Sverige härigenom tager innebär visserligen ett åtagande av i viss mån vidgade förpliktelser. Men skola de nya rättstankar, som genomgå förbundsakten, verkligen göra sig gällande, kan det ej ske utan att vårt land nödgas redan i förväg underkasta sig skyldigheter, till vilka det enligt sakernas förutvarande ordning ägt att efter prövning i varje särskilt fall taga ställning.»

Svenska riksdagens skrivelse innehöll också åtskillig kritik av förbundets konstruktion. Man gjorde bland annat anmärkning mot att vissa stater icke

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

inbjudits att bliva medlemmar. Det var de besegrade staterna, som ju efter visat välförhållande skulle få komma framdeles någon gång men höllos undan i början. De neutrala staterna, till vilka Sverige hörde, voro visserligen inbjudna, men de hade icke fått deltaga i förberedelserna till förbundets konstruerande, utan sedan de segrande stormakterna ensamma bestämt allt, presenterades det för oss och andra neutrala med det ultimatum att vi antingen skulle säga ja eller nej. Man fick icke göra några ändringar. Sverige antydde först bl. a., att vi gärna ville avvakta, huruvida Förenta staterna komme med, samt huruvida Schweiz anslöte sig o. s. v. Det svarades då att man icke kunde taga hänsyn därtill, utan antingen skulle vi ovillkorligt acceptera eller ej. Under sådana förhållanden ansåg sig Sverige böra gå med. Men redan från början hade således Sverige varit kritiskt stämt mot bristerna i Nationernas förbunds organisation. Dessa felaktigheter ha visat sig ganska farliga, förbundet har knappast mycket förbättrats under tidernas lopp.

Emellertid menar jag att det nu vore förhastat att säga ifrån, att vi icke längre vilja vara kvar. Detta är en sak som får avgöras efter noggrannaste prövning framdeles när tiden blivit mogen. Men en sak kan man dock uttala en önskan om redan nu, synes det mig. För närvarande är det tydligt att Nationernas förbund icke kan utföra allt det, som enligt förbundsakten skulle genom detsamma utföras, och framförallt har det icke kunnat och kan ej hindra fortsatta krig. Däremot kan det visserligen göra en del insatser i humanitära frågor, som på ett förtjänstfullt sätt under de gångna åren handlagts i Genève, t. ex. åtgärder i avseende på lagstiftning emot opiumhandeln, emot vita slavhandeln o. s. v., varjämte arbetsbyrån i Genève utträttat mycket av betydelse för arbetarlagstiftningen. Det finnes åtskilligt av analog art som fortfarande kan utträttas.

Enligt min mening skulle det under nuvarande förhållanden kunna ifrågasättas, om det icke vore lämpligt, att Sverige fäste vederbörandes uppmärksamhet på ett tidpunkten är inne att på lämpligt sätt reducera svenska statens för våra förhållanden betydande ekonomiska bidrag till förbundet. Jag vill minnas att det årliga beloppet uppgår till mer än en halv miljon, och i dessa tider, då vi ju behöva, inte bara varje miljon, utan varje krona som kan sparas, förefaller det vara tämligen slösaktigt att nu ge precis samma summa till Nationernas förbund, som man gjorde den tid, då man ännu levde i den övertygelsen att det kunde uträtta vida mer av vad som en gång ställts i utsikt än det nu förmår. Jag menar alltså att det mest aktuella för närvarande synes vara, att man borde kunna utverka en minskning av Sveriges bidrag till Nationernas förbund, såsom det för närvarande är beskaffat och med det arbete som det nu kan utföra. Men jag upprepar ännu en gång att det ingalunda är min avsikt att yrka på att vi skola utgå ur förbundet.

Jag lämnar nu denna fråga för att övergå till en annan ännu aktuellare, inrikespolitisk fråga. Den har endast i någon mån helt lätt varit berörd under den föregående debatten, men den förtjänar verkligen att med mycket stort allvar beaktas. Det gäller den för närvarande mycket aktuella frågan om alkohols roll inom försvarsväsendet. Det är ju ganska betecknande att den ene militärbefälhavaren efter den andre för stora avdelningar håller stränga förmaningstal, som påkallats av oordningar som förekommit. Jag läste nyligen i en tidning om den varning, som för en tid sedan utfärdades av militärbefälhavaren på en viss plats — jag vill inte skandalisera trakten genom att nämna den, men det var ett stort militärområde, där under detta års fem första månader icke mindre än ett hundratal uniformsklädda personer på grund av sitt förhållande till alkoholen hade måst omhändertagas av polisen. Man har nu

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

sagt, och det antyddes nyss i en stor huvudstadstidning, att det kanske inte är så mycket att sätta tro till, vad Sveriges nykterhetsvänners landsförbund förklarat, därför att det bara består av absolutister — som om det skulle vara ett bevis på mindre trovärdighet, att man är absolutist; det borde väl snarare vara tvärtom. Vi beskyllas alltid för »överdrifter». Men jag får säga med Strindberg i ett annat sammanhang: »Är kanske inte det tillräckligt?» — när det inom ett enda militärområde har varit ett hundratal uniformsklädda personer som måst omhändertagas av polisen. Vi veta att det i nästan alla delar av landet har gjorts liknande iakttagelser. På andra håll har antalet sådana fall icke varit så oerhört stort som här, men det har dock varit tillräckligt stort för att väcka allvarliga bekymmer.

Enligt min mening är det nödvändigt att denna sak beaktas med större allvar än hittills. Det är nämligen icke alls fråga om någon bagatell. I det civila livet kan det ju hända åtskilliga olyckor, men vad som kan hända under förutsättning att det blir allvar i krigstid, med en avdelning soldater, där ett hundratal har måst omhändertagas av polisen, det kan man icke utan förfäran tänka på. Det kan bli verkliga katastrofer.

Det är ju ganska egendomligt att det aldrig i Sverige skall lyckas att driva igenom ett verkligt krafttag i denna fråga. Jag förstår att herrarna gentemot det tillfälliga rusdrycksförbud, som nykterhetsrörelsen har begärt, komma att göra den invändningen, att det icke kan genomföras, därför att vi genom den höjda skatten få så mycket pengar vilka nu mer än någonsin behövas. Men man får först och främst väga den vinst, som man får på det sättet, mot den förlust, som man kan få genom den oberäkneliga ofärd, som kan inträffa i krigstid på grund av att spriten flödar bland militären. Jag skall emellertid inte yrka på ett fullständigt rusdrycksförbud i detta ögonblick, utan jag yrkar endast därpå, att man på alla militärförläggningsplatser och i deras närhet sørjer för att det icke finnes tillgång till alkoholhaltiga drycker. Det hjälper icke med förmaningar. Sådana har man hållit på med i hundratals och i tusentals år. De kunna måhända hjälpa i någon mån för ögonblicket, men i stort sett hjälpa de mycket litet. Det enda verkligt verk samma sättet att få bukt med alkoholelandet, både i det civila och i det militära livet, har i alla tider visat sig vara det resoluta avlägsnandet av frestelsen, men icke den ganska överksamma predikan om måttlighet och det om bristande världserfarenhet vittnande talet om nyttan av att se frestelserna runt omkring sig för att öva sig i deras övervinnande — liksom det icke i alla fall skulle finnas tillräckligt med frestelser kvar för ungdomen att öva sig på.

Den moderna nykterhetsrörelsen godkänner icke en sådan tanklöshetens och lättsinnets metod, och erfarenheten har i alla tider visat, att när det gäller allvar, har nykterhetsrörelsen alltid befunnits ha rätt på den punkten. När Gustav Vasa fick se, hur hans soldater, som förut hade skött sig utmärkt och vunnit en lysande seger, råkat ut för frestelsen av vinet och mjödet i Västerås-källrarna och segern hotade att förbytas i nederlag, höll han inte något förmaningstal till dem och sade icke: »Håll er måttliga, ni få inte dricka ur hela tunnorna», utan han högg av tunnbanden och bad sina tjänare göra detsamma, så att hela förrådet förstördes. Det var mycket pengar som gingo förlorade den gången, men han sade med all rätt: »Jag vill hellre se vin- och öltunnornas innehåll rinna på marken än mitt folks blod.» Jag menar, att penningfrågan här icke är det förnämsta, utan det viktigaste är effektiviteten hos folket. Det är ingen uteslutande privat smakfråga, om ett helt folks dietvanor äro sådana, att de grundlägga sjukdomar, försvaga motståndskraften

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

mot sådana, förkorta livet, minska folkets försvarskraft och arbetseffektivitet samt sänka kulturstandarden. Frågan är en allvarlig socialhygienisk fråga, värd alla statsmäns uppmärksamhet och studium. Och häri ligger också det enkla svaret på frågan, varför den måste beröras även i en politisk församling som denna. Den borde därför icke behöva vara partipolitisk. Frågan om ett folks hälsa och kraft är av den natur, att den bör stå över partierna. Alla partier borde enas om avlägsnandet av en bland vårt folks värsta ekonomiska, fysiska och moraliska olycksfaktorer.

Den avgörande förutsättningen för all sund utveckling är ett i andligt och kroppsligt avseende friskt och livsdugligt folk. Alla vår livskraft försvagande och andligt neddragande tendenser måste därför målmedvetet bekämpas, inte så där lamt med enstaka förmaningar, utan målmedvetet och kraftigt, och de strävanden, som gå ut på folkets lyftning till en allt mer ansvarsmedveten livsföring, måste stödjas. Nykterhetsakens främjande och kampen emot det osunda nöjesgeschäft som samvetslöst ockrar på den ungdomliga obetänksamheten och njutningslystnaden icke minst i närheten av militärförläggningarna, må i detta sammanhang särskilt nämnas. Vi önska både i det civila och militära livet — nu gäller det ju särskilt det militära — en på praktiska mål riktad uppfostran, som främjar en verklig folkkultur och befäster den allvarliga livssyn som tillhör vårt folks värdefullaste arv från fordom och utgör den bästa garantien för ett folks lyckosamma framtid.

Herr Undén: Herr talman! Sedan riksdagen senast var effektivt samlad, har åtskilligt inträffat på vår utrikespolitiska front, men då statsministern i sitt anförande i andra kammaren har bebådadt, att ett särskilt sammanträde i riksdagen skall ägnas åt dessa frågor, skall jag endast i allra största korthet göra ett par reflexioner.

Det har under de gångna veckorna slutits flera handelsavtal med främmande länder. På några håll i utlandet har man i detta faktum trott sig böra inlägga tolkningen, att vi äro på väg att lägga om vårt näringsliv och vår handelspolitik efter linjer, som dikteras av rent politiska faktorer. Den uppfattningen är inte riktig. Vi måste självfallet söka skaffa oss outhärliga importvaror från de håll, där vi kunna få dem, och vi måste söka marknader för vår exportindustri, där sådana erbjuda sig. Men någon sensationell handelspolitisk nyorientering har inte skett. Vi ha inte sålt vår handelspolitiska frihet för en grynvälling, och något sådant byte har inte av någon förhandlingspart ifrågasatts.

Flera av regeringens medlemmar ha i sina tal under senaste tid behandlat en fråga, som starkt oroat den svenska allmänheten och även berörts i dag under debatten, nämligen medgivandet till transitering av permitterade soldater mellan Norge och Tyskland och medgivandet om viss transitering av krigsmateriel. Det är en lättnad att veta, att denna i och för sig ur svensk synpunkt betänkliga eftergift dock ingalunda haft de dimensioner, som ryktet gett den. Licenserna för transitering av krigsmateriel ha haft ytterst begränsad omfattning. Genomfarten av permitterat manskap har inte ökat de tyska truppersnas antal i Norge.

Jag har ingalunda den uppfattningen, att denna sak är en bagatell, och så har den ju inte heller betraktats och behandlats av regeringen. Varje avsteg från en tidigare proklamerad och väl motiverad handlingslinje inom neutralitetspolitiken är beklagligt och förenat med risker, och jag har inte för min del varit övertygad om att detta avsteg bort göras. Men när så har skett må det framhållas, att Sverige inte framstår som den ende opportunistiske syndaren i

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

en värld, som i övrigt utmärkes av folkrättslig och politisk renlevnad, och vi ha meriter som väga betydligt tyngre än våra synder i fråga om hävdande av viktiga principer.

Så länge en transitering av krigsmateriel kunde vara ett praktiskt stöd åt den angripande parten, intogs från svensk sida en mycket bestämd, avböjande hållning. Vi förklarade inte, att vi voro ur stånd att motstå påtryckningar rörande transitering på grund av vår militära underlägsenhet. Vi hade inte försatt oss i ett sådant svaghetstillstånd att vi kände oss oförmögna att säga nej till krav, som vi betraktade som stridande mot vitala svenska och norska intressen. Vi ökade tvärtom under krigets gång vår beredskap till det yttersta med stora personliga och ekonomiska uppoffringar för att bland annat kunna ta alla konsekvenser av en vägran gentemot krav av dylik art från krigförande stats sida.

Jag är övertygad om att det norska folket förstår att skilja mellan vad ur dess egna praktiska synpunkter varit av väsentlig och mindre väsentlig betydelse. Ingen omdömesgill norrman kan t. ex. förebrå oss att vi på sin tid avböjde export och transitering av krigsmateriel för norsk räkning, när vi samtidigt vägrade export och transitering av krigsmateriel av betydande storleksordning för motparten. Läget under finska kriget, då Sverige intog ställningen av »icke krigförande», var sådant, att vi kunde ta risker, som vi ansågo oss under norska kriget inte kunna ta, utan att själva indragas i krig.

Kontakten mellan de svenska och norska folken är tyvärr för närvarande högst försvårad. Men Norges folk kan räkna med att ingenstans i världen ha mer uppriktiga vänner än det svenska folket.

Medan jag har ordet, vill jag gärna beröra en fråga, som faller under justitieministerns ämbetsområde. Sedan gammalt har det ansetts råda frihet här i landet att frambara till Konungen eller regeringen alla slags klagomål över antingen personliga eller samhälleliga förhållanden, som för den klagande te sig som missförhållanden, värda att beivras eller rättas. Sådana klagomål gälla ofta förmenta fel och försummelser av statstjänstemän. Det svenska folket har varit så lyhört för klagorätten gentemot byråkratin, att en särskild instans, riksdagens justitieombudsman, inrättats med speciellt syfte att mottaga klagomål mot övergrepp eller missförhållanden inom förvaltningen.

Det kan tryggt påstås, att sådana klagomål ofta äro orättvisa eller starkt överdrivna, utan att den klagande därför brukar råka illa ut genom rekonventionstalan. En gång föreslogs i riksdagen, att rekonventionstalan i anledning av klagomål hos J. O. inte borde få anställas utan J. O:s medgivande, men förslaget föll. Det har inte heller senare känts såsom något behov att införa lagbestämmelser av denna art.

Nyligen har emellertid inträffat, att en anmälan till justitieministern om vissa påstådda missförhållanden inom fängsvården lett till åtal och till fängelse för den klagande. Ur principiell synpunkt måste en sådan händelse ge anledning till farhågor. Skulle klagoskrifter till regeringen eller till J. O. eller M. O. granskas ur synpunkten, om de innehålla något ärerörigt för en tjänstemannakår eller för vissa tjänstemän, då är det snart slut med klagorätten. Den som inte är juridiskt tränad förstår inte alltid att ge åt sin anmälan en juridiskt oangriplig form. När ett redbart syfte ligger bakom klagomålen och då den klagande framträder i god tro, med försök att styrka sin kritik, böra inte orden vägas på guldväg.

Vad som inträffat ger mig anledning att hemställa till justitieministern att överväga vad som kan behöva göras för tryggande av friheten att till landets regering i redligt syfte frambara klagomål, vare sig dessa klagomål äro befo-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

gade eller de visa sig vid närmare undersökning vara obestyrkta eller bevisligen grundlösa.

I herr Undéns yttrande instämde herrar *Schlyter, Brandt, Sandler, Sten, Oscar Olsson, Heüman, Härdin* och *Pauli*.

Herr Heiding: Herr talman! Efter ett av de anföranden, som hölls i kam-maren före middagsrasten och vari jordfrågorna drogos upp efter helt nya linjer, borde man kanske ha avstått från att deltaga i debatten. Man borde måhända i stället ha försökt att tänka igenom problemet för att se efter om det finns någonting att taga fasta på i de nya linjer, som sålunda uppdragos. Då det emellertid skulle dröja alltför länge, innan man hann bilda sig en mening om saken, och då man inte heller kan vara så säker på att de föreslagna vägarna äro de rätta att gå, tror jag att det är bättre att för närvarande hålla sig på de mera beprövade vägarna och se till vad som omedelbart kan företas när det gäller skyddet av vår folkförsörjning.

Efter den avspärning, som nu är rådande, är det uppenbart, att man inte kan sätta i gång stora utredningar, utan man måste genast gå till åtgärder av olika slag. Årets svaga skörd gör det nödvändigt att regeringen i god tid vidtager åtgärder för att trygga vår försörjning av brödsäd. Sådnen brukar i vissa trakter påbörjas redan i slutet av denna månad, i södra Sverige i regel dock först i september och kanske någon gång fram i oktober månad. Här måste man genast planera, för att det inte skall bli för sent, ty det går inte att i en handvändning ordna denna sak. Det har talats om och även förordats i pressen, att vi i år borde sträva efter en utökad brödsädesodling. Man skulle bl. a. plöja upp äldre vallar för att därigenom öka arealen. Vad bör då göras från regeringens sida för att uppnå det resultat, som sålunda åsyftas? Årets skörderesultat har, kan man säga, varit känt sedan ganska lång tid tillbaka på grund av den torka, som varit rådande. Man hoppades i det längsta på nederbörd och ett förbättrat skörderesultat, men då regnet uteblev, kan skörden inte bli tillfredsställande. Det måste slås fast, att det ytterst är en prisfråga att få denna utökning av arealen till stånd. Med de priser, som nu äro gällande, kan man inte räkna med någon sådan utökning.

Vid årets lagtima riksdag fick regeringen vittgående fullmakter i prisfrågan, och regeringen har redan möjlighet att fastställa det pris, som överensstämmer med de verkliga produktionskostnaderna. Anledningen till dröjsmålet med en prishöjning känner jag icke, men jag antar att det funnits giltiga orsaker. Nu är det emellertid nödvändigt att prisfrågan ordnas med det allra första. Herr Ohlin var även inne på denna sak och ansåg, att ett bättre pris inte kunde undgås, men han framhöll samtidigt att om skörden blev bättre nästa år, skulle priserna omedelbart sänkas. Emellertid ligger saken så till, att för att få produktionskostnaderna täckta behövs det redan nu ett högre pris. Därför är det tydligt att man inte kan uppmuntra till en utökad brödsädesodling, om man ställer i utsikt att en jordbrukare, som nu sår en större areal, vid en god skörd nästa år genast får mindre betalt. Jag tror det är nödvändigt att fastställa samma pris för den skörd, som nu skall bärgas, och för den kommande skörden, om man vill vinna det syfte jag här talar om.

Att fullt ut ge ersättning för den minskade skörden är nästan otänkbart, ty det finns jordbrukare, som inte få mer än 20 eller 25 procent av normal höstsädes-skörd — andra få 40 eller 50 procent och en del kanske ännu något mer. För att ge full ersättning skulle man ju i flera fall behöva fördubbla priserna och ännu mer. Detta är inte tänkbart. Vad jag avser är ett skäligt pris, som dock måste gälla även nästa skörd.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

Även med tanke på att tröskningen snart står för dörren vore det skäl att prisfrågan avgjordes så fort som möjligt. Många jordbrukare behöva sälja omedelbart efter tröskningen för att få in pengar redan under hösten. Vi ha hört herr Wohlin tala om den stora skuldsättning, som jordbrukarna lida under, och för att få pengar måste de många gånger sälja sin säd omedelbart. Det kan ju då hända att en hel del måste sälja till priser, som äro lägre än de priser, som inom den närmaste tiden komma att fastställas.

Skola vi slippa brödkorten till ett annat år, är det bäst att i god tid se till, att vi bli garderade. Det är ingen som kan säga, huru länge de nu rådande avspärningsbesvärigheterna komma att fortsätta. Ingen kan heller förutse, hurudan skörden blir ett annat år. Skulle skörden inte bli bättre än i år, måste man tydligen befara, att vi få tömma alla våra lager. Bättre vore det väl, om vi i stället återigen kunde fylla de lager, som vi måste tillgripa under innevarande konsumtionsår.

En föregående talare har framhållit att vi nu kanske ha att befara en serie av dåliga skördeår. Det måste ju erkännas att vi varit lyckligt lottade såtillvida, att vi nu haft en rad goda skördeår. Men det har dock funnits områden inom landet, där skörderesultatet även under dessa goda år varit mycket nedslående — jag tänker då närmast på Gotland, där skörden varit dålig fem år i rad. Det har också tagit sig uttryck däri, att statsmakterna måst lämna en viss hjälp. Denna hjälp kan naturligen inte bli tillräcklig; det blir hjälp till en del, och när förhållandena äro likadana år efter år, förstår man att svårigheterna måste bli ytterst kännbara för dessa jordbrukare. På Öland har under tre år svår torka varit rådande, men inte något år så svår som i år. Ölands jordbrukare motse den stundande vintern med oro. Det finns inte foder till djuren, många jordbrukare ha inte brödsäd till det egna behovet, mycket mindre till utsäde. Detta gäller i synnerhet norra och östra delarna av ön; i de sydvästra delarna är läget något bättre, men detta område är inte så stort, och man kan därför i detta fall tala om ön i sin helhet.

Även vissa orter å fastlandet ha hårt drabbats av den ogynnsamma väderleken.

Det är klart, att prisfrågan härvidlag inte kan göra allt för att bringa tillräcklig hjälp. Naturligtvis har det en viss betydelse, om priserna kunna jämkas uppåt, men här måste vidtagas även andra åtgärder, inte minst i form av fraktbidrag på foder. Jag hoppas också att åtgärder komma att vidtagas, som lända dessa jordbrukare till gagn.

Vad jordbruksdriften beträffar, blir det i år besvärligare att beså en måhända utökad areal med brödsäd på grund av att dragarkrafterna minskats. Antalet hästar har minskats till en del på grund av uttagning för militärt bruk. De många jordbrukare, som övergått till traktordrift, få det besvärligt med drivmedel. Visserligen är det en fördel, att jordbrukarna nu kunna få köpa gengasaggregat till nedsatt pris, eller 1,000 kronor per styck. De skola emellertid dessutom betala kostnaderna för påmonteringen, och jag anser därvidlag, att det hade varit bättre, om det kunnat ordnas så, att de fått betala ett bestämt pris för aggregatet med påmontering. De skola som sagt särskilt betala »påmontering och omändringsarbeten», och detta uttryck är så svävande, att många traktorägare i själva verket komma att åsamkas alltför stora kostnader. I en uppgift, som väl skall vara den officiella, har det talats om ett pris för påmontering av 300 till 450 kronor. En talare i denna debatt, herr Alfred Andersson, har här berättat, att kostnaden kunnat uppgå till 500 kronor, så att priset för aggregatet med påmontering sålunda blivit 1,500 kronor. Självt har jag uppgift på priser mellan 300 och 600 kronor. Man kan

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

förstå att en del passar på att ta bra betalt, när det gäller posten »påmontering och omändringsarbeten», och därför blir det många gånger inte så stor fördel med statsbidraget som man skulle kunna tro. Det hade således enligt min mening varit bättre att fastställa ett fixt pris för olika slag av traktorer inberäknad inmontering. Då hade man måhända också kunnat få flera aggregerat ut i marknaden.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet talar ofta om sparsamhet. Även i dagens debatt har det talats därom. Det gäller då att i första hand se till, att statens medel användas på ett rätt sätt. Jag anser att staten bör föregå med gott exempel. Så har ej alltid varit fallet. Här har redan pekats på en del fall, som gälla den militära försvarsberedskapen. Jag har själv några fall, som jag skulle kunna dra fram, men jag skall inte göra det, då jag inte anser det vara lämpligt. Krisrevisionen bör ha sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor, inte endast då det gäller försvarsberedskapen, utan även då det gäller andra ändamål, vartill medel beviljats.

På alla områden bör sparsamhet iakttagas. Härom året talades det i riksdagen om inskränkningar även när det gäller trycksaker för att spara en del pengar. Jag blev något förvånad, när jag i min hand fick Kungl. Maj:ts proposition nr 5 vid årets urtima riksdag. Den syntes mig vara ovanligt stort tilltagen, och jag undrar, om det inte skulle ha gått att spara en del av tryckningskostnaderna m. m. för den. Nog kan det sparas även när det gäller mindre saker, och även det minsta belopp, som kan sparas, bidrar till att minska statens upplåning. Man bör gå fram med den allra största försiktighet, om man skall kunna få finanserna framdeles att gå ihop.

Till sist ber jag att få uttala mitt tack till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för hans uttalanden i söndagens föredrag i Lidköping och Skövde. De överensstämde fullkomligt med de åsikter jag har i denna fråga. För att bevara försvarsandan inom vårt folk bör man gå fram med en viss försiktighet. Om det icke är av nöden påkallat, bör man skicka hem en del av dem, som ligga ute i beredskapstjänstgöring. Det har i alla fall en lugnande inverkan att få komma hem och sköta sitt dagliga arbete. Många av de äldre, som tillhöra landstormen, ha mycket om händer i hemorten, och det är tydligt att de ha ett stort behov av att komma hem för att styra om de mest angelägna av sina dagliga sysslor. Jag är därför fullt ense med herr statsrådet i vad han i detta stycke uttalande, och jag hoppas att den goda försvarsanda, som finns i landet, må genom de åtgärder, som han ställt i utsikt, kunna bevaras.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det har inte förekommit mycket under denna debatt, som i och för sig kunnat föranleda mig att taga ordet. Herr Ohlin har ställt en direkt fråga till mig, som jag skall besvara, men jag skall tillåta mig att dessförinnan göra ett litet inlägg på särskilt ett område, som knappast kan sägas ha en absolut omedelbar aktualitet, men där det är rimligt att statsmakterna äro förberedda på vad som eventuellt komma kan.

Det märkliga har ju förelegat, att trots avspärrningen och trots den mycket betydande nedgången inom byggnadsverksamheten i vårt land, har den anmälda arbetslösheten varit mycket obetydlig. Ännu i juni månad var denna arbetslöshet lägre än under något föregående år, om jag möjligen undantar det allra främsta högkonjunkturåret före 1931. Man har självfallet förundrat sig över det faktum, att antalet anmälda arbetslösa varit så uppseendeväckande lågt, då man har vetat att inom vissa industrier åtminstone den

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

sedvanliga verksamheten varit antingen mycket begränsad eller helt nedlagd. För min del tror jag att en av förklaringarna, och den kanske icke oväsentligaste, till de låga arbetslöshetssiffrorna i vår officiella statistik helt enkelt är inkallelserna till militärtjänstgöring. Om man ur arbetsmarknaden drar ett ytterst betydande antal armar, som tillhöra de arbetskraftigaste åldrarna, är det i och för sig rätt naturligt, om inte själva arbetslöshetsfaktorerna märkas på något mer katastrofalt sätt. En annan faktor, när det gäller byggnadsindustrien, är naturligtvis, såsom många gånger har påpekats, det byggande av skyddsrum, som pågått under de gångna månaderna.

Emellertid börja redan nu oroande tecken att visa sig. Jag kan nämna att juli månad visar en stegring i arbetslösheten jämfört med juni. Den är ingalunda stor, och den redovisade arbetslösheten för juli i år är mycket mindre än i fjol. Men i allt fall är stegringen såtillvida märklig, som det praktiskt taget aldrig eljest händer, att julisiffran för arbetslösheten stiger i jämförelse med junisiffran. Juli brukar vara den månad, då man har den lägsta arbetslöshetssiffran — någon gång har det hänt att det varit augusti, men mera regelmässigt har det varit juli.

Jag skall emellertid i anslutning till vad jag sade i början påpeka vissa omständigheter, som äro av ännu mer oroande karaktär. Jag har här några uppgifter beträffande byggnadsverksamheten i våra städer med över 10,000 invånare. Under första halvåret 1939 beviljades i de större städerna, de som ha över 30,000 invånare, 43,322 byggnadslov. Under första halvåret 1940 hade antalet byggnadslov reducerats till 4,944. Det är alltså inte mycket mer än en tiondedel jämfört med byggnadsloven samma tid föregående år. I städer med ett invånarantal mellan 10,000 och 30,000 var antalet byggnadslov under första halvåret i fjol 8,341, men under första halvåret i år endast 732. Om man dessutom observerar, att den statliga och kommunala byggnadsverksamheten hittills varit i varje fall högst begränsad, kan man ju förstå att det inom byggnadsindustrien oavsett den anmälda arbetslösheten måste föreligga en högst väsentlig arbetslöshet.

Avspärningen västerut har enligt sakens natur drabbat vissa av våra exportindustrier mycket hårt, och vi komma säkert under höstens lopp att få se växande arbetslöshetssiffror som ett resultat av avspärningen. Om byggnadsindustrien inte sysselsätter nämnvärt med folk, så har detta sina närmaste återverkningar på byggnadsämnesindustrien, men självfallet också på andra industrier. Om jag slutligen nämner den verksamhet, som bedrivits kring vår motortrafik, så veta ju alla och envar, att den är i synnerligen hög grad begränsad och att där har uppstått en mycket stor arbetslöshet. Detta gäller i själva verket fält efter fält.

Det anses nu sannolikt att en stor del av krigsindustribeställningarna komma att vara färdiga någon gång framåt årsskiftet, möjligen något senare, och att man därför inom den del av industrien, som varit speciellt sysselsatt med krigsbeställningar, också kommer att få gå till avskedanden och sålunda även där få uppleva någon arbetslöshet. Det är visserligen sant, att det på vissa andra områden förelegat brist på arbetskraft. Jag tror emellertid ändå, att prognosen för den kommande vintern beträffande arbetsmarknaden måste betraktas som ganska dålig.

Nu är det självklart att det program, som är uppdraget i finansplanen för att skapa ersättningsverksamhet, med all kraft måste fullföljas, men jag vill för min del inte dölja, att med vilken kraft man än fullföljer ett omställningsprogram inom den industriella verksamheten kan det aldrig bli färdigt i så god tid, att det, då man verkligen har att räkna med en katastrofal och jäm-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

förelsevis snabbt inträdande nedgång i arbetslösheten, kan ligga färdigt för att suga upp skarorna av arbetslösa. Och därför är det åtminstone min uppfattning, att man måste vara på det klara med att man vid sidan av de allmänna riktlinjerna även måste ha beredskapsalternativ, som göra att människor inte få vänta alltför länge, innan de kunna komma i sysselsättning.

Bland de beredskapsplaner, som på det sättet böra uppgöras, kan det efter min bestämda uppfattning inte undgås, att man åt byggnadsindustrien ger en ganska stor plats. Och det är i detta sammanhang som jag vill besvara herr Ohlins fråga.

Om jag har den uppfattningen, att man måste söka en väg i igångsättandet av byggnadsverksamhet i större omfattning än för närvarande — det kan ju aldrig bli fråga om att återgå till högkonjunkturårens stora byggnadsverksamhet — så knytes därtill naturligen frågan om byggnadskostnaderna. Jag har för min del vidtagit förberedelser för att åstadkomma en undersökning rörande byggnadskostnaderna, naturligtvis i syfte att ordentligt taga reda på vilka åtgärder, som kunna befinnas vara nödvändiga för att hålla byggnadskostnaderna nere. Jag ser inte detta problem endast ur hyresmarknads-synpunkt. Jag måste säga mig, att det kan bli så, att de sociala bostadspolitiken riskerar att stranda på de blindskär, som heta alltför höga byggnadskostnader. Alla de kalkyler, på vilka denna politik är byggd, komma att springa sönder om inte kostnaderna kunna hållas nere. Och det är klart att vid en undersökning och i de förslag, som därur skola följa, skall icke minst frågan om byggnadskostnaderna på landsbygden komma att observeras. Jag vill ha nämnt detta emedan det förefaller mig, som om det här skulle finnas ett ganska naturligt sammanhang; om statsmakernas åtgärder påkallas för att hålla byggnadsindustrien i gång, måste det också ses till, att byggnadskostnaderna hållas nere. Men jag vill å andra sidan inte fördölja, att vad som framför allt skapar höga hyror är ett högt ränteläge. Ränteläget har alltid den största effekten på hyresmarknaden. Jag tror därför att även om man kan hålla materiellpriserna och eventuellt arbetslönerna inom en rimlig nivå, så blir effekten på hyresmarknaden mycket ogynnsam, om man har ett ofördelaktigt ränteläge för den byggnadsverksamhet — bostadsbyggnadsverksamhet i varje fall — som skall hållas i gång. Och man måste, när man talar om byggnadskostnaderna, föra ut resonemanget över hela fältet och inte begränsa det till endast en liten bit av det fält, som det i själva verket rör sig om.

Jag har, herr talman, velat nämna detta. Jag tror att det kanske kan vara av ett visst värde, även om det ligger en smula vid sidan om dagens diskussion i övrigt.

Jag vill också taga tillfället i akt att lämna en upplysning beträffande den skolbarnsevakuering, som ägt rum under sommaren. Som kanske kammarens ledamöter erinra sig, begärdes ett belopp på åtta miljoner kronor att ställas till förfogande för denna evakuering. Det blev ingen debatt om saken i första kammaren. Det blev det däremot i andra kammaren, och jag uttalade i den debatten, att man sannolikt — ehuru ingen med någon som helst säkerhet kunde veta vad denna evakuering skulle komma att kosta — finge räkna med att siffran åtta miljoner var hållen i överkant och att man borde kunna räkna med att det skulle kunna göras något billigare. Kostnaderna äro inte fullkomligt klara i dag, men jag har i alla fall försökt skaffa mig en föreställning om vad de kunna uppgå till, och jag tror att jag vågar säga, att de icke komma att överstiga tre miljoner kronor. Det blir sålunda en helt annan

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

siffror än den man rörde sig med under de föregående beräkningarna. Jag anser, att det med hänsyn till den diskussion, som stått omkring denna sak, kunde vara skäl i att kammarens ledamöter, så snabbt som det kunde ske, finge kännedom om dessa fakta.

Detta är vad jag velat meddela, herr talman.

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! De elva avgivna propositionerna till urtima äro förklarliga. Man kan inte lasta regeringen för att den har kommit med dem, ty den som säger a måste också säga b. Regeringen som, stödd på alla större partier, gått fram för upprustningen såsom vår främsta och mest grundläggande fråga i dessa ofärdstider, hade förmodligen ingen annan utväg än att fortsätta till det yttersta efter landets yttersta förmåga. Pressen har också förmedlat denna förtvivlan till folket, som därför nu tappat så gott som alla ideal, åtminstone de andliga idealen.

Urtimans främsta program betyder sålunda ett ytterligare framsprång mot »det befästa fattighuset», som det tidigare under förra världskriget och dess efterverkningar kallades. Detta innebär ofrånkomligt oavlätligen *nya skatter*. Jag tänker på Kiplings berömda yttrande, att han längtade alltid bort, bortom Suez, där människan betyder någonting och där hon icke såsom i Europa förnämligast är föremål för beskattning och statistik.

Emellertid söka vi tillika även frivilliga bidrag. Sålunda samlades i Sverige enligt uppgift *400 miljoner kronor för Finland* i kriget mot Sovjet. Uppoffringsviljan var storartad, men den svenska organisationen sökte även stimulera de meniga även med rubriken »med Finland för Sverige». Det gällde nämligen, särdeles förlätligt, att stärka den finska fronten till hinder för krigets utsvävningar längre västerut och eventuellt ända till Sverige.

Till frivilligt penningestöd har nu för Sveriges upprustning även organiserats det s. k. *försvarslänet*, som nu lär ha nått en summa av 500 miljoner kronor. Även här är intresset storvulet. En stimulering har dock även här ansetts vara för säkerhetens skull påkallad. Staten betalar 4 procent i ränta, och för tecknade 800 kronor lära erhållas 1,000 kronor tillbaka. Därför propageras det också för teckning på försvarslänet såsom en »fördelaktig placering». Herr talman, fördelaktig? Ingen annan realsäkerhet för lånets återbetalning finnes än statens rätt att betala skulden beskattningsvägen. Kommer krig, blir det tilläventyrs ingen återbetalning alls. Så skedde ju med de tyska försvarslänen under förra kriget. Och även eljest: varifrån tagas pengarna? Jag frågade en vederbörande häromdagen vad som menas med detta: »en fördelaktig placering». Han svarade: »Du kan ju förstå, att blir det så omöjliga tider, så gå ju de enskilda bankerna under först. Därför är det förmånligt att lyfta sina pengar hos dessa banker och sätta in dem hos staten som ett statslån. Då finns större utsikt att få tillbaka pengarna.» Givetvis, som sagt, under förutsättningar i yttersta nöd, att rimligheter erbjuda sig till skuldens gäldande. Med sådana små spekulationer måste vi röra oss i denna bekymrade värld.

Men icke heller denna frivillighet slår för ögonblicket i spann för en erforderlig upprustning. Det är verkligen synd om landet.

Därför föreslås en uppmaning till *frivillig sparsamhet*, en särdeles behjärtansvärd sak i och för sig. Men även denna förhoppning blir väl en utopi utan tvångsåtgärder. Och en sådan åtgärd äro just de många nya skatterna. Vi förstå och veta, att det redan pågår en allmän och allt kraftigare tillstramning av tvångsremmarna, och mer kan inte gärna begäras.

I dag kritiserade Ohlin i vetenskapens namn dessa förhoppningar. Men

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

inte heller han syntes kunna göra det omöjliga. Han kom ej heller, såvitt jag förstod, med något påtagligt att hålla sig till. Dialektiken mellan finansministern och vetenskapen gav väl ej kammaren stora förhoppningar att hos oss kunna förvandla världsläget brottsliga cirkelgång ens till en fyrkantig figur.

Denna insikt har nu i varje fall icke varit regeringen främmande, ty den har även uppställt såsom ett mål, för vilket den påkallar intresse av riksdagen, frågan, hur man skall kunna hjälpa till att sköta *folkförsörjningen* efter alla dessa pålagor främst i försvarets tjänst. Och då nu var och en känner sig uppfordrad att komma med räddningsplankor, är det ju meningen, att man skall lägga fram dem vid denna remiss, och då föreslår jag för min del bland annat följande.

För det första: inga vidare anslag i stort till upprustningar, som föreslagits. Det är ju vägen till »det befästa fattighuset», och redan äro ju de huvudsakligaste förbättringarna vidtagna. Herr Bagge har redan tidigare såsom representant för det parti, som har försvaret främst på sitt program, förklarat, att vi då voro rustade som en igelkott, och mer kan man väl knappast begära av ett litet land. Att försöka invagga oss i föreställningen, att vi kunna bemästra en stormakt, det vill säga Tyskland och Ryssland — några andra är det väl ej fråga om — är ju en utopi. För övrigt betyder ju landets ekonomiska utarmning också en minskning av vår militära försvarsförmåga i brist på mat, kläder, existensmöjligheter och med en växande arbetslöshet. Sverige understryker genom en sådan besparing, som jag nu föreslagit, ytterligare att dess neutralitet självfallet också betraktas såsom okränkbar.

För det andra må erinras om en skrivelse, som avläts under förra världskriget från riksdagen med anledning av min och såvitt jag vill minnas även några andra riksdagsmäns motion om att, då riksdagen på regeringsproposition beviljade ett stort anslag till neutralitetsvakt, regeringen borde se till, att dispositionen av anslaget icke ställdes under militärernas överkommando och diktatur. Detta förslag till skrivelse bifölls av riksdagen.

Nu utövas emellertid också diktatur från militärkommandona i stort sett över anslagen. Men man får vara försiktig icke minst med den sakkunskapen, när den kommer ut på sina utmarker. Det är många, som även till mig framfört sina beklaganden över dessa utkommenderingar utan någon mening, såsom man säger. De ha talat om hur man tar personer från deras näring även vid äventyr att deras kundkrets försvinner och deras existensmöjligheter förstöras och i stället låter dem även blott en kort stund om dagen i något hörn av Sverige utföra ett arbete, som inte kan finnas någon förnuftig mening i. En *minskning av utskrivningarna* bör vara en av de besparingskällor och tillika en av de andliga välgörenheter, som man bör låta gå hand i hand med upprustningarna.

För det tredje böra vi, föreställer sig mängen, också tillägna oss något av indignation över allt vad som nu förekommer i världen från dag till dag. Vi måste väl också kunna något intressera oss för fredens idé. Det är det enda, som skall rädda oss från ekonomisk undergång och mycket annat, som är ännu värre.

Det var en kommunistisk talare, som här på förmiddagen just sade: »Varför kunna vi inte intressera oss för att taga avstånd från den blodiga världsordning, som nu råder?» Då ropade jag: »Hör, hör!» men jag skulle vilja bedja om, att det stora landet fullföljer Lenins tal ofta om att sprida kultur bland sitt folk. Lenin började även med en lag om dödsstraffets avskaffande, vilken nu inte finns längre såsom lag i Ryssland. Och senare har

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

Rysslands förre utrikesminister Litvinov i folkförbundet föreslagit en total allmän avrustning inom fyra år, vilket avsågs med förakt. Jag tycker, att Lenins gamla föredömen böra upptagas av hans efterkommande och att de där s. k. arkebuseringarna, som synas ofta ingå såsom ett moment i strävandena, upphöra och förbjudas i enlighet med Lenins första mening.

Nu har jag i fråga om denna indignation och dess upptagande av fredens idé vid sidan av våra upprustningar dokumenterat riktlinjerna därför i de två ålderspresidenttal, som jag hållit nyligen i riksdagen. Jag hänvisar till dem, med återgivande dock av följande passus därur.

»Det kan ej fortgå på detta sätt längre. Det vill till en ny ordning på vårt klot, trots att det är endast en droppe i stjärnornas ändlösa världar. Folken komma en gång att *resa sig* mot bombflygplanen såsom världens herرار, mot makters eviga krig, mot deras segerfreder med dessas påbröd 've de besegrade'. Med ett ord mot styrelsesätten.»

Och då har jag också framhållit, att här ha »*de små länderna en egen uppgift*», och den böra de icke svika. I all synnerhet ha svenskarna enligt den sjunde kolonnens mening, d. v. s. fredsaktivisternas mening, en sådan uppfattning. »Vi hålla enständigt före, att Sverige vid sidan av våra rustningar även bör såsom en andlig stormakt träda fram för fredens idé.» Och programmet ha vi också angivit. »En sådan mobilisering i Sverige även av sanningens makt skulle *resa ikring oss ett än mera fruktbringande värn av allmän högaktning för vår frihet och vårt oberoende.*»

Fredens idé kommer i alla fall att segra en gång.

En annan besparingsåtgärd sammanhänger med frågan, om vi skola vara skattskyldiga under det nuvarande *folkförbundet*. Danmarks regering, som ju existerar, har dock gått bort därifrån nyligen och sagt, att folkförbundet inte har någon uppgift vidare och att Danmark inte har råd att betala avgälderna till förbundet. Och här i Sverige kunna vi väl vara överens om att det bör skapas ett nytt folkförbund. Inte böra vi vidare utgiva 600,000 kronor om året till en ruin, ingenting annat än en ruin. Däremot böra vi oavslåligt propagera för ett nytt folkförbund, upptornat på de gudomliga lagarne.

Wohlin talade om jordbruket i Sverige och om hur det skulle kunna lyftas ur sitt betryck. Jag är ense med honom, och vi ha kämpat i den sista jordkommissionen gemensamt för den saken. Wohlin ville inrätta bondegårdarna till fideikommiss. Det må gärna ske, om så kan äga rum. Om det är bra, vet jag inte. Men jag ber honom nu liksom flera gånger tidigare att intressera sig för en rationell fullföljd av Norrlands jordfråga för jordens uppodling och bebyggelse, varom en motion förelegat vid årets lagtima riksdag. Denna motion föranledde bifall i utskottets motivering, men den ledde tyvärr inte till någon skrivelse.

Herr von Heland: Herr talman! Den, som vid denna remissdebatt skulle vilja ägna sig åt kritik, skulle givetvis ha rätt stora möjligheter att uppehålla kammaren under mycket lång tid. Det kan dock enligt min mening synas olämpligt att i nuläget komma med en kritik, som kan verka upprivande i vissa avseenden. Jag har vidare den uppfattningen, att den fråga, som jag vid gångna remissdebatter särskilt brukat ägna mig åt, nämligen jordbruksfrågan, kommer, under förutsättning att kriget fortsätter och sålunda importsvårigheterna komma att kvarstå, att lösas med eller mot herrarnas önskan. Jag hade därför icke tänkt yttra mig i denna remissdebatt.

Men finansministern och herr Ohlin ha här fortsatt en diskussion, i vilken

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

jag deltog i våras, varvid finansministern även apostroferade mig, varför jag inte kan underlåta att yttra mig även nu.

För inte många år sedan ansågs det från det parti, som herr Ohlin tillhör, att den näring, som inte bär sig, bör läggas ned — detta med syftning på jordbruksnäringen. Det skulle förvåna mig, om inte alla här i landet nu äro belåtna med att jordbrukarna trots svårigheterna idogt fortsatt sitt arbete med att producera livsmedel. Det är sant, att det från bondeförbundshåll under alla år har yrkats på skäliga existensmöjligheter för jordbrukarna, men herrarna böra också erinra sig, att vi förfäktat, att detta är ett landsintresse även ur den synpunkten, att landet borde göra sig så självförsörjande som möjligt beträffande livsmedel.

Vid den debatt i våras, som finansministern och herr Ohlin erinrat om, varnade jag för min del för en sådan prispolitik, som inte stimulerade den inhemska livsmedelsproduktionen och bränsleförsörjningen. Överallt i världen följer man nu med stor uppmärksamhet skördeutsikterna och försörjningsförhållandena i Europa, och på många håll förutser man allvarlig livsmedelsbrist för många folk redan under den kommande vintern. Enligt bestämda påståenden utveckla sig skördeutsikterna ingenstans i Europa tillfredsställande, utan brist på arbetskraft, ogynnsam väderlek m. m. kommer att medföra dåliga skörderesultat. Även för de europeiska exportländerna påstår man att detta omdöme gäller. Ryssland, om man nu för tiden skall räkna detta land som exportland för livsmedel, lär dock erhålla en bättre skörd. Europa är vidare under normala år en stor importör av livsmedelsvaror och har exempelvis beträffande vete en import av 20 procent av de egna skördarnas storlek. Detta bekymmersamma läge för Europa beror givetvis på den handelsavspärrning, som uppstått genom kriget, ty än finns det överflöd av livsmedelsvaror på världsmarknaden. Sålunda lär exempelvis Canada i år få rekordskörd. Förhållandena från förra världskriget synas upprepa sig i form av ett växande överskott och en stegrad lagring i de ledande transoceaniska exportländerna samt i form av livsmedelsbrist med försök till ökad produktion i Europa. Denna utveckling kan efter inträffad fred leda till precis samma sammanbrott på världsmarknaden som efter det förra kriget. Statsmakterna måste följaktligen förstå, om jordbrukarna inte önska få vara med om ett upprepande av den depression, som började på 1920-talet. Vi erinra oss säkerligen, att industrien, även om detta medför besvärliga rubbningar på arbetsmarknaden med stor arbetslöshet, visat sig lätt kunna minska produktionsvolymen, om konsumtionen blir mättad, men att jordbruksnäringen med hänsyn till livsmedelsproduktionens bundenhet till uppodlade arealer och framskapade kreatursbesättningar endast mycket trögt kan ändra produktionsvolymen.

Jordbrukarna, det kanske herrarna inse, lita inte på statsmakternas omvårdnad, därest importmöjligheterna åter öppnas. Det kan ånyo uppträda framstående män, som fordra, att, därest vi billigt kunna importera den färdiga arbetskraftens livsmedelsprodukter, bör jordbruket åtminstone i rätt stor omfattning läggas ned. Det kortsiktshandlande, som kännetecknar den svenska jordbrukspolitiken enligt mitt förmenande, är i högsta grad olyckligt. Jag tror därför att det vore synnerligen önskvärt, om den planläggning av den svenska folkförsörjningen, som herr Wohlin efterlyste, snarast kunde effektueras.

Jordbrukets läge just nu är synnerligen besvärligt ur flera synpunkter. Sålunda lider jordbruket allttjämt under en besvärlig överskottskris, för till-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

fället starkt påverkad av den ihärdiga torkan och de härigenom ökade anmälningarna av slaktdjur. Liknande överskottskris råder även i grannländerna, men denna kris blir ej långvarig, om kriget fortsätter. Redan nästa år torde i så fall konsumenterna börja fundera över huruvida den förda politiken mot jordbrukarna varit förnuftig. Jag har tidigare här i kammaren ifrågasatt, huruvida konsumenterna inte hellre hade betalat något högre priser för livsmedlen nu än att om ett år finna, att det råder brist på en hel del varor med priser i förhållande härtill.

Men man litat uppenbarligen på fred och goda importmöjligheter, och får man rätt härutinnan, ja, då ha statsmakterna tydligen handlat utmärkt ur konsumenternas synpunkt, och då få väl jordbrukarna fortsätta med sina umbäranden.

Härefter må det tillåtas mig att beröra ett par detaljer i vad som förekommit under denna debatt. Herr Ohlin föreslog tvångslån, d. v. s. att de, som ha högre inkomst än inkomsten under ett visst normalår, exempelvis år 1938, som herr Ohlin föreslog, skulle tvångslåna detta överskott till staten. Det må tillåtas mig att framställa en fråga. Jordbrukarna ha ju under många år haft det synnerligen besvärligt. Skall en jordbrukare som haft förlust på sitt jordbruk ända till nu, då han kanske äntligen får en skälig inkomst på sitt jordbruk, tvångslåna överskottet — denna för honom överraskande goda händelse — till staten?

Herr Ohlin ansåg vidare, vilket ju kan vara tacknämligt för jordbrukarna, att jordbrukarna borde erhålla produktpris i förhållande till skördekvantiteten, och han föreslog detta med hänsyn till torkan och de dåliga skörderesultaten ute i landet. Jag hoppas, att herr Ohlin även har kvar den uppfattning, som herr Ohlin deklarerade i våras, nämligen att jordbrukarna borde tillerkännas sådana priser, att dessa stimulera livsmedelsproduktionen. Jag kan då tillägga, att för bränsleförsörjningens skull skogens folk även bör få stimulerande priser. Jag kunde inte få klart för mig, vad herr finansministern hade för bestämd uppfattning i prisfrågan. När jag i våras hade den stora äran att här i kammaren diskutera den saken med finansministern — herr finansministern har redan vid denna debatt erinrat därom — framställde jag med hänsyn till vad finansministern då yttrade, den frågan »om det verkligen kunde vara meningen, att en klass, som vid krisens början hade en väsentligt sämre ställning än andra befolkningsgrupper, skulle vara hänvisad till detta sämre läge under hela krisen». Finansministern sade under den debatten, att han icke ansåg tidpunkten vara lämplig för att göra någon förändring. Jag är tacksam för att jag i protokollet sedan kunde läsa, att herr finansministern hade något justerat detta uttalande och satt dit orden, att man »i nämnvärd grad» icke skulle få förändra detta läge för jordbrukarna. Men vad som menas med detta »i nämnvärd grad», har jag inte kunnat få klart för mig.

Herr finansministern utvecklade dessutom nu svårigheterna med en prissättning enligt herr Ohlins önskningsar, och jag kan förstå herr finansministerns betänkligheter därvidlag, eftersom skörden är så ofantligt olika inom samma område, på grund av att åskregnen behagat gå så egendomliga vägar i sommar. Men en sak må väl i alla fall finansministern vilja gå med på, och det är, att när man nu vet, att man har en väsentligt ökad anmälning av slaktdjur som följd av torkan, varvid slakteriföreningarna inte kunna taga emot alla slaktdjur som anmälas, vore det väl ett sätt att något stoppa upp dessa slaktdjursanmälningar genom att begagna sig av högre mjölkpris för

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

att stimulera jordbrukarna att behålla så stor del av sina kreatursbesättningar som möjligt, vilket väl i nuläget är ett landsintresse.

Man klagar nu över höga livsmedelspriser. Det må tillåtas mig att något stanna vid den frågan. Från Mjölkecentralen här i Stockholm, vars verksamhet ju sträcker sig över ett område av fem mellansvenska län, ha vi tillsänt jordbruksministern och livsmedelskommissionen en skrivelse i frågan. Jag skall bara nämna vissa av de synpunkter, som vi där framhållit, för att visa att det kanske inte är jordbrukarna, som alltid äro skulden till att livsmedelspriserna stiga. Vi ha i den skrivelsen endast redogjort för vad sista halvårets prisstegringar betyda för mejerihanteringen — vi gå alltså inte in på de ökade omkostnaderna för jordbrukarna. — Vi påpeka det mycket betänkliga för oss och för alla, som under dessa senaste år fått centralisera mejeridriften och bygga nya och dyrbara mejerier med hänsyn till mejeristadgan, i att man nu skall behöva få de ökade kostnader, som detta medför, fastän mjölkproduktionen sjunker. Vi ha kalkylerat räntebetalningarna och amorteringarna med hänsyn till den mjölmängd, som funnits tidigare, och det kommer att betyda ofantligt mycket, om dessa kostnader skola slås ut på kanske två tredjedelar eller hälften av den mjölmängden.

Men inte nog härmed. Sedan krisen började, har priset på förnödenheterna för mejerierna — det ha vi särskild statistik på — stigit med över 79 procent, således så gott som 80 procent. Dessutom ha vi haft nytt löneavtal för landsortsmejerierna i höstas, och det kostade oss en lönehöjning med cirka 11 procent. Sedan gingo vi, utan att vi behövde det, in för detta ramavtal, som varit på tal här, och det kostade oss mellan 6 och 7 procents ökning av lönerna. Vi beräkna sålunda att lönerna för oss ha ökat med bortåt 16 procent. Frakterna ha genom ökade bensinkostnader stigit med 35 procent. Jag har bara velat nämna dessa siffror för att påpeka, att man inte skall lasta endast jordbrukarna, om livsmedelspriserna stiga.

På tal om ramavtalet, som både finansministern och herr Ohlin berört, vill jag tala om, att vi vid vårt senaste styrelsesammanträde i Mjölkecentralen voro rätt förvånade över att fast vi gått in för ramavtalet, utan att detta fordrats av oss, komma huvudstadsmejeriets arbetare och fordra underhandlingar om ytterligare löneavtal med förhöjningar på upp till, om jag minns rätt, 17 procent. Det är ju inte att undra på, att man tycker det är rätt bekymmersamt, när man står i ledningen för ett mejeriföretag under dessa förhållanden.

Såväl finansministern som socialministern uppehöll sig här vid framtiden och de svårigheter, som väntades på grund av arbetslöshet. Finansministern sade, att svårigheten blir att sätta de produktiva krafterna i verksamhet. I debatten i våras tillät jag mig påpeka, att jordbruket och skogsbruket torde vara landets mest arbetskrävande näringar och att dessa näringar därför borde så vårdas, att de kunna betala likvärdiga löner som vid annat grovarbete. Jag skall ta ett exempel på vad jag menade. I Stigtomtrakten, där jag bor, bygges det flygfält. Vid det arbetet har man en timpenning av 1 krona 15 öre, men genom ackord kommer man upp till en dagsförtjänst av 12—15 kronor. Kristidsnämnderna i trakten äro förtvivlade, ty hur skola jord- eller skogsägare kunna få arbetsfolk, om man inte kan konkurrera med dessa löner? Det synes mig, att om man vill positivt tänka på arbetslöshetsfrågorna, borde man synnerligen väl vårda sig om de näringar, som äro mest arbetskrävande. Det bästa sättet att få en frivillig överflyttning av arbetskraft till dessa näringar är väl, att man vårdar dem så, att de kunna betala arbetskraften ungefär likvärdiga löner som vid annat grovarbete. Man har

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

inom jordbruket inte längre gående önskingar, och jag tror inte heller att landets skogs- och lantarbetare ha högre pretentioner.

Herr talman! Med hänsyn till den tidigare debatten har jag inte kunnat underlåta att även deltaga i denna debatt och framföra dessa mera färska synpunkter. Till slut vill jag förklara, att även om man i jordbrukareleden känner ett visst missnöje över den svåra situationen, som naturligtvis förvärrats och som man känner svårare just på grund av det dåliga skörderesultatet — givetvis rå inte statsmakterna för den saken, det har jag aldrig tänkt påstå, herr finansminister — tror jag dock att statsmakterna kunna lita på att jordbrukets folk är fullt berett att bära sin del av bördan i de svåra tider som stunda.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag är säker på att kammaren med största intresse lyssnade till den framställning, statsrådet och chefen för socialdepartementet lämnade rörande utsikterna på arbetsmarknaden. För egen del vill jag betyga, att jag med särskild tillfredsställelse erfor, att statsrådet redan håller på med en utredning rörande möjligheterna att hålla byggnadskostnaderna nere, att därvid även byggnadskostnaderna på landsbygden skola vinna beaktande och att utredningen redan under de närmaste månaderna kan väntas avsätta resultat. Jag vill därtill endast foga den reflexionen, att jag tror det vore en fördel, om man vid dessa utredningar ville beakta såväl möjligheten att minska marginalerna vid försäljning och inköp av viss byggnadsmateriel som även den kanske svårare frågan om möjligheten att i viss utsträckning övergå till ett tidlönesystem för arbetskraften, förenat med en mera varaktig anställning, som ger de anställda en viss trygghet för en rimlig årsinkomst.

När statsrådet Möller säger, att räntefotens höjd är det allra viktigaste, går han kanske allt för långt, men för egen del vill jag instämma med honom däri, att räntefoten är en av de två eller tre huvudfaktorerna. Så mycket angelägnare är då det önskemål, som jag tidigare tillåtit mig framföra, att man inom finanspolitikens ledning gör allt som göras kan för att åstadkomma en sänkning av räntenivån. Den bör kunna vara möjlig under en tid, då staten är den praktiskt taget dominerande låntagaren. Jag tror för min del inte, att utbudet av nytt sparkapital skulle väsentligt påverkas av om räntefoten vore en halv procent lägre än den är, men däremot skulle detta ha ett icke oväsentligt inflytande på kostnaderna för disposition av nya byggnader.

Innan jag, herr talman, övergår till att säga ett par ord med anledning av finansministerns uttalande, skulle jag vilja förutskicka en observation, föranledd av herr von Helands senaste yttrande. Han frågade, hur det skulle förfaras vid ett eventuellt tvångslån från en jordbrukare, som haft förlust på sin rörelse fram till år 1938, om detta år väljes som basår. Jag vill endast upprepa, vad jag i det första anförandet även nämnde, att man naturligtvis här som alltid får göra vissa undantag. Jag skulle mycket väl kunna tänka mig, att undantagen delvis kunde vara av den typen, att för det första en viss minimiinkomst undantages, för det andra, när det gäller rörelse, en viss minimiförräntning av det arbetande kapitalet, i detta fall taxeringsvärdet, undantages, och att först vad som därutöver inflyter kommer att få samma förpliktelser som annan merinkomst.

För att inte bli missförstådd med anledning av herr von Helands hänvisning till debatten i våras vill jag tillägga, att jag tror man får akta sig för att överdriva talet om att höga priser på livsmedel stimulera produktionen och därför äro önskvärda i nuvarande läge. Man får nog till den satsen göra

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

en hel rad reservationer. När t. ex. herr von Heland säger, att höga mjölkpriser skulle stimulera bönderna till att behålla sina kor, kan jag inte underlåta att göra den reflexionen, att det väl knappast är önskvärt, att alla kor hållas vid liv, när det inte finns tillräckligt med foder. Större delen av fodret skulle ju då gå åt till underhållsfoder och endast en mindre del bli till mjölk. Någon nedslaktning blir under alla omständigheter erforderlig, och det är väl då önskvärt, att den kommer till stånd på ett planmässigt och rationellt sätt. För min del vill jag endast i korthet angiva, att jag tror att en viss prishöjning på spannmål är nödvändig för att förhindra utfodring med spannmål, vilket ur synpunkten av landets förseende med näringsmedel är en avgörande faktor. Vidare skulle det vara önskvärt, om man till balansering av en sådan förändring — som närmast vore till skada för småbruket — kunde gå in för ett system med tillhandahållande av foderkakor billigare till det mindre jordbruket. Tiden tillåter ju inte nu en närmare diskussion av dessa frågor.

Med anledning av finansministerns och herr von Helands upprepade argument, att skörden är olika i olika landsdelar och på olika gårdar, på vissa ställen god och på andra dålig, och att det därför skulle vara något egendomligt i att man nu anger det genomsnittligt dåliga skördeutfallet som argument för en viss prisstegring, vill jag därtill endast påpeka följande: Staten har under senare år genomfört en hel del prishöjningar under hänsyn till jordbrukets *allmänna* läge. Därvid har man ej funnit lämpligt att säga, att den jordbrukaren i den trakten har så god skörd, att han får nöja sig med litet lägre priser, medan den, som fått mindre skörd, skall få litet högre priser. Hundraprocentig rättvisa är omöjlig att uppnå, och detta har inte veterligen bekymrat finansministern under de senaste åtta åren. Jag frågar mig då, om i nuvarande situation detta faktum kan vara något avgörande skäl mot att ta en viss hänsyn till läget för jordbruket i dess helhet. Det torde nog vara så, att den övervägande majoriteten av jordbrukare dess värre har en ganska väsentligt reducerad skörd.

En annan punkt, där herr Wigforss kom med ett argument, som knappast ofrefaller hållbart, är när han säger, att det ej kan vara någon fördel med ett arbetsavtal med fasta löner och en säkerhetsklausul, enligt vilken löneförhandlingar upptagas på nytt, om levnadskostnaderna stiga över en viss poäng. Ett sådant avtal, säger finansministern, innebär ingen fördel, jämfört med ett vanligt indexlöneavtal. Jo, det kan göra det av följande skäl: Skulle man göra nya löneförhandlingar beroende av om levnadskostnaderna stiga över ett visst procenttal, tror jag det är ganska naturligt, att man väljer ett något större trappsteg än man gör i det automatiska avtalet, t. ex. inte 6 utan 10 eller 12 poäng. Lyckas det då statsmakterna att hindra, att en sådan prisstegring kommer till stånd, som överstiger den bestämda gränsen, har man en fast lön. Om detta inte lyckas, utan det blir en större prisstegring, uppkommer vid förhandlingarna frågan: är denna prisstegring av sådan natur, att den är en avspegling av våra försämrade försörjningsmöjligheter? Då bör ingen grupp få kompensation för den. Men är prisstegringen mera direkt inflationsbetonad och beror den på att andra grupper ha tillskansat sig fördelar, då är det lika klart, att kompensation skall ges. Man har alltså möjlighet till en sådan undersökning av prisstegringens karaktär i det särskilda fallet, och det är väl just det, som är nödvändigt, för att man skall kunna ge kompensation, när den är berättigad, men ej eljest. När det är det försämrade försörjningsläget, som är orsaken till prisstegringen, bör kompensation icke ifrågakomma, medan man däremot kan ge en praktiskt taget fullständig kompensation i det andra fallet.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

Det är klart, att det rent principiellt vore bättre med den linje, jag förordade i höstas, nämligen ett indexlöneavtal med en s. k. *rensad* index, där den höjning av levnadskostnaderna, som beror på skatter, fördyrade utlandspris och försämrade försörjningsmöjligheter, icke är med i indexberäkningen, utan endast rent inflationistiska faktorer. Så som läget nu utvecklats sedan avspärrningens början torde emellertid — i motsats till förhållandet under hösten och vintern — beräkningen av en sådan index på ett sätt, som alla kunna acceptera, vara praktiskt taget ogörlig eller i varje fall mycket svår. Vilken metod som här än kommer till användning kan ju göra detsamma — det får närmast bli beroende på psykologiska faktorer — bara man inte gör det olämpliga, för att inte säga ogenomförbara försöket att ge en eller annan stor medborgaregrupp kompensation även för sådan fördyring som beror på försämrade försörjningsmöjligheter för hela svenska folkhushållet. Till någon liten del kan ett sådant försök lyckas genom att vältra över bördan på de mindre väl organiserade grupperna, men till största delen blir resultatet endast en forcerad prisstegring, som tar tillbaka den fördel, lönestegringen annars skulle medföra. Man kan nämligen inte nog understryka, att det blir inte mera varor att konsumera, därför att priserna pressas i höjden. Tanken att återgå till avtal utan indexlönesystem innebär alltså ej att reallönerna skulle sänkas för någon grupp, t. ex. industriarbetarna, tjänstemännen eller andra, mera än som under alla omständigheter blir erforderligt på grund av att landet har blivit fattigare. Det är fråga om att skapa ett system, som ger en så hög reallön som möjligt åt alla grupper, men som gör det utan att framkalla inflation.

När jag i detta läge talar om att en mycket dålig skörd naturligen har till resultat en viss höjning av prisen på vissa jordbruksprodukter, är det alldeles klart, att detta icke innebär — såsom någon sade till mig under pausen efter överläggningarna före middagen — att man vill höja inkomsterna för jordbrukarna och sänka dem för några andra grupper. Nej, prishöjningen på jordbruksprodukter har ju blott till uppgift att fördela den bördan, som den dåliga skörden innebär, i någon mån även på andra grupper än jordbrukarna. Det är alldeles klart, att *det blir jordbrukarna själva, som i första rummet få bära den bördan.* Men det kan knappast vara rättvist, att de skola få bära den ensamma, när man har en ekonomisk politik av den art som vi för närvarande ha och som vi bedrivit sedan åtskilliga år. Den jämförelse med de arbetslösa, som herr finansministern gjorde, tycker jag passar mycket bra. När människor bli arbetslösa, komma de att som grupp betraktade få lida mer än andra medborgare. Dessa andra få då betala höjda skatter för att finansiera arbetslöshetspolitiken. En del arbetslösa få full sysselsättning igen och kanske lika bra inkomster, som om de inte blivit arbetslösa, men de flesta arbetare, som bli arbetslösa, få räkna med en försämring av sin ställning och en försämring, som går längre än den, som andra grupper få påtaga sig. Men principen är även där genomförd, nämligen att de övriga grupperna få bära en del av den kalamitet, som träffat t. ex. en viss industris arbetslösa.

Det är klart, att man här kan finna olika lösningar, och vare det mig fjärran att påstå, att den linje, jag tillätit mig i korthet antyda, skulle vara den enda lämpliga. Men jag är övertygad om att man på en punkt kan våga hysa en ganska bestämd åsikt: det är omöjligt att lösa dessa svårigheter, om inte under regeringens ledning de viktigaste av de olika grupperna samlas till en gemensam överenskommelse rörande riktlinjerna, en överenskommelse, där man någorlunda samtidigt tar upp både löneproblemen och de jordbrukspolitiska problemen till diskussion. Jag tror inte heller man behöver vara så formalistisk, att man säger, att detta är omöjligt, därför att en del av

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

frågorna skall avgöras av statsmakterna och andra delar skola avgöras av parterna genom överenskommelse. Skola vi vara så formalistiska, att vi av den anledningen icke kunna behandla hela problemkomplexet under ett, då tror jag, herr talman, icke att vi komma till en praktisk lösning. Jag skulle kunna tänka mig — för att ge en konkret illustration — att regeringen för första halvåret 1941 finge till stånd en överenskommelse, att under den perioden jordbrukspriserna icke skulle höjas — jag förutser en viss justering under höstens lopp — och att under samma sex månader inte heller statstjänstemännens löner eller arbetarnas löner skulle höjas. Skulle under denna period råvarubristen framkalla en viss prisstegring, kunde ju ingen grupp beklaga sig över att den finge bära sin del av bördan. Och någon annan prisstegring än den, som beror på försämrade försörjningsmöjligheter, behöver inte inträffa, om man har avtal om fasta löner och fasta jordbrukspriser och en priskontroll, som håller vinstmarginalerna i schack.

Till sist, herr talman, vill jag gärna göra ett medgivande till finansministern. Det är, att han onekligen har ett ganska starkt försvar, när han säger, att den inledning till propositionen nr 1, som här närmast är föremål för diskussion, inte ger sig ut för att vara någon allmän redogörelse för regeringens ekonomiska politik. Den är helt enkelt en uppläggning av detta problem, en problemställning, ett angivande av förutsättningarna för den ekonomiska politiken och intet mer. Jag har redan förut betygat, att betraktad som sådan anser jag, att denna inledning förtjänar de amplaste lovord. Men jag tycker ändå, att detta försvar, ehuru det räcker ganska långt, inte räcker alldeles. Man frågar sig nämligen: *när* kan riksdagen vänta att få en närmare redogörelse för regeringens politik? Under förra urtima riksdagen var regeringen, tycker jag, relativt snabb i vändningarna. När ett stormaktskrig utbrutit den 1 september, fingo vi inom loppet av ett par månader en rad skattepropositioner och förslag om andra åtgärder, som betingades av läget. Den 30 november bröt emellertid finsk-ryska kriget ut, och sedan kom avspärningen i april, men jag tror att man likväl kan säga, att sedan december i vårt land icke genomförts några väsentliga ekonomisk-politiska förändringar. Sedan dess vänta vi och vänta med en viss otålighet på litet närmare besked om efter vilka riktlinjer den mera energiska politik skall sättas in, som betingas av att vårt läge är så mycket allvarligare än det var i oktober och november 1939. Därför vill jag visserligen medge, att finansministern kan hänvisa till att han skall komma med närmare upplysningar om den ekonomiska politikens olika sidor längre fram, men jag tror inte det argumentet kan gälla så förfärligt mycket längre, även om det kan tillmätas en viss styrka i dag.

Jag underskattar givetvis inte de kolossala svårigheter, som möta en behandling av dessa problem. Det är därför, herr talman, inte utan en viss tvekan, som jag i dag tagit till orda vid diskussionen av dessa spörsmål. Särskilt, det vill jag gärna tillägga, betingas denna tveksamhet i viss mån därav, att mitt inlägg, i den mån det varit av kritisk natur, måste komma att riktas delvis mot en finansminister, för vars insatser i vår ekonomiska politik under de senaste åtta åren jag hyser en stor, redan förut omvitnad beundran. Men det kan inte hjälpas. Det är i nuvarande läge, inte minst på grund av att vi ha en samlingsregering, men även av andra skäl, av vikt, att riksdagens ledamöter försöka i all blygsamhet lämna sina bidrag till en diskussion i dessa viktiga frågor. De farhågor, jag känner för att man låtit det senaste halvåret i någon mån glida förbi och för att ytterligare ett halvår skulle kunna passera utan att några energiska tag toges, har jag känt en viss plikt att här bringa till uttryck. Därmed har då följt en skyldighet att

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

också, åtminstone i största korthet, ange de linjer, efter vilka jag föreställer mig att en rationell politik skulle kunna föras.

Det är nog många, herr talman, som säga, att det är alldeles hopplöst att tänka sig en överenskommelse mellan de stora samhällsgrupperna, varigenom de skulle avstå från krav på nominella pris- och löneförhöjningar, om de finge garanti för att alla andra grupper gjorde på samma sätt och garanti även på vissa andra punkter. Det lönar sig inte, därför att var och en av dessa grupper kommer att fortsätta med en hundraprocentigt egoistisk politik. De, som säga så, ha därmed uttalat, att de icke tro på att det i ett folkstyrt samhälle finns möjlighet att genomföra det, som visat sig möjligt i en hel rad av mer eller mindre diktaturstyrda länder. Det är möjligt, att dessa pessimister få rätt, men tills vidare, herr talman, föredrar jag att tro, att det finns åtminstone några utsikter för framgång för en sådan politik, som syftar till att slå bryggor över motsättningarna mellan folkgrupperna. Jag tror, att den nuvarande regeringen både genom sin karaktär av samlingsregering och på grund av de stora personliga kapaciteter den inrymmer och det förtroende den har från olika samhällsgruppers sida har särskilt stora möjligheter att skapa en ordning, som tryggar för de olika folkgrupperna, att inte en viss grupp får bära mer än sin del av de bördor, krisläget framkallar. Det är alldeles klart, att de välsituerade — det vill jag tillägga — få vara beredda att bära en proportionsvis större del av bördorna än andra, och det är lika klart, att det finns en minimistandard, under vilken ingen grupp får tryckas ned, därför att detta skulle betyda en fara för denna grupps hälsa och arbetsförmåga. Med de reservationerna tror jag man kan säga, att det är väl motiverat, om regeringen försöker få till stånd sådana överenskommelser och sådana statliga åtgärder, vilka garantera att de ofrånkomliga bördorna fördelas någorlunda rättvist på alla och utan en orättvist och socialt olyckligt verkande inflation.

Herr **von Heland** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: För att det inte skall råda något missförstånd efter herr Ohlins anförande vill jag påpeka, att jag ingalunda uttryckte något missshag över herr Ohlins förslag att man skulle höja priserna med hänsyn till missväxten. Tvärtom noterar jag det medgivandet med tacksamhet.

Jag vill vidare förklara för herr Ohlin, att jag mycket noga följer nedslaktningen i landet och endast önskade komma med ett förslag för att om möjligt genom en åtgärd kunna stoppa den massanmälning av slaktdjur, som nu pågår, då slaktdjursmarknaden är övermättad.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag vill först påpeka, att i anledning av beslut av riksdagen i direktiven för livsmedelskommissionen ingår att följa prisutvecklingen och framkomma med de förslag som föranledas av ökade produktionskostnader. Under gångna år har brödspannmål, då skördeutbytet lämnat överskott, i viss utsträckning lagrats för kommande behov. Lagret har till och med blivit större än avsikten varit, därför att prissättningen legat väsentligt över utlandspriserna med tillägg av utförselbeviset, varigenom export försvårats. Det är ju dock gudi behagligt, att vi för ögonblicket ha detta överskott, ty alldeles oberoende av de åtgärder, som föregående höst vidtogos beträffande priserna på brödspannmål, ha ju väderleksförhållandena gjort, att skörden i år är klen. Livsmedelskommissionen har beträffande brödspannmål kommit in med ett förslag, och jag beräk-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

nar att prissättningen eller inlösningspriset, vilket det nu blir, skall kunna fastställas inom de närmaste dagarna.

Enligt min mening är det, som man i första hand får ta sikte på, de ändrade produktionskostnader, som äro för handen, men det är alldeles självfallet, att även de andra synpunkterna komma att beaktas, såsom en lägre skörd, som herr Ohlin nämnde. Det överensstämmer med principen för gångna årens reglering av brödspannmålspriset. Det har varit riksdagens samfälliga uppfattning, att man skall, i den mån det är möjligt, hålla paritet mellan prisutvecklingen inom de olika produktionsgrenarna. Det har framför allt sagts, att man inte skall gynna spannmålsodlingen på animalieproduktionens bekostnad. Frågan gäller nu, vilket pris som är lämpligt för att skörden skall kunna tillföras folkhushållet, utan att man för den saken skall behöva vidtaga extraordinära åtgärder. Då är man genast inne på problemet, vilket pris som bör åsättas brödspannmål för att förhindra konkurrens med foderspannmål och inte göra foderspannmålspriset alldeles orimligt för dem, som behöva köpa foderspannmål. Detta problem reser sig särskilt för de delar av landet, där skörden blir allra sämst. Där står man i begrepp att köpa spannmål för att fylla den brist, som uppstått. Följaktligen få vi där problemet: på vad sätt skall man få ett rimligt pris på foderspannmål? Den tillgängliga kvantiteten räcker inte till för att producera mer än en viss kvantitet fläsk m. m. Svårigheten blir att avväga den animaliska produktionen efter befintliga fodertillgångar. En reduktion av fläskproduktionen innebär att mera spannmål blir tillgänglig för nötkreatursstockens bibehållande och mjölkproduktionen.

För att få en rimlig proportion mellan priserna på foderspannmål och brödsäd måste man följlaktligen taga under övervägande — livsmedelskommissionen är för närvarande sysselsatt därmed — på vad sätt man skall organisera allt detta, därest vi inte beredas möjlighet att skaffa foder utifrån, vilket tills vidare anses uteslutet.

För mjölkproduktionens vidkommande ter sig inte problemet på samma sätt. Vi ha tagit bort margarinkonsumtionen så när som den del, som går till bageriindustrien. Det har i denna kammare många gånger sagts, att om vi ta bort margarinet, behöva vi inte exportera något smör. Då går hela smörkvantiteten åt. Det visar sig tyvärr, att trots anslaget på budgeten för åstadkommande av rabatt på smör har smörproduktionen inte konsumerats under juni och juli månader. Det uttalades av vissa, som i dag talat om priserna, att det inte vore lyckligt eller nödvändigt att använda statens pengar för att, låt mig säga, subventionera priset, så att vissa medborgare kunna köpa smör billigare än andra. Men det har visat sig, att under denna tid, sedan margarinförsäljningen upphört till hushållsförbrukning, har smörlagret ökat. Konsumtionen har inte absorberat produktionen. Lagret var den sista juli 3,900,000 kilogram. I stället för att den samlade fettkonsumtionen under den föregående tiden var ungefär 10,000 ton i månaden, är den samlade fettkonsumtionen nu, om jag räknar med den margarin, som går till bageriindustrien, 7,300 ton i månaden. Så mycket har den minskat. Av den anledningen är det lättare att här tala om hur man bör göra, än att träffa det rätta, men man måste i det sammanhanget försöka hålla balans. Man får lov att göra avvägningen sådan, att man kan avsätta varorna och på så sätt söka åstadkomma bästa möjliga resultat. Livsmedelskommissionen har även denna sak rörande mjölkproduktionen under övervägande, och jag vill säga, att den haft den under övervägande redan innan det kom in några skrivelser från vare sig det ena eller det andra hållet, ty i de direktiv kommissionen fick enligt lagtida riksdagens beslut ingick även, att den skulle följa prisutvecklingen och produktionskostnadsstegringen.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

Men vi stå ju inför det faktum, att man inte kan tvinga människor att köpa mer än de själva vilja. Vi önska naturligtvis, att de skola köpa så mycket som möjligt, men samtidigt stå vi inför det faktum, att vi på grund av det försämrade skörderesultatet böra göra klart för oss, att även om priset blir aldrig så fördelaktigt, kommer produktionen av mjölk i alla fall att minskas, därför att det inte blir möjligt att framställa lika stora kvantiteter som förut. Av den anledningen befinna vi oss för ögonblicket i en prekär ställning, trots tillfälligt överskott. Ställningen är prekär, därför att man, som jag ofta sagt, inte bara har att ta hänsyn till konsumenternas intresse av att priserna hållas låga utan också till det mera allmänna intresset att söka hålla produktionen i gång i den utsträckning det är möjligt. Man får lov att söka ordna det så att det hela går ihop i skarven från överskott till underskott.

Nu är det alldeles riktigt, som herr von Heland nämnde, att de höjda utgifterna för mejerierna bidra till att hålla kostnaderna uppe, när mjölkkvantiteten minskar. Jag vill inte avge något omdöme, huruvida mejerierna bygga dyrare än som är nödvändigt. Jag har dock en allmän känsla av att vi svenskar lägga ned alltför mycket pengar i fasta anläggningar, särskilt i byggnader. Vi investera alldeles för stor del av vår nationalförmögenhet i såväl statliga som kommunala byggnader. Även jordbrukare och andra investera mera pengar i byggnader än som många gånger är nödvändigt. Men då herr von Heland nämnde mejeristadgan, vill jag påpeka, att mejeristadgan är en frukt av vad mejeriorganisationerna själva önskade sig i den utredning, där herr von Stockenström var ordförande. Det är sålunda ingen påлага av statsmakterna utan en allmän önskan att söka framställa detta viktiga livsmedel på så tillfredsställande sätt som överhuvud taget är möjligt. Men det är självfallet, att dylika utgifter bidra att stegra produktionskostnaderna, när mjölkkvantiteten minskar.

Vi stå alltså för ögonblicket med ett överskott av smör, men vi ha sikten klar och räkna med att göra allt vad vi kunna för att upprätthålla produktionen en tid framåt och tillgodose folkhushållet på bästa möjliga sätt.

Denna metod, att plocka ut vissa stickprov och säga, att de och de förnödenheterna ha stigit med 79 %, tycker jag inte man skall använda i resonemang som detta, utan man bör samtidigt säga ifrån, vad utgifterna för dessa förnödenheter betyda procentuellt i hela omkostnadskalkylen. Annars får åhöraren inte ett riktigt begrepp därom. Människor, som inte äro inne i dessa saker, kunna ju inte avgöra, vad dessa enorma stegringar innebära. Givetvis innebära de en väsentlig stegring av produktionskostnaderna. Huruvida i detta relationstal, 79 %, ingår förutvarande kolpris eller det kolpris, som nu gäller och som är lägre än förut, vet jag inte, men det kan naturligtvis inte inverka så mycket.

Medan jag har ordet, skulle jag vilja säga ett par saker i anledning av herr Wohlins yttrande. Han sade mycket som överensstämmer med min uppfattning. Vi måste söka få fram ett enhetligt system för de olika produktionsområdena. Men då herr Wohlin nämnde, att man i detta ögonblick bör lägga upp en rak och klar agrarpolitik, vågar jag påstå, att detta är praktiskt taget omöjligt, ty vi kunna inte nu lägga fram ett system, som kan beräknas gälla även för kommande tider. Jag vill vidare vända mig emot herr Wohlins uppfattning, att jordbruksutredningens arbete pågått alltför länge utan att ge något resultat. Detta arbete har i själva verket fortskridit ganska långt. Självfallet kommer även den utredning, som herr Wohlin själv är pappa till, att tagas under övervägande i samband med detta arbete. Men då herr Wohlin menar, att en betalning av toppskulderna skulle kunna läggas till grund för

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

stabilisering av förhållandena, ligger däri en viss överdrift. Det är klart, att det har en viss betydelse, men produktionskostnaderna stå kvar ändå. Vidare är det klart, att om man förbjuder handeln med fastigheter, vilket ingår i detta förslag, vinner man naturligtvis en del, men man kan inte kontrollera i vad mån skulderna regleras; den ene kanske ökar sin skuld, medan den andre söker nedarbета sin skuld för att på det sättet få det bättre. Det är givet, att detta system inte är något ideal, på vilket man kan bygga en agrarpolitik, som kan sägas ligga på en klar och rak linje. Självfallet är emellertid, att när jordbruksutredningen blir färdig och en överarbetning — som herr Wohlin nämnde — skett av de resultat, vartill den kommit, få vi litet fastare mark att hålla oss på. Jag vill framhålla, att i direktiven för livsmedelskommissionen ingår att följa de undersökningar, som utförts, och från regeringens sida skall man inte dröja längre än som är nödvändigt med att offentliggöra resultatet. Vid alla utredningar måste emellertid de skiftande förhållandena tagas under övervägande. Vid årets början tillsatte jag ett par utredningsmän med uppgift att undersöka relationen mellan priserna på konsumtions- och produktionsmjölk. Det fanns ingen möjlighet att få någon reda i den saken. Det kom framställningar från olika håll, men ingen tillfredsställande översikt. Den ena framställningen kunde vara starkare motiverad och den andra mindre starkt motiverad. Men det föreligger nu en utredning, som bygger på uppgifter från de olika distrikten och där man har försökt få fram den riktiga skillnaden. Sedan beror det självfallet på kostnadsstegringarna, huruvida den uträknade pariteten i fortsättningen kommer att stämma med de siffror, som finnas i utredningen.

Herr Sköldén: Herr talman! Under debatten i dag har ett flertal talare berört den dåliga skörd, som vi tyvärr i år fått bärga. Särskilt herr von Stockenström skildrade läget på ett alldeles briljant sätt och påvisade, att denna skörd med 20 à 40 % kommer att understiga en normal skörd.

Av de talare, som uppträtt här, har dock ingen mer än herr von Heland varit inne på ett ämne, som enligt min mening borde ägnas större uppmärksamhet, nämligen den nedslaktning, som måste bli en följd av denna dåliga skörd. Om vi tänka oss, att skörden minskat med 20 à 40 %, måste en motsvarande del av djurstammen nedslaktas. Herr von Heland berörde som sagt denna fråga och uttalade en förhoppning, att det värsta nu skulle vara över — jag tror han yttrade sig så — och att det i fortsättningen skulle inträda en viss återhållsamhet i anmälningen av slaktdjur. Min uppfattning är emellertid den, att vi kunna motse ett betydligt större antal anmälningar än vi hittills haft. Om vi räkna med att skörden minskas med 20 à 40 %, måste djurstammen minskas i ungefär samma proportion. Vi komma då till en nedslaktning av ungefär 500,000 djur utöver det normala. Genom denna nedslaktning kommer den svenska köttkonsumtionen att tillgodoses under flera månader. Hur skall det nu bli möjligt att tillvarataga dessa köttkvantiteter i höst? Hur skola de kunna förvaras och säljas utan att priserna gå ned och bli fullkomligt ruinerande? Därtill kommer en annan fråga: Hur skola vi kunna förse det svenska folkhushållet med kött nästa år, om vi åter välsignas med normal skörd, då bönderna inte ha några djur att undvara, i varje fall inte vilja avstå dem, om inte priserna bli så höga, att ägarna anse med sin fördel förenligt att slakta ut även den djurstam, som finnes kvar, trots att den kanske är för liten?

Jag vill för regeringen påpeka vikten av att på detta område vidtaga extraordinära åtgärder. I annat fall riskera vi att alldeles köra fast, såväl i höst

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

som kanhända även nästa år. Jag vill alltså rekommendera, att här någonting göres för att tillvarata dessa slaktdjur eller också — om det finnes någon möjlighet, men det är det väl inte — att skaffa foder från annat håll, så att en del av dessa djur kan bevaras till ett kommande år.

Innan jag slutar skulle jag till regeringen vilja framföra ytterligare en vädjan. Den har framförts en gång förr i dag, men då jag tror, att jordbruksministern då inte var närvarande i kammaren, ber jag att få upprepa den. Denna vädjan kommer från dem av Sveriges invånare, som ha utsikt att under kommande vinter nödgas begagna karbidlampor för belysning. Jag minnes sedan förra kriget, då vi måste använda karbid, vilket elände det var på alla möjliga håll, och jag minnes också, hur enskilda fastighetsägare ute på landsbygden för att få elektrisk belysning offrade belopp, som voro alldeles orimliga att förränta under kommande tider. Nu är frågan mycket enklare. Nu finnes det i regel distributionsföretag i samtliga bygder. Det gäller endast att draga ledningar till de delar av bygderna, som äro så glest befolkade, att invånarna inte själva orka med detta. De komma säkert själva att bidraga så mycket de kunna, och jag tror därför, att det statsbidrag, som i det fallet skulle vara erforderligt, inte behöver bli avskräckande stort. Där är verkligen hjälp till självhjälp möjlig och önskvärd. Den hjälper dem som behöva hjälp, jag skulle vilja påstå, framför alla andra.

Herr von Stockenström: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr statsrådet framhöll, att ökningen i smörkonsumtionen under juni månad — det var väl den siffran herr statsrådet talade om — inte var lika stor som förbrukningen av margarin brukat vara. Emellertid vill jag på den punkten framhålla, att detta ju var första månaden som hela rabattsystemet var i gång. Det är också möjligt, att det på en del håll fanns vissa lager av margarin, som kommo till användning just då.

Eftersom herr statsrådet framhöll, att beredskapslagren av smör ökat nu under sommaren, vill jag uttryckligen påpeka och understryka, att vi ha en säsongmässig variation av mjölkproduktionen, som visar betydligt större produktion under sommaren än under hösten och vintern — det känner herr statsrådet mycket väl till — och det är väl närmast denna omständighet som förklarar, att en viss ökning av beredskapslagren ägt rum denna tid. Nu äro vi framme vid en tidpunkt, då återigen uttag från dessa lager komma att ske, och efter allt att döma komma dessa uttag undan för undan att ökas. Normalt bruka vi alltid ha den lägsta produktionen på efterhösten och början av vintern, och tydligen måste vi i år, av skäl, som förut omtalats, räkna med betydligt mindre produktion längre fram. Då är det mycket värdefullt att ha tillgång till dessa beredskapslager.

Medan jag har ordet, herr talman, vill jag vidare uttrycka en viss tillfredsställelse med en del som sagts i debatten. Det föreföll som om finansministern, om inte direkt accepterade, så dock ej talade emot den motivering för höjda priser på jordbruksprodukter, som jag i ett tidigare anförande förde fram. Jag framhöll nämligen då, att det på grund av den betydligt minskade skörden och därför att jordbrukets produktionsvolym gått ned förelåg en viss risk för att hela balansen mellan jordbrukets ställning å ena sidan och det övriga näringslivets å den andra skulle förskjutas, om inte en viss prisförbättring ägde rum. Därutöver föreligger det starka motivet för prisförbättring, att det finnes fog för att på detta sätt söka stimulera till ökad produktion. Det är ju så, som vi alla veta, att jordbruket inte kan läggas ner. Det får inte läggas ner. Det bör inte heller inskränkas. Men om man vet, att omkostna-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

derna äro i starkt stigande och det är ovisst, vilka inkomster man kommer att få, föreligger en viss risk för att en del jordbrukare inställa sig på mera extensiv, mindre intensiv drift. Om jag inte vet, att jag får ett tillfredsställande mjölkpris, föreligger det en viss anledning att sälja en del djur till slakt. Här ha också både herr Ohlin och herr von Heland talat om nedslaktning. Min mening är nu den, att det inte är önskvärt, att dessa nedslaktningar få ta alltför stor omfattning. Det kan bli till skada för framtiden. Men naturligtvis, om jag har ont om foder och räknar med att inte få så stor produktion av mjölk, behåller jag i alla fall flera djur, om jag får tillfredsställande pris på den mjölk, som produceras. Jag tror att ur den synpunkten — för att utöva en viss stimulans — finnes det goda skäl för förbättring av prisnivån just för mjölk.

Nu framhöll finansministern tidigare i dag, att det var förenat med vissa svårigheter att avväga dessa förbättringar, så att det blev rättvist. Han framhöll — och det är riktigt — att skördeutsikterna te sig olika i skilda landsdelar och t. o. m. i skilda bygder. Jag tror, att om det ginge att få ett system, som fullt rättvist utskiftade förbättringen till jordbrukarna allt efter behovet, vore det önskvärt att tillämpa ett sådant. Det skulle jag gärna se, att man kunde göra, men jag tror inte att det går att få fram ett sådant system. Jag tror att man får nöja sig med en allmän prisförbättring på de stora standardartiklarna, framför allt på spannmål och mjölk. Jag har förut i dag framhållit, vilken dominerande betydelse mjölkproduktionen har. Praktiskt taget alla jordbrukare äro beroende av densamma.

Jag tror därför, herr talman, att det föreligger mycket goda skäl för en viss prisstegring, och jag hoppas att statsmakterna beakta dessa skäl och att den prisstegring, som bör äga rum, inte skall dröja alltför länge.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Vare sig man ser saken ur folkförsörjningens eller jordbrukets synpunkt är det naturligtvis önskvärt att slippa större nedslaktning än som absolut är nödvändig. Men varje praktisk jordbrukare måste väl förstå att det är bättre att ta en relativt god avkastning av ett mindre antal djur än en dålig avkastning av ett större antal. Det förvånar mig att någon jordbrukare som har lärt yrket kan resonera på annat sätt. Men nedslaktningen har det tråkiga med sig, att det blir en ovanligt stor tillförsel, då de uppslaktade varorna skola avsättas, varigenom prisen tryckas och resultatet följaktligen försämras. Nu har jag gått i författning om vissa åtgärder för att eliminera svårigheterna, och medicinalstyrelsen och lantbruksstyrelsen ha utarbetat förslag i detta syfte. Jag har sålunda tänkt mig att överföra Öland till de fria områdena i fråga om tuberkulos, vilket skulle tillgå så att man slaktade ut de 400 reagerande djur som man beräknar finnas kvar där. Även på andra områden kan man tänkas vidta sådana åtgärder. Jordbrukarna få då sina fastställda ersättningsbelopp utöver slaktvärdet. Sedan uppstår visserligen problemet vad de jordbrukare som ha haft reagerande djur skola betala för livdjuren då de köpa sådana på nytt, exempelvis då Ölandsjordbrukarna införa djur från fastlandet, men det är en sak som slakteriföreningarna och hushållningssällskapen få hjälpas åt att ordna.

I fråga om smöret och margarinet vill jag påpeka att vi började redan under tiden 12—26 maj att tömma margarinlagren. Den 27 maj infördes rationering, varefter margarin inte utlämnats till hushållsförbrukning. Under juni och juli månader har det ändock blivit överskott av smör med ungefär 200 ton i veckan. Smörkonsumtionen blev alltså inte tillnärmelsevis så stor

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

som margarin- och smörkonsumtionen tillsammans var under samma månader förra året. I regel har det — åtminstone för en del år sedan — konsumerats mera smör och mindre margarin under sommaren — men i år visade det sig, som jag tidigare påpekat, att den totala fettförbrukningen per månad hade nedgått från 10,000 till 7,300 ton. Det är naturligtvis ur folkförsörjningssynpunkt önskvärt att kunna bevara så mycket som möjligt, men herr von Stockenström vet lika bra som jag att det inte finns lagerutrymmen. Vi ha två miljoner kilo fläsk infrusna och omkring en miljon insaltad. Dessa partier ha vi lyft ur marknaden, dels för att hålla prisnivån uppe, men dels också för att ha något att tillgripa då fläsktillgången kommer i sitt akuta skede. I dagarna få vi ett stort och rymligt fryseri färdigt i Halmstad, och det dröjer inte länge innan vi få ett i Kävlinge. Det är alltså två nya fryshus. En stor anläggning i Stockholm är under byggnad, men den är tyvärr inte klar. Annars skulle den ha kunnat bidra till att dels lindra priset på nötkreatur och dels hjälpa oss att lägga upp en tillfredsställande reserv för folkhushållet för tider då förhållandena ändra sig.

Herr Forslund: Herr Ohlin har ett par gånger i dag uppbyggt kammaren och sökt giva oss en lektion, hur han anser att vår prispolitik och vår arbetsmarknadspolitik egentligen böra ordnas. Med den kännedom jag har om arbetsmarknads löneförhållanden och med kännedom om den realistiska syn på det nuvarande svåra läget som råder hos fackföreningsfolket och den önskan man där hyser att göra det bästa möjliga för det gemensamma, måste jag säga att jag har svårt att följa herr Ohlins resonemang och tror inte på att fackföreningsfolket kan förstå honom. Både i sitt anförande i förmiddags och för en liten stund sedan varnade han bestämt för att söka få högre löner i den allmänna arbetsmarknaden, samtidigt som han rekommenderade regeringen att se till att jordbrukarna finge mera betalt för sina produkter, och detta av en speciell anledning, nämligen det väntade lägre skörderesultatet. Jag måste säga att det är omöjligt för arbetsmarknadens folk att förstå, att när prisen på jordbruksprodukter, alltså sådana som ingå i hushållsbudgeten för dem, gå upp, man utan vidare skall finna sig i detta, taga denna börda och avstå från att själv söka få någon kompensation. Efter ett samtal som vi hade under rasten försöker herr Ohlin nu rätta till det på det sättet, att här är det inte fråga om annat än att man på arbetsmarknaden får hjälpa till att bära något av de bördor som lagts på jordbrukarna. Det är samma sak som vi göra då vi bekämpa arbetslösheten genom att dela ut arbetslöshetsunderstöd. Men, herr Ohlin, det finns en lucka i detta logiska tänkande. Eftersom herr Ohlin inte bara talar i riksdagen, utan dag ut och dag in sprider kunskap bland svenska folket om vad som är lämpligt på detta område, skulle jag vilja påpeka den väsentliga skillnaden mellan att generellt och oavsett behovet i de enskilda jordbrukarhemmen medgiva ökade priser och att lämna understöd till arbetslösa. Ty observera, herr Ohlin, att i senare fallet sker en behovsprövning, och ingen arbetare kommer i åtnjutande av understöd förrän det är absolut nödvändigt. Nu rekommenderar herr Ohlin ett system, enligt vilket även en jordbrukare, som har fått en 75-, 90-, ja, kanske 100-procentig skörd i år, skulle få högre pris. Detta skulle, jag höll på att säga, den arbetslöse taga som en utjämningsangelägenhet, som han vore tvungen att bära, utan rättighet att påyrka någon förbättring i de fall han kan komma i åtnjutande av ett arbetstillfälle. En sådan vetenskap, herr Ohlin, är icke möjlig att få folk att godtaga, hur realistisk inställning

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.

(Forts.)

man än har till samhällssolidariteten, ty detta är inte att hjälpa till att bära de samhälleliga bördorna.

Med tanke för övrigt på det mycket teoretiska resonemang herr Ohlin nu, liksom så många gånger förut, för om lönesättningen, och med tanke på att det i dag talas så mycket om att indexavtalet och indexlönerna måste bort, skall jag tillåta mig att återgiva en episod som inträffade vid en viktig löneförhandling där jag var närvarande. Man hade ända till leda talat om indexen och hur den verkade — det var under en tid av sjunkande index. Då begärde ett av ombuden ordet och sade: »Ja, mina herrar, jag tror jag måste påminna er om vad min hustru brukar säga till mig, då jag försöker föra samma argumentering för att lämna mindre hushållspengar, som ni här föra. Hör du, Johan — eller Anders, vilket det nu var han hette — säger hon, jag fäster mig inte så mycket vid indexpriser, men jag vet vad det kostar på torget.» Efter det yttrandet talades det inte längre om indexen och dess praktiska verkningar, utan man övergick till realbehandling och undersökte vad som rimligen kunde betalas inom den bransch som det var fråga om. — Så kommer väl att ske i fortsättningen också. Det är icke möjligt att förhandlarna inom en bransch kunna ställa sig främmande för vad som sker på ett annat område, t. ex. jordbrukets område, och den återverkan jordbruksprisen helt naturligt ha också på arbetarnas hushållsbudget.

Jag är icke emot indexlöneavtal, och jag har i detta sammanhang velat påpeka ohållbarheten i herr Ohlins argumentering. Han vill i ena fallet medge en generell prishöjning, under åberopande av att detta motsvarar det allmännas understöd till de arbetslösa, men han förbiser att arbetslöshetsunderstödet icke lämnas efter någon generell norm, utan att behovet prövas i varje särskilt fall. Skulle det inte vara tänkbart, mina herrar, att i det fall, någon jordbrukare på grund av ett ovanligt dåligt skörderesultat råkat i ett prekärt läge, han kunde få individuell hjälp i någon form, så att man icke behövde höja prisen på jordbruksprodukter över lag?

Herr von Stockenström: Herr talman! Med anledning av det senaste anförandet vill jag fästa uppmärksamheten på att vi redan tidigare i dag ha resonerat om det sätt varpå denna avvägning skall ske. Det finns ju två vägar. Antingen får man höja prisen för konsumenterna, eller också får staten träda in och lämna direkt stöd i en eller annan form. Jag har själv antytt bägge vägarna.

Med anledning av vad statsrådet nämnde om smörförsäljningen vill jag påpeka, att man naturligtvis inte kan förebrå någon människa för vad som har förekommit. Det är givet att en viss fördyring har inträtt i och med det nya systemet. Även det rabatterade smöret är något dyrare än margarinet var förut, och under en vikande konjunktur kanske det inte är något att förvåna sig över att konsumtionen inte kunnat hållas uppe på samma nivå som tidigare. För min del hyser jag emellertid ingen oro för det relativt stora beredskapslager som finns. Det är värdefullt att ha, och statsrådet är nog av samma mening.

Angående nedslaktningen har jag aldrig sagt att man skulle behålla dåliga djur. På den punkten ha nog statsrådet Bramstorp och jag såsom jordbrukare samma mening. Jag tror tvärtom att en viss utgallring av nuvarande besättningar ur ekonomisk synpunkt kan vara nyttig, därvid man då går strängare fram bland de sämre djuren. Vad jag däremot velat framhålla är, att om jag har en god djurbesättning men otillräckligt med foder, är det troligt att jag behåller så många som möjligt av de goda djuren, även om mjölkavkastningen

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

blir sämre, under förutsättning att jag får ett bättre pris för mjölken. Av denna anledning tror jag att ett något förhöjt mjölkpris kan vara till nytta. Detta skulle hindra att kreatursstocken alltför starkt reducerades.

Herr **Ohlin**: Herr Forslund framhöll att det var en väsentligt skillnad mellan arbetslöshetspolitiken och jordbrukspolitiken på så sätt, att man i jordbrukspolitiken medger prishöjning utan behovsprövning, medan man i arbetslöshetspolitiken har en sådan. Visserligen är ingen parallell hundra procentig, utan alla paralleller halta något, men jag vill dock gemäla att arbetslöshetspolitiken inte uteslutande består av kontantunderstöd, utan till mycket stor del av beredskapsarbeten som staten och kommunerna anordna till arbetsmarknadens vanliga löner, vilket betyder att de arbetslösa få arbete till samma löner som de haft förut. Samhället ordnar dessa arbeten, som det icke för ögonblicket anser sig ha tillräckligt behov av, enbart för de arbetslösa skull. Jag har ingenting emot denna politik i och för sig, men har bara velat påpeka att den inte är förenad med någon behovsprövning. Det är mig fjärran att vilja pressa parallellen, och jag är ense med herr Forslund att vi icke skola därvid gå för långt. Jag vill emellertid understryka att jag alltsedan kohandeln 1933 har hört många socialdemokrater i anföranden till väljare och fackföreningar beskriva, hurusom arbetarna i landets intresse och för att upprätthålla samarbetet mellan arbetare och bönder ha tagit på sig bördan att betala högre livsmedelspris. Jag har aldrig hört dem tillägga, med en viskning åt ett annat håll, att de på en omväg skulle ta tillbaka vad de hade gått med på. Nej, det hette att man hade gått med på denna överenskommelse i samarbetets intresse och emedan det var till fördel för hela landet att jordbrukarna hade rimliga produktionsvillkor. Skall man ta herr Forslund efter orden, är det nu slut med denna inställning på arbetsarsidan. Man är inte längre villig att ta på sig några bördor för jordbrukarna i ett läge, då dessa behöva förbättra sina produktionsvillkor. Jag tror dock att samma skäl som gällt förut, nämligen hänsynen till hela landets intresse av skäligen produktionsvillkor för jordbruket i dag, motiverar vissa prishöjningar, i motsats till kanske för ett år sedan. Men jag är den förste att instämna med herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att man bör gå varliga fram, inte minst med tanke på avsättningsförhållandena.

När herr Forslund till sist säger att det avgörande för lönerna är vad som kan betalas och ingenting annat, så måste jag — även om jag gärna böjer mig för herr Forslunds stora erfarenhet — säga att detta må gälla under vanliga förhållanden, men icke under en tid då den utländska konkurrensen är borta och hela prisnivån kan rullas uppåt hur mycket som helst. Vill man, herr talman, acceptera inflation, kan man betala hur höga nominella löner som helst, men därmed uppnår man inte det som herr Forslund och jag önska, nämligen högsta möjliga reallön i landet.

Ordet lämnades nu för kort gemäla till herr **Forslund**, som anförde: Jag skall icke upptaga någon diskussion med herr Ohlin rörande frågan om hjälp till jordbrukarna överhuvud taget. Jag har polemiserat mot herr Ohlin, därför att jag finner att hans argument icke hålla vid en närmare granskning, och jag har velat påpeka det särskilt emedan herr Ohlin så aktivt verkar på detta område. Jag vill ännu en gång påpeka att herr Ohlins sista replik till mig innehåller en lucka. Han talar om att vid beredskapsarbetena betalas full lön, men han förbiser att själva anställningen vid ett beredskapsarbete är beroende på huruvida vederbörande är arbetslös eller icke. Den som icke är ar-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

betslös får i regel intet arbete vid beredskapsarbete, och detta är huvudsaken i detta fall.

Herr von Heland: Herr Forslund var nog vänlig att med ett trevligt exempel förklara att indexberäkningen inte var så värdefull, utan det var bättre med erfarenhet och praktiska hänsyn. Jag skulle vara mycket tacksam, om herr Forslund och hans partikamrater också ville resonera på samma sätt, när det gäller jordbruket och dess förhållanden, och alltså inte så mycket tala om indexen, utan mera se på de faktiska förhållandena på landsbygden.

Vidare uttalade herr Forslund det önskemålet, att man skulle hålla livsmedelsprisen nere genom att ge jordbrukarna finansiell hjälp på annat sätt. Jag vill då framkasta den frågan, varför dylikt handlande alltid skall gälla just jordbrukarna. Varför inte statligt avlöna alla som ha med livsmedelsproduktionen att skaffa, personalen på mejerier, slakthus, spannmålslagerhus m. m.? Detta skulle göra det betydligt billigare för konsumenterna än alla försök att hålla jordbrukspriserna nere. Det vore tacknämligt om man kunde fundera på om dessa möjligheter föreligga.

Jag vill också något litet beröra frågan varför ingen minskning av smör-lagren har kommit till stånd. Margarinregleringen igångsattes för sent och vid samma tidpunkt som högproduktionen började. Vidare har förhållandet mellan ost- och smörproduktion inverkat på utvecklingen. Jag vet inte om herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet vill kritisera oss även på denna punkt, men vi ha i det längsta försökt att hindra en höjning av priset på skummjolk, på grund av att jordbrukarna ha haft svårigheter med fodret. Vi ha i stället väddjat till jordbrukarna att inte ta tillbaka så mycket skummjolk. Men skummjölksåtertagningen har icke minskat, och detta har medfört att smörproduktionen har blivit litet för hög och ostproduktionen något för låg, och vi ha för närvarande betydligt mindre ostlager än normalt. Då väddandena inte hjälpte att åstadkomma bättre förhållanden, beslöt Mjölkecentralen, som är den ledande mejeriorganisationen i landet, att från och med den 1 augusti höja skummjölkspriset, trots att detta kommer att vålla svårigheter för småbrukarna som äro beroende av ett lågt skummjölkspris.

För att det inte skall bli något missförstånd på den punkten vill jag påpeka, att jag inte har anmärkt på mejeristadgan utan endast konstaterat det faktum att byggnader ha uppförts på grundval av mejeristadgan. Jag vet inte om herr statsrådet avsåg att kritisera Mjölkecentralen, och en sådan kritik tar jag i varje fall inte åt mig, trots att vi ha byggt ett stort antal mejerier enligt mejeristadgans krav, förstklassiga mejerier, uppförda av förstklassigt material och med förstklassiga maskiner. Jag vill bara konstatera, att det kapital som investeras måste amorteras på en lägre mjölkkvot, och detta är en sak som konsumenterna böra beakta. Vi ha i vanliga fall under högproduktionen ett tillförselområde för Stor-Stockholm på sex mil. Under lågproduktionen måste vi ta mjölken ända från Östergötland och andra långt bort belägna mejerier, vilket ju fördyrar tillförseln till Stockholm. Om mjölkproduktionen minskar, blir givetvis transportkostnaden proportionsvis större. Då är frågan vem som skall stå för denna merkostnad. Vi jordbrukare äro som vanligt rädda för att det blir vi som få stå för den.

Det kanske var fel av mig att jag inte, som jordbruksministern påpekade, angav vad den procentuella höjningen av omkostnaderna betydde per liter mjölk. Det skulle jag kanske ha gjort. Mjölkecentralen, varifrån dessa upp-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41.
(Forts.)

gifter komma, har så stor omsättning att vid normal produktion — alltså före den minskning av mjölkproduktionen med 13 % som inträtt i jämförelse med föregående år vid samma tid — betyder en kostnadsökning på en halv miljon inte mer än $\frac{1}{10}$ öre per liter mjölk. Den procentuella omkostnadsökning som har inträtt efter krigets början blir per liter mjölk vid normal produktion mellan 0.5 och 0.6 öre och kommer vid nedgång till hälften av produktionen att hålla sig vid ett öre.

Jordbruksministern talade om vissa lager som vi skulle ha. Ja, vi ha mycket stora lager. Våra fryserier äro överfyllda, och nya fryserier komma, som jordbruksministern nämnde, att tagas i anspråk. Jag hoppas att smör-lagren något tömmas, så att större mängder av kött och fläsk få rum. Men det är även på denna punkt viktigt att konsumenterna ha läget klart för sig och veta vad de stora lagren betyda. Jag är nämligen rädd för att om kriget fortsätter, kommer det om ett år att bli missnöje bland konsumenterna. Även om vi räkna med konserver och andra hithörande varor som vi ha på lager, äro kött och fläsklagren inte större än att de tillsammans motsvara tio dagars konsumtionsbehov inom landet. Även om man kan tycka att lagren äro ofantliga, äro de följaktligen icke stora, om man bedömer dem med hänsyn till den normala konsumtionen.

Det var bara detta, herr talman, som jag ville tillägga.

Herr Forslund: Herr talman! Till undvikande av allt missförstånd vill jag till den siste talaren säga, att mitt resonemang om jordbruksprisen i denna debatt berör ingenting annat än den speciella motivering för högre pris som herr Ohlin anförde, nämligen den dåliga skörden. I övrigt har jag inte den ställning till jordbruksfrågorna, att jag har någon anledning att polemisera mot argumentering för skåliga jordbrukspriser. Jag vill för dagen icke upptaga dessa frågor till vidare behandling, utan jag avsåg endast att beröra den argumentering som herr Ohlin använde för å ena sidan prisförhöjning, å andra sidan vägran att lämna lönekomensation.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades föreliggande kungl. proposition till andra särskilda utskottet.

Tillika beslöts att de vid propositionens föredragning inom kammaren nu avgivna yttrandena skulle överlämnas till första och andra särskilda utskotten.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 2, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1940, m. m.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 4, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 5, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp, m. m.; samt

nr 6, med förslag till lag angående ändrad lydelse av fjärde stycket i övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 7, angående förvärv av vattenrätt i Ume älv m. m.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 8, med förslag till förordning om rätt att använda försvarsobligation såsom betalningsmedel vid erläggande av arvsskatt, m. m.; samt

nr 9, med förslag till förordning om viss skattefrihet beträffande svenska statens sparobligationer.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 10, angående förskottsstat för försvarsväsendet m. m.; samt

nr 11, angående anordnande av skyddsrum vid vissa skyddshem.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.22 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 9 augusti.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 14, angående förflyttning av viss stationsutrustning vid telegrafverket.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 13, med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om älgkött av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus, m. m.

Herr **Wahlmark** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att andra särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 14, angående förflyttning av viss stationsutrustning vid telegrafverket, samt tredje särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 13, med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om älgkött av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus, m. m. Vartdera utskottet torde få behandla jämväl de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i respektive ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att förena sig med första kammaren i detta beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Två protokollsutdrag, innefattande berörda båda inbjudningar, justerades och avsändes till andra kammaren.

Justerades protokollen för den 1, 2, 3 och 5 innevarande månad.

Föredrogs och godkändes kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 13 och 14 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 1, av herr *Nordenson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1940, m. m.; och nr 2, av herr *Roos* m. fl., i samma ämne.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.08 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.
